

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА ПОЛОЖАЈА И ПОТРЕБА МЛАДИХ **ГРАДА БАЊА ЛУКА**

Institut za
razvoj mladih KULT

GRAD BANJA LUKA
www.banjaluka.rs.ba

Impressum

Наслов: АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА ПОЛОЖАЈА И ПОТРЕБА МЛАДИХ ГРАДА БАЊА ЛУКА

Издавач:

Институт за развој младих КУЛТ

За издавача:

Јасмин Бешић

Сарајево, 2024. године

Умножавања и бесплатна дистрибуција публикације дозвољени су уз писмено одобрење издавача.
Није допуштено мијењање било којег дијела садржаја публикације.

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА ПОЛОЖАЈА
И ПОТРЕБА МЛАДИХ **ГРАДА БАЊА ЛУКА**

Листа скраћеница

БХАС	Агенција за статистику Босне и Херцеговине
РЗС	РС Републички завод за статистику РС-а
БиХ	Босна и Херцеговина
РС	Република Српска
ЕУ	Европска унија
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
ФЗС	Федерални завод за статистику ФБиХ
КМ	Конвертибилна марка (валута БиХ)
НВО	Невладина организација
Попис	Попис становништва у БиХ 2013. године
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
Стратегија	Стратегија према младима

Попис графикана

Графикон 1. Промјене броја младих у Бањој Луци од 2013. г. до 2022. г.	13
Графикон 2. Демографске карактеристике младих у већим градовима РС-а	15
Графикон 3. Основно образовање у Бањој Луци	19
Графикон 4. Основно образовање у већим градовима у Републици Српској /број ученика по школским годинама/	19
Графикон 5. Основно образовање у већим градовима у Републици Српској /основне школе/	20
Графикон 6. Средње образовање у Бањој Луци	21
Графикон 7. Средње образовање у већим градовима у Републици Српској /број ученика по школским годинама/	22
Графикон 8. Средње образовање у већим градовима у Републици Српској /средње школе/	23
Графикон 9. Број студената (уписаних и дипломираних) у Бањој Луци и Републици Српској	25
Графикон 10. Посљедњи завршени степен образовања	26
Графикон 11. Планирана и извршена средства за стипендирање ученика и студената са подручја града Бања Лука	28
Графикон 12. Стипендирање младих	29
Графикон 13. Разлози због којих млади нису наставили школовање	30
Графикон 14. Практична настава	31
Графикон 15. Адекватност образовања	32
Графикон 16. Потребне измјене у формалном образовању	33
Графикон 17. Похађање курсева	36
Графикон 18. Број запослених и лица која траже запослење у већим градовима у РС-у	38
Графикон 19. Стопе запослености и незапослености у РС-у	39
Графикон 20. (Не)запосленост младих у Бањој Луци	41
Графикон 21. Врста уговора код запослених младих	42
Графикон 22. Однос образовања и радног мјеста	44
Графикон 23. Злостављање на радном мјесту	44
Графикон 24. Пракса подмићивања за посао	45
Графикон 25. Најбоље радно мјесто	46
Графикон 26. Став младих о покретању сопственог бизниса	47
Графикон 27. Подршка за покретање сопственог бизниса	48
Графикон 28. Познавање владиних програма за запошљавање	50
Графикон 29. Начин становања	51
Графикон 30. Допринос кућном буџету	54
Графикон 31. Лични приходи младих Бање Луке током прошлог мјесеца	55
Графикон 32. Просјечна примања у Бањој Луци и Републици Српској	56
Графикон 33. Укупни приходи свих чланова домаћинства током прошлог мјесеца	57
Графикон 34. Систематски преглед	59

Графикон 35. Разлози спроведбе систематског прегледа	60
Графикон 36. Гинеколошки преглед	62
Графикон 37. Задовољство услугама које пружа дом здравља	63
Графикон 38. Врста здравственог осигурања	65
Графикон 39. Конзумирање дувана и дуванских производа	66
Графикон 40. Млади и конзумирање алкохола	67
Графикон 41. Бављење спортом младих	71
Графикон 42. Ментално здравље младих	72
Графикон 43. Разлози непосјеђивања психолога	73
Графикон 44. Перцепција прилика за посјеђивањем културних и умјетничких садржаја/спортских догађаја	75
Графикон 45. Спремност на посјеђивање спортских, културних и умјетничких садржаја	75
Графикон 46. Задовољство подршком културним и спортским садржајима	77
Графикон 47. Занимање за политику	79
Графикон 48. Учинковитост начина промјена у друштву	80
Графикон 49. Гласање на изборима	81
Графикон 50. Утицај младих на доношење одлука	82
Графикон 51. Чланство младих у организацијама	83
Графикон 52. Млади и путовања изван БиХ	85
Графикон 53. Разлози путовања младих Бање Луке	86
Графикон 54. Програми размјене у којима учествују млади Бање Луке	87
Графикон 55. Феномен одласка грађана из БиХ и млади	88
Графикон 56. Интерес младих за одласком из БиХ	88
Графикон 57. Извјесност одласка младих из БиХ у наредном периоду	89
Графикон 58. Разлози евентуалног одласка у иностранство	90
Графикон 59. Слободно вријеме	94
Графикон 60. Коришћење медија	96
Графикон 61. Приступ интернету међу младима	96
Графикон 62. Друштвене мреже које млади најчешће користе	97
Графикон 63. Осјећај повезаности	99
Графикон 64. Задовољство безбједносном ситуацијом	101
Графикон 65. Задовољство радом полицијских служби	102

Попис табела

Табела 1. Тематске области у оквиру анализе положаја и потреба младих	12
Табела 2. Демографске карактеристике популације младих у Бањој Луци	14
Табела 3. Демографске карактеристике узорка	14
Табела 4. Брачни статус	16

САДРЖАЈ

УВОД И МЕТОДОЛОГИЈА	9
КАРАКТЕРИСТИКЕ УЗОРКА	13
Демографски подаци о младима града Бања Лука	15
ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКА МЛАДИХ	18
Основно образовање у Бањој Луци	18
Средње образовање	21
Високо образовање	24
Ниво образовања младих у Бањој Луци	25
Стипендије	27
Разлог престанка даљњег школовања	29
Практична настава	31
Адекватност образовања	32
Неформално образовање	34
ЗАПОШЉАВАЊЕ И САМОЗАПОШЉАВАЊЕ МЛАДИХ	37
Тржиште рада	42
Усклађеност образовања и радног мјеста	44
Злостављање на радном мјесту	44
Мито и корупција при запошљавању	45
Предузетништво младих	45
Владини програми запошљавања	50
СОЦИЈАЛНА БРИГА	51
Стамбена политика	51
Примања	54

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА	59
Систематски преглед	59
Гинеколошки преглед	61
Здравствене услуге	62
Здравствено осигурање	64
Импулсивна понашања	65
Бављење спортом	69
Ментално здравље	71
КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ	74
АКТИВИЗАМ МЛАДИХ (УЧЕШЋЕ, АКТИВИЗАМ И ВОЛОНТИРАЊЕ)	79
Занимање за политику	79
Утицај младих на промјене	80
Чланство младих у организацијама	83
МОБИЛНОСТ МЛАДИХ	85
Путовања и млади	85
Напуштање државе	87
СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ	93
Информисање	95
ИДЕНТИТЕТ	99
БЕЗБЈЕДНОСТ	101
Задовољство безбједносном ситуацијом и полицијским службеницима	101
Облици насиља међу младим особама	103
ПРЕПОРУКЕ	104
ЛИТЕРАТУРА	109

УВОД И МЕТОДОЛОГИЈА

Град Бања Лука и Институт за развој младих КУЛТ су крајем 2023. г. и почетком 2024. г. радили на теренском анкетирању и прикупљању података у оквиру истраживања положаја и потреба младих града Бања Лука, а у сврху израде анализе положаја и потреба младих ове локалне заједнице.

Осим анкетирања испитаника, саставни дио истраживања била је и спроведба двије фокусне групе са младима са подручја Бање Луке, а у циљу бољег разумијевања одређених података који су добијени теренским истраживањем.

Након што је комплетирано теренско истраживање, приступљено је изради документа анализе са кључним налазима и препорукама који за циљ имају унапређење положаја младих.

Ова анализа примарно даје увид у промишљања, ставове и (пр)оцјене младих о одређеним темама које се тичу њих на подручју града Бања Лука. Документ ове анализе нема за циљ да обухвати све оно што раде локалне власти на пољу младих, јер ће информације о томе да буду анализирани и узете у разматрање у другим процесима у оквиру припреме стратешког документа, а ова анализа је само један од корака у процесу израде политике према младима и представља одговор младих на нека од питања од интереса.

Прикупљање података са терена реализовано је од новембра 2023. па до фебруара 2024. године. Анкетари су за потребе прикупљања података са терена користили стандардизовани упитник који Институт користи за потребе истраживања положаја и потреба младих у БиХ.

Упитник се састоји од преко 190 питања која покривају низ тема важних за младе. Структурално, упитник се састоји од доминантно питања са понуђеним одговорима, док је мањи број питања отвореног или полуотвореног типа.

Упитник је развијен и програмиран у комерцијалној истраживачкој апликацији Lime Survey¹ те је ова апликација коришћена и као позадинска база за прикупљање одговора учесника истраживања.

На терену, приликом анкетирања младих, примјењивала се метода CAPI (Computer-assisted personal interviewing) – компјутерски подржан персонални интервју. У пракси је то значило да је упитник био дигитализован, односно програмиран и постављен на таблет. Анкетари су спроводили класично „лицем у лице“ анкетирање, постављали питања испитаницима и одговоре евидентирали преко таблета, чиме је аутоматски креирана база података. Предности овог начина анкетирања су у томе што омогућава контролу над процесом прикупљања података без обзира на географску локацију анкетара, елиминише могућност грешке од стране анкетара јер су питања програмирана редослиједом и логиком која онемогућава суштинске

1 Lime Survey (<https://www.limesurvey.org/>).

погрешке те су кроз софтверско рјешење превенирани многи недостаци традиционалног анкетирања коришћењем папира и оловке (читљивост података, грешке у писању, логичке грешке, грешке код уноса података и сл.).

Важно је нагласити да заштита личних података испитаника ни у једном дијелу истраживачког процеса није била угрожена јер је анкетирање било анонимно, те се од испитаника нису тражили име, презиме, идентификациони документи и слични лични подаци.

Унос података у базу одговора био је аутоматизован и дешавао се истовремено са попуњавањем упитника на терену, што је још једна предност дигиталног облика упитника у односу на класични приступ уз „папир и оловку“.

Дигитализацијом упитника минимизирана је могућност грешака повезаних са логиком упитника, јер је упитник програмиран редослиједом који елиминише одређене врсте логичких грешака.

Око 15% узорка контролисано је накнадно упућивањем телефонског позива испитаницима (који су добровољно дали број телефона) ради провјере да ли је испитаник анкетирани те поређењем одговора на одређеним варијаблама како би могле да се утврде истинитост анкете и подударност одговора. Квалитативна контрола рада анкетара вршена је и анализом метаподатака које прикупља апликација током анкетирања на терену. Анкете које нису задовољиле квалитативну провјеру те се нису показале вјеродостојне нису узете у разматрање за потребе ове анализе.

Мониторинг прикупљања података вршен је свакодневно јер софтвер који се користи за унос података врши синхронизацију са базом података у стварном времену, што олакшава контролу над процесом прикупљања података.

За потребе спроведбе овог истраживања на терену је методом случајног узорка анкетирано 390 особа у доби између 15 и 30 година, а које живе на подручју које припада Граду Бања Лука. Број испитаника и метода случајног узорка обезбјеђују репрезентативност узорка за популацију младих из Бање Луке. Теоретски, свака млада особа са подручја града Бања Лука имала је једнаку вјероватноћу да буде анкетирана и да њени одговори буду анализирани у оквиру узорка.

Како је већ поменуто, квалитативни подаци у овој анализи коришћени су као додатна појашњења квантитативних података. Фокусне групе су одабране као брз и економичан начин прикупљања великих количина квалитативних података у релативно кратком року, након прикупљања свих квантитативних података са терена и спроведбе прелиминарних квантитативних анализа.

Приликом спроведбе фокусних група коришћен је структурирани протокол са заданим темама које прате главни анкетни упитник те питањима која настоје прикупити додатне дубинске информације и појашњења ставова, проблема и потреба младих о обухваћеним темама.

Спровели смо двије фокусне групе са младима са подручја Бање Луке. Учесници на фокусним

групама бирани су на начин да задовоље демографске критеријуме и одражавају структуру опште популације (по полу, доби, мјесту живљења, образовању и сл.). Све фокусне групе су забиљежене аудио-записом за интерне потребе истраживачког тима.

Приликом одређивања величине и обухвата узорка, узете су у обзир кључне демографске карактеристике популације младих ове локалне заједнице (пол, доб, мјесто боравка), те су одређени параметри узорка јасно прецизирани у методолошкој припреми истраживања и контролисани током прикупљања података и рада анкетара на терену. Ово је рађено како би анализа садржавала мишљења и ставове различитих кластера унутар категорије младих.

Узорак од 390 испитаника има маргину грешке од $\pm 5\%$, уз интервал поузданости од 95%. Свако истраживање садржи одређени ниво грешке јер узорак представља извод из популације и са собом носи одређени ниво ризика да обухваћени узорак не осликава у потпуности популацију. Ова грешка је у прогнози која се може јавити услед узорковања саставни дио свих истраживања у друштвеним наукама, те је њена величина у складу са уобичајеним нивоима грешке у другим студијама за потребе израде оваквих анализа.

У случају генерализације резултата на популацију младих у Бањој Луци, потребно је да се узму у обзир наведени ниво грешке у мјерењу и интервал поузданости. У практичном примјеру овог истраживања то значи да са 95% сигурности може да се каже да се сви добијени резултати налазе у распону до $\pm 5\%$ у односу на опажене вриједности. Једноставније речено, опажени подаци приказани у овој публикацији могу до $\pm 5\%$ да одступају у односу на стварне податке међу општом популацијом младих ове локалне заједнице.

За анализу прикупљених података коришћен је Статистички пакет за друштвене науке (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS²). Наведени пакет намијењен је статистичкој обради података, а резултати су приказани у табелама и графиконима те интерпретирани кроз објашњења у краћим текстовима.

За потребе добијања више података и шире слике о положају младих у граду Бања Лука коришћени су подаци и других институција, али и публикација.

Додатно, током израде анализе су код одређених компарација коришћени подаци и резултати из Омладинске политике Града Бања Лука за период 2018–2022³ и Омладинске политике Републике Српске од 2023. до 2027. године.⁴

Анализа је организована по областима/темама које су важне младима, а којих има 11.

2 IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS (<https://www.ibm.com/spss>).

3 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

4 Република Српска, Министарство породице, омладине и спорта РС-а (2023). Омладинска политика републике Српске од 2023. до 2027. године /доступно на: https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/Documents/%D0%9E%D0%B-%C%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B-%B%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%B0%20%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%B-%B%D0%B8%D0%BA%D0%B5%20%D0%A1%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5%202023%20-%202027_062374987.pdf/

У табели 1 су наведене области у којима су млади анкетирани те за које је рађена анализа.

Табела 1. Тематске области у оквиру анализе положаја и потреба младих

Р.Б.	Тематске области
1.	Образовање и наука младих
2.	Рад, запошљавање и предузетништво младих
3.	Социјална брига младих
4.	Здравствена заштита младих
5.	Култура и спорт
6.	Активизам (учешће, волонтирање, миграције) младих
7.	Мобилност младих
8.	Информисање младих
9.	Слободно вријеме
10.	Идентитет младих
11.	Безбједност младих

У смислу законског оквира који уређује права и обавезе популације младих и органа власти потребно је напоменути да је Закон о омладинском организовању Републике Српске⁵ усвојен 2004. године, те је имао своје дораде 2008. г. и 2011. г. Овим законом су дефинисане и горе наведене области од интереса за младе.

Као сидро за статистичке податке о популацији младих Бање Луке коришћени су подаци са пописа становништва спроведеног 2013. године. Иако је попис спроведен прије више од 10 година те су многи његови подаци донекле упитних вриједности (због различитих демографских промјена на подручју БиХ), подаци су коришћени као упориште за ову анализу јер не постоје свјежији и свеобухватнији подаци о популацији младих у Бањој Луци, те је овај попис коришћен као референтна тачка за демографске карактеристике младих у овој анализи.

5 Службени гласник Републике Српске (2004): Закон о омладинском организовању Републике Српске (Службени гласник РС-а, број 98/04) /доступно на: https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/Documents/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%BE%20%D0%BE%D0%BC%D0%B-D%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0-%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D1%83%20%D0%A1%D0%93%20%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%98%2098%20-%2004_370464267.pdf/

КАРАКТЕРИСТИКЕ УЗОРКА

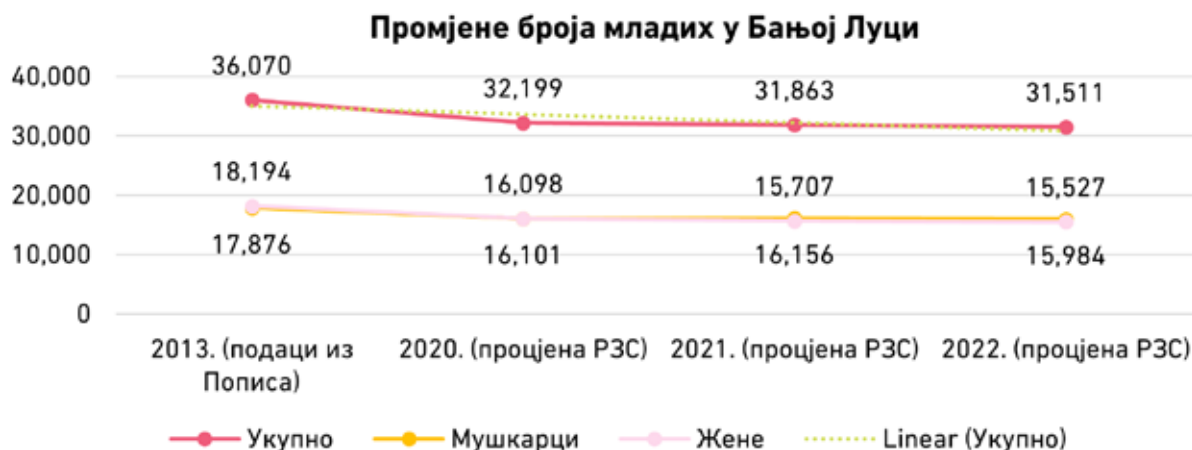
Узорак коришћен за ово истраживање одређен је на основу пописа становништва из 2013. године.⁶ Иако је од пописа становништва прошло скоро 10 година, тренутно овај извор представља најпотпунији сет демографских података о младима у једној локалној заједници на основу којег може да се одреди узорак. Према подацима из последњег пописа, у Бањој Луци је 2013. г. живјело 180.053 становника.

Када говоримо о младима, њих је било 36.070, те је удио младих у укупној популацији Бање Луке износио 20,03%. Удио младих у укупном становништву Републике Српске био је 19,57%, те је Бања Лука била локална заједница са натпросјечним удјелом младих у структури становништва у Републици Српској.

Млади као кохорта становништва у доби од 15 до 30 година старости нису хомогена група. У ту сврху врло често користимо подјелу кохорте младих на подгрупе по петогодишћима (15–19, 20–24, 25–30 година старости). Према подацима из Пописа, структура по добним групама показује да је највише младих било старости 25–30 година (43,43%), затим младих у доби од 15 до 19 година (28,52%), а најмање је било младих у доби од 20 до 24 године старости (28,05%).

Према подацима које смо добили од Републичког завода за статистику, а у припреми ове анализе, могуће је да се ураде одређене компарације промјене броја популације младих у Бањој Луци, у периоду од 9 година. Наиме, Завод је доставио податке о броју младих према Попису из 2013. г. те процјене броја младих за 2020. г., 2021. г. и 2022. г. Подаци су приказани у графикону испод. На основу опажених података видљиво је да Републички завод за статистику процјењује да у Бањој Луци живи 12,64% младих мање у 2022. г. у односу на пописне податке из 2013. г.

Графикон 1. Промјене броја младих у Бањој Луци од 2013. г. до 2022. г. / Извор: Републички завод за статистику РС-а⁷

⁶ Република Српска, Републички завод за статистику /доступно на: https://www.rzs.rs.ba/front/category/330/?up_mi=22/.

⁷ Републички завод за статистику, интерни допис бр. 06.03.4/060-615/23 од 4. 10. 2023. г.

У наредној табели (Табела 2) приказана је детаљнија структура популације Бање Луке, као и подаци који се тичу добне структуре младих. Подаци о реализованом узорку (укупном броју испитаних) као и подаци о младима приказани су за младе у доби од 15 до 30 година старости

Табела 2. Демографске карактеристике популације младих у Бањој Луци / Извор: Републички завод за статистику РС-а и Институт за развој младих КУЛТ

	УКУПНО СТАНОВ.	М	Ж	15–19	20–24	25–30	15–30	%	УКУПНО ИСПИТАНИХ	М	Ж
Бања Лука	180.053	86.510	93.543	10.287	10.117	15.666	36.070	20,03%	390	41,3%	58,7%
		48,05%	51,95%	28,52%	28,05%	43,43%					

Компарације ради, за потребе израде Омладинске политике Града Бања Лука⁸ (за период 2018–2022) узорак је био 1.018 испитаника, од чега је било 45,16% мушкараца и 54,84% жена.

Узорак који је одређен за ово истраживање креиран је на основу података доступних из Пописа спроведеног 2013.⁹ Иако је од пописа прошло више од десет година, у овом тренутку не постоји прецизнији и поузданији податак на основу којег је могао да се одреди узорак.

Као што подаци наведени испод показују, тежило се да узорак буде избалансиран по кључним демографским варијаблама (полу, доби, мјесту боравка младих (градско или ванградско подручје)), а што су параметри који нам, поред величине узорка, омогућавају да, уз наведену маргину грешке, генерализујемо податке на популацију младих Бање Луке.

Табела 3. Демографске карактеристике узорка / Извор: Институт за развој младих КУЛТ и Републички завод за статистику РС-а

Демографске карактеристике (варијабле)	Дисагрегација	Величина узорка	Постотак (узорак)	Популацијски подаци о младима (извори: Попис 2013. и РЗС)
Пол	Женски	229	58,7%	50,44%
	Мушки	161	41,3%	49,56%
Мјесто пребивалишта	Градско	316	81,0%	75,53%
	Ванградско	74	19,0%	24,47%
Доб	15–19	124	31,8%	28,52%
	20–24	135	34,6%	28,05%
	25–30	131	33,6%	43,43%
ТОТАЛ		390	100%	100%

8 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/.

9 Резултати Пописа становништва 2013. објављени на страници [Републичког завода за статистику](#) Републике Српске.

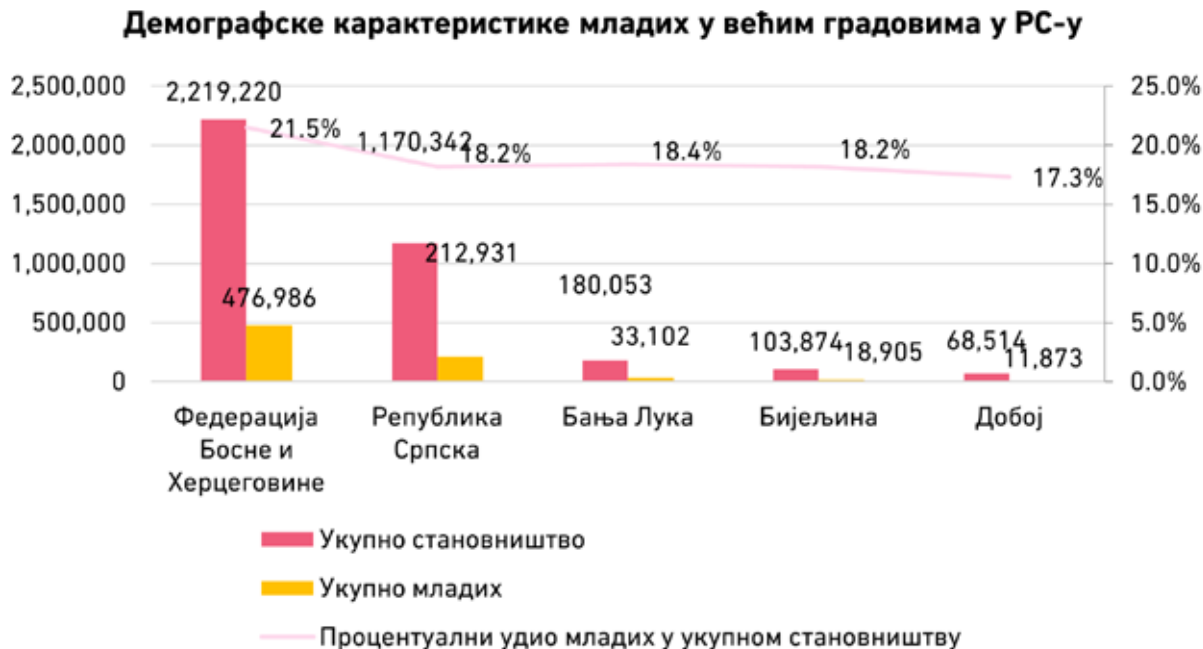
Демографски подаци о младима града Бања Лука

У анализи демографских података о младима града Бања Лука као оријентире користићемо веће градове у Републици Српској: Бијељина, Приједор и Добој.

Важно је напоменути да су статистички подаци за ове градове преузети од Републичког завода за статистику (РЗС), гдје је доступна подјела према петогодишњима, односно обухвата младе од 15 до 29 година, док младе особе старости 30 година припадају петогодишту од 30 до 34 године. Из наведених разлога, у доњим подацима одабран је приказ по петогодишњима који омогућава пресјек добне категорије на 29 година старости, а не на 30 година, како се иначе дефинише добна категорија младих.

Ако гледамо упоредне податке ових градова (узевши у обзир одредницу да је добни оквир који се посматра од 15 до 29 година), можемо да примијетимо да је од свих већих градова у РС-у Добој имао најмањи удио младих у општој популацији (17,3%), док су Бијељина и Бања Лука нешто мало изнад републичког просјека, а Добој је у оквирима републичког просјека.

Графикон 2. Демографске карактеристике младих у већим градовима РС-а / Извор: Републички завод за статистику РС-а¹⁰ и Федерални завод за статистику¹¹

10 Републички завод за статистику РС-а (2017). Резултати Пописа 2013.: Градови, општине, насељена мјеста /доступно на: https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/popis/gradovi_opstine_naseljena_mjesta/Rezultati_Popisa_2013_Gradovi_Opstine_Naseljena_Mjesta_WEB.pdf/.

11 Федерални завод за статистику [онлајн]. Доступно на: <https://px-web.fzs.ba/pxweb/bs-Latn-BA/POPIS%202013%20Kona%-c4%8dni%20rezultati-CENSUS%202013%20Final%20Results/?rxid=7e91d240-74c9-4427-9011-89cc3bc680d0>.

Доступна онлајн база података Пописа 2013. омогућава одабир добних категорија становништва по појединачним годинама или по петогодишњима.

Из практичних разлога, у овој анализи одабран је приказ по петогодишњима, који омогућава пресјек добне категорије на 29 година старости, а не на 30 година, како се иначе дефинише добна категорија младих.

Бања Лука је била (и остала) најмногољуднија заједница у Републици Српској, у којој је живјело 15,4% становништва, са преко 72 хиљаде становника више у односу на другу најмногољуднију локалну заједницу Бијељину, гдје је живјело 8,9% становништва Републике Српске.

Говорећи о другим демографским подацима младих, сматрамо да вриједи да се истакну и подаци о брачном статусу младих у Бањој Луци. С обзиром на добну кохорту коју чине млади, сасвим је разумљиво да је највише младих неудато/неожењено (и који не живе са партнером), а којих има 83,8%. Удатих/ожењених младих било је 5,6%, док их исто толико живи заједнички са партнером/ицом (иако нису у браку), односно 5,6%.

Нису уочена битна одступања по мјесту боравка (градско или ванградско подручје) када је у питању заступљеност ожењених/удатих или других категорија младих.

Очекивано, највише ожењених је у добној групи од 25 до 30 година старости (95% свих ожењених/удатих младих). Код младих који заједнички живе са партнером (али нису у брачној заједници) њих 50% је у добној групи од 20 до 24 године старости, док их је 40,9% у добној групи од 25 до 30 година старости.

Нису уочене ни статистички значајне полне разлике међу младима када је у питању брачни статус. Постоје одређене процентуалне разлике опажене на узорку, али тестирање разлика није показало системски значајна одступања.

Табела 4. Брачни статус / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

	Укупно	Тип насеља		Пол испитаника	
		Градско	Ванградско	Мушко	Женско
Формално у браку, али живите одвојено према избору	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,3%
Неудата/неожењен, не живите са партнером	83,8%	67,4%	16,4%	34,9%	49,0%
Разведена/разведен	1,5%	1,5%	0,0%	0,0%	1,5%
Удата/ожењен	5,6%	4,6%	1,0%	2,3%	3,3%
Заједнички живот. Нисте у браку, али живите са партнером	5,6%	4,6%	1,0%	2,8%	2,8%
Не жели да одговори	3,1%	2,6%	0,5%	1,3%	1,8%

Разлике које су видљиве код удатих/ожењених младих на дисагрегираним варијаблама градско/ванградско и пол треба посматрати у контексту већег броја младих жена у узорку у односу на мањи број мушкараца, те знатно већи број младих из градских средина у односу на младе из ванградских средина (а што је и популацијска одредница младих Бање Луке). Овдје приказани постоци нису се показали статистички значајно различити када се гледају односи унутар одређене групе (само мушкарци или само жене, односно само млади из градских средина или ванградских средина).

Додатно, у демографским подацима бисмо истакли да је 4,9% младих потврдно одговорило на питање о томе да ли имају дјеце. Доминантан број младих који имају дијете је у добној групи од 25 до 30 година старости, те је тако 89,5% младих који имају дјецу у овој добној групи. Додатно, доминантан број младих са дјецом живи у градској средини, односно 94,7% свих младих који су изјавили да имају дјецу живи у градским срединама.

У претходној анализи¹² 10,27% младих је изјавило да је било ожењено/удато, док их је 89,73% било неожењено/неудато, а дјецу (једно или више) је имало 8,8% младих.

Кад је у питању радни статус, незапослена је скоро половина младих, односно 47,4%. Према сопственој изјави и процјени, више од четвртине младих запослено је на пуно радно вријеме, односно 29,7%.

Податак о незапослености младих треба да се узме са резервом јер је приказани постотак (не) запослености израчунат на основу сопствене процјене младе особе да ли она себе дефинише као запослену, незапослену или по некој другој понуђеној категорији.

Узимајући у обзир доб испитаника, друга истраживања, постојање рада „на црно“ и различите методологије које се користе за истраживање тржишта рада, изазовно је одредити прецизну стопу незапослености младих у некој локалној заједници. Ипак, незапосленост младих и даље се процјењује високом у односу на радно активно становништво.

Према броју чланова у домаћинству, највише младих Бање Луке живи у четворочланим домаћинствима, односно њих 33,3%, док их је 20,8% у домаћинствима са три члана. Такође, 14,9% младих живи у домаћинствима са 5 чланова.

12 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: : https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/?sr_pismo=lat.

ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКА МЛАДИХ

Основно образовање у Бањој Луци

Према доступним подацима Републичког завода за статистику, а у оквиру публикација „Градови и општине Републике Српске“, можемо да примијетимо да град Бања Лука биљежи пораст броја уписаних ученика у временском оквиру од 5 година (2017/18–2021/22). Пораст од 6% ученика у школској 2021/2022. г. у односу на 2017/2018. г. није занемарив и представља риједак позитиван тренд, не само у Републици Српској него и у цијелој БиХ.

Подаци РЗС-а за школску 2022/2023. нису били доступни у тренутку израде ове анализе. Међутим, према подацима Градске управе, била су уписана 16.854¹³ ученика у основне школе.

Са друге стране, у истом временском периоду на нивоу Републике Српске опада број уписаних ученика, те их је у 2021/2022. школској години било 6,39% (5.837) мање у односу на 2017/2018. школску годину.

И број основних школа у Бањој Луци расте у истом временском периоду, те је 2021/2022. г. било 55 основних школа које дјелују на подручју града Бања Лука, док их је 2017/2018. г. било 54. Наведени број се односи на јавне централне и подручне школе. Према подацима Градске управе Града Бања Лука,¹⁴ на подручју ове локалне заједнице дјелује 27 централних школа и 26 подручних одјељења, те двије приватне основне школе. Такође, на подручју града дјелују и два центра за специјално образовање.

Додатно, са порастом броја ученика и школа видљив је пораст и броја наставника који раде на подручју града Бања Лука. Број наставника који раде у основним школама већи је за 5,71%.

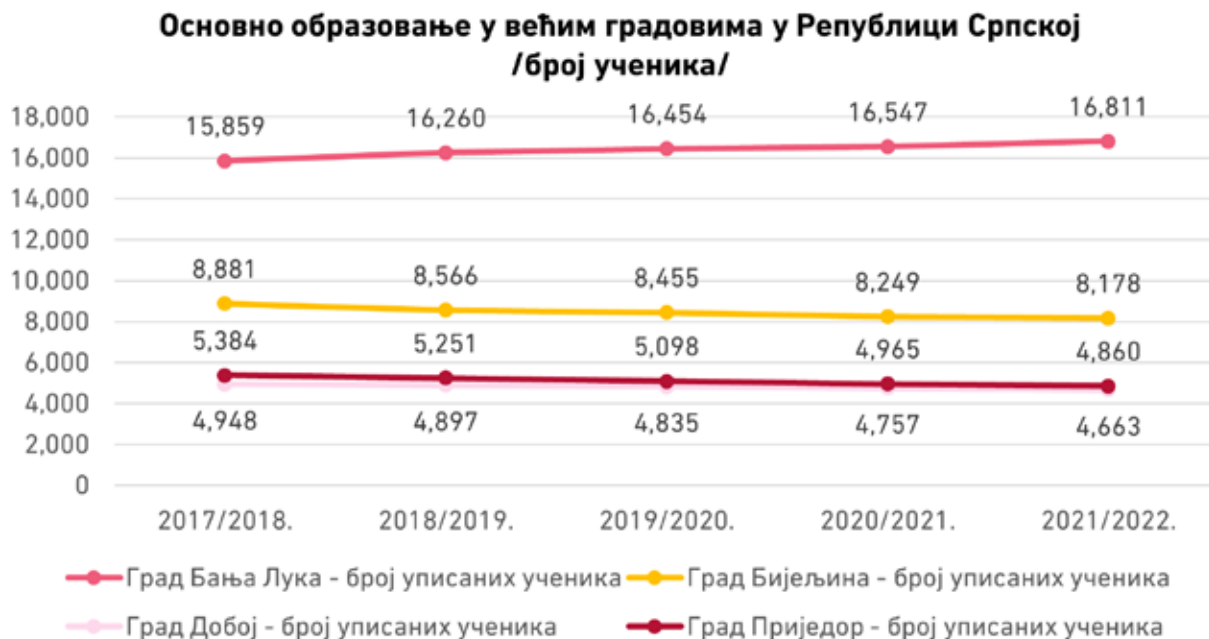
Република Српска биљежи пад броја основних школа (-3,03%) и нешто мањи пад наставничког особља ангажованог у основним школама у истом временском периоду (-0,21%).

13 Званична веб-страница Града Бања Лука. Доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/?sr_pismo=lat [приступљено: 4. 3. 2024].

14 Званична веб-страница Града Бања Лука. Доступно на: <https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/osnovne-skole/> и https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/?sr_pismo=lat [приступљено: 4. 3. 2024].

Графикон 3. Основно образовање у Бањој Луци / Извор: Републички завод за статистику РС-а

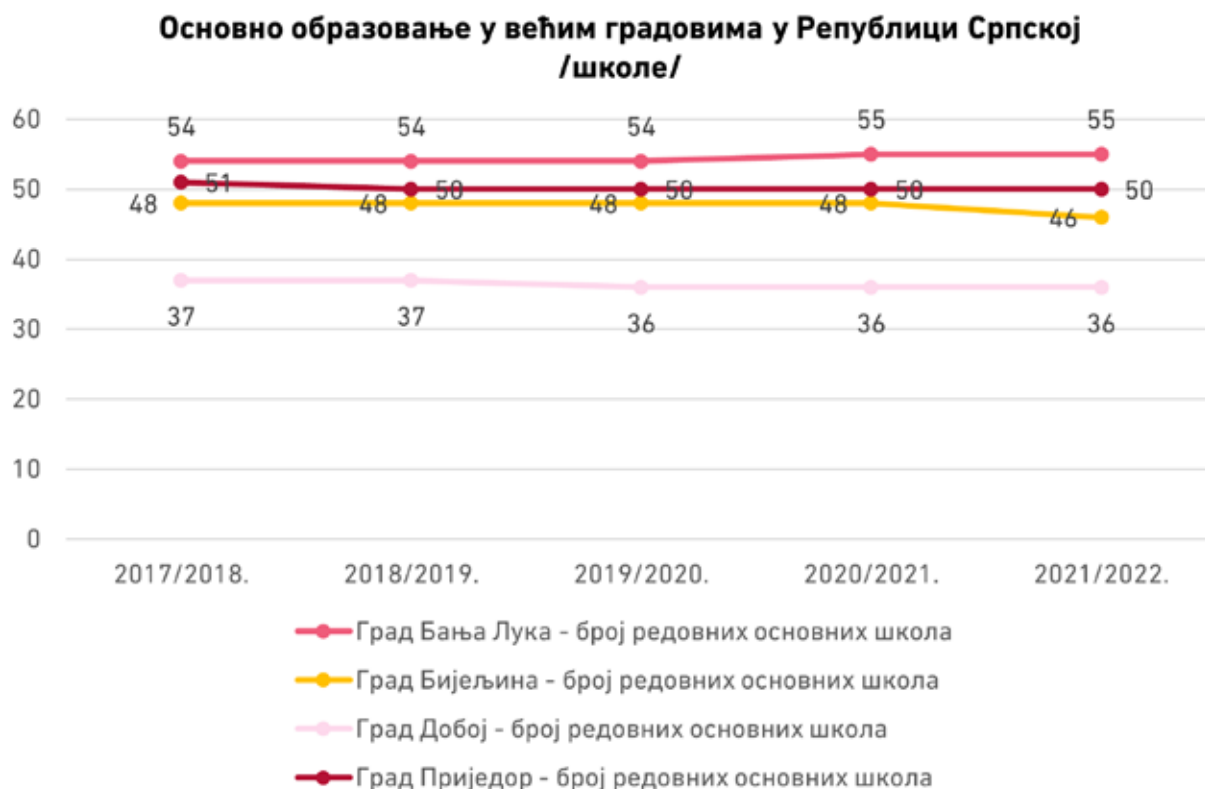
Тренд смањења броја ученика видљив је у мањим, али и у другим већим градовима Републике Српске. Тако пад броја уписаних ученика у основне школе биљеже Бијељина (-7,92%), Добој (-5,76%) и Приједор (-9,73%), код којег је овај тренд најизраженији.

Графикон 4. Основно образовање у већим градовима у Републици Српској /број ученика по школским годинама/ / Извор: Републички завод за статистику РС-а

Такође, негативан тренд у истим градовима забиљежен је и кад је у питању број основних школа. Једино Бања Лука биљежи благи пораст броја основних школа, док остали градови биљеже благи пад ових образовних установа.

Графикон 5. Основно образовање у већим градовима у Републици Српској /основне школе/

Извор: Републички завод за статистику РС-а

Средње образовање

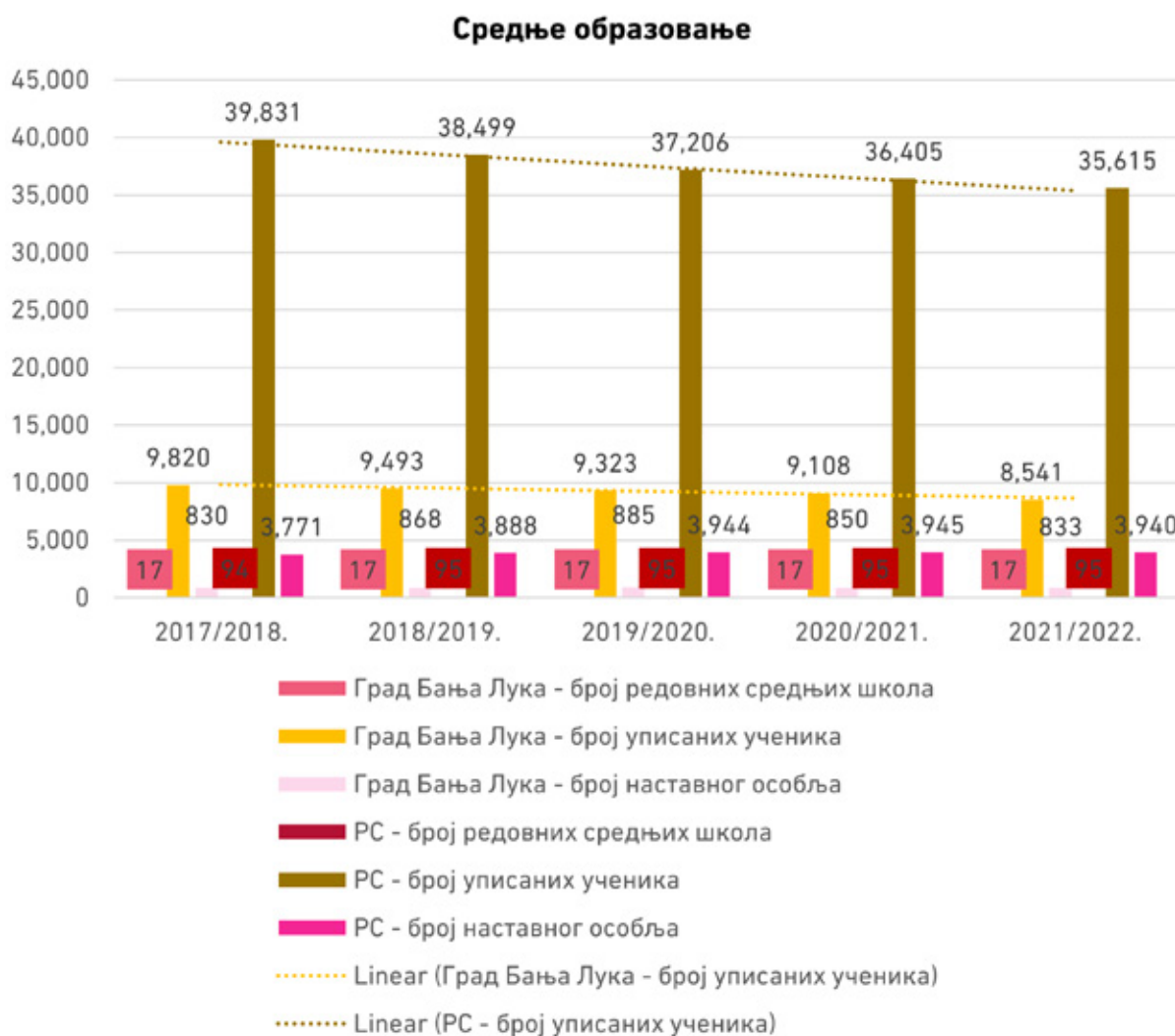
За разлику од стања у основним школама, број ученика у средњим школама на подручју Бање Луке биљежи тренд пада. Наиме, у школској 2021/2022. г. било је за 13,02% мање ученика уписаних у средње школе у односу на школску 2017/2018. г.

Сличан пад броја ученика уписаних у средње школе уочен је и на нивоу Републике Српске, гдје имамо смањење броја ученика од 10,58% у истом временском периоду.

У Бањој Луци је активно 17 средњих школа, што укључује 4 приватне средње школе (уз једну приватну вјерску школу). У овај број улазе и 2 школе за специјално образовање. Није било промјена броја активних средњих школа у посматраном временском периоду.

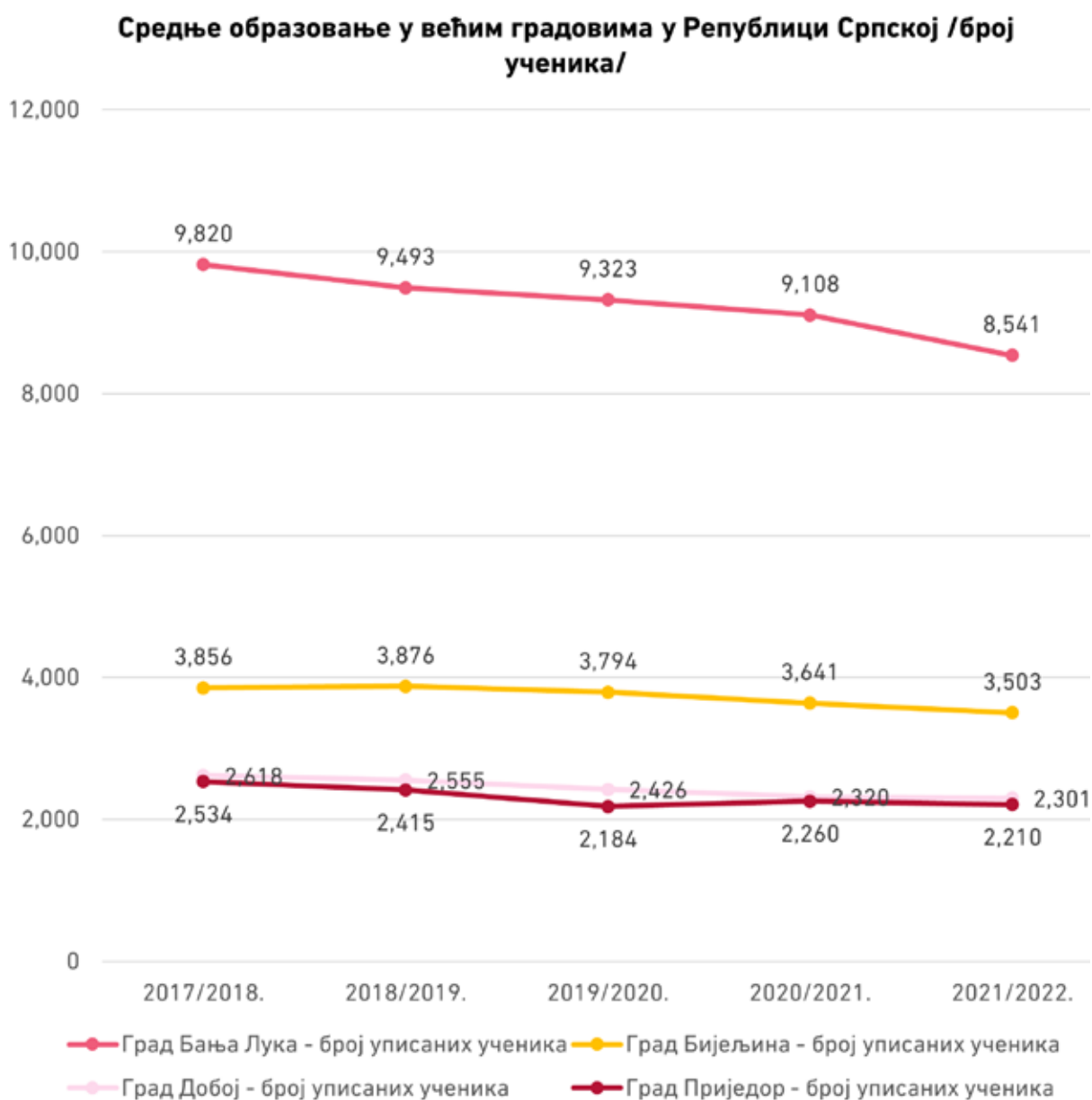
На нивоу Републике Српске број редовних средњих школа се повећао са 94 на 95 у посматраном временском периоду.

Графикон 6. Средње образовање у Бањој Луци / Извор: Републички завод за статистику РС-а

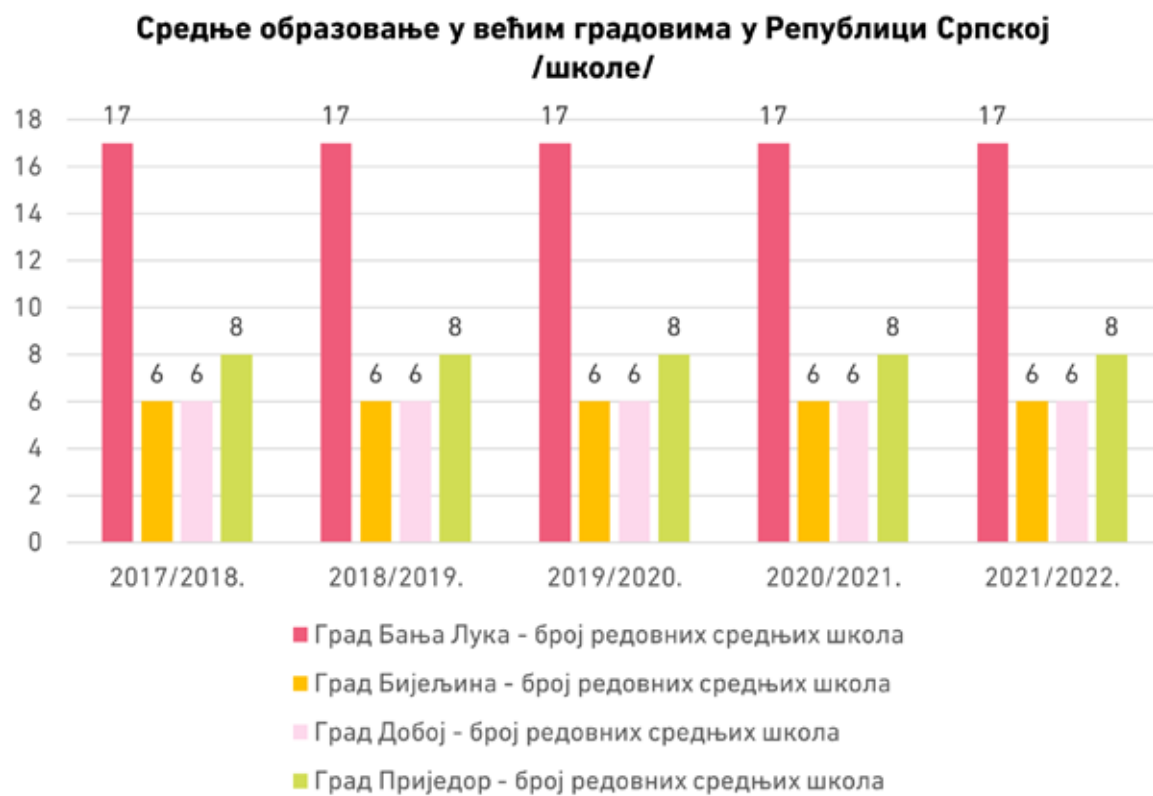
Тренд смањења броја ученика у средњим школама видљив је и у другим већим градовима Републике Српске. Бијељина биљежи пад од 9,15% ученика уписаних у средње школе у периоду од 2017/2018. па до 2021/2022. г. У истом временском периоду Добој има за 12,11% мање ученика уписаних у средње школе, док Приједор има за 12,79% мање ученика у средњим школама у овом временском периоду.

Графикон 7. Средње образовање у већим градовима у Републици Српској /број ученика по школским годинама/ / Извор: Републички завод за статистику РС-а

Према подацима Републичког завода за статистику, иако је дошло до значајног пада броја уписаних ученика у средње школе у 4 посматране локалне заједнице, нити у једној од њих није дошло до промјене броја средњих школа.

Графикон 8. Средње образовање у већим градовима у Републици Српској /средње школе/ / Извор: Републички завод за статистику РС-а

Високо образовање

Бања Лука је највећи универзитетски центар у Републици Српској, те као таква има и највише избора и могућности за студенте који дођу да студирају у овај град.

Према подацима Агенције за развој високог образовања и осигурање квалитете Босне и Херцеговине,¹⁵ у Бањој Луци дјелује 9 образовних установа које нуде високо образовање, од тога је 5 универзитета и 4 високе школе.

- Универзитети:
 1. Универзитет у Бањој Луци;
 2. Универзитет за пословне студије Бања Лука;
 3. Независни универзитет Бања Лука;
 4. Паневропски универзитет „Арeigon“ Бања Лука;
 5. Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент.
- Високе школе:
 1. Висока школа „Banja Luka College“;
 2. Висока школа за примијењене и правне науке „Прометеј“;
 3. Висока школа „Колеџ за козметологију и естетику“;
 4. Висока школа Комуниколошки колеџ у Бањој Луци Капа Фи.

Наведене високошколске установе нуде врло широк спектар образовања.

Бања Лука је мјесто студија младих из великог броја локалних заједница у БиХ.

Трендови уочени код средњег образовања понављају се и када се анализира високо образовање у Бањој Луци. Према промјенама броја студената који студирају на високошколским установама у Бањој Луци /сједиште установе/ видљив је негативан тренд. Наиме, високошколске установе у Бањој Луци похађало је за 18,84% мање студената у 2021/2022. академској години у односу на академску 2017/2018.

Тренд је видљив, и још израженији, и када се посматра број студената који су дипломирали на високошколским установама у Бањој Луци. Односно, 2022. г. је било за четвртину (26,94%) мање дипломираних студената у односу на број у 2018. г.

Исти тренд је уочљив и када посматрамо број уписаних и дипломираних студената на подручју цијеле Републике Српске. У 2021/2022. академској години уписано је за 22,11% мање студената у односу на академску 2017/2018. Број дипломираних студената у 2022. г. био је мањи за 25,81% у односу на 2018. г.

¹⁵ <https://www.heg.gov.ba/Content/Read/tabela>

Графикон 9. Број студената (уписаних и дипломираних) у Бањој Луци и Републици Српској / Извор: Републички завод за статистику РС-а

Ако говоримо само о студентима са подручја града Бања Лука (чије је пребивалиште у овој локалној заједници), онда можемо да приметијемо да су у 2017/2018. академској години била 7.203 студента са подручја Бање Луке, док их је 2021/2022. г. било 6.027, што представља пад од 16,33%. Једнак тренд је и када посматрамо број дипломираних студената који имају пребивалиште на подручју града Бања Лука, односно 2018. г. дипломирало их је 1.004, док их је 2022. г. дипломирало 718, уз пад од 28,49%.

Ниво образовања младих у Бањој Луци

Према резултатима теренског истраживања, највећи број младих има комплетирано средњошколско образовање (трогодишњу или четворогодишњу средњу школу).

Комплетирано средњошколско образовање нешто чешће имају жене у односу на мушкарце. Такође, млади из ванградских средина имају чешће комплетирано средњошколско образовање као највећи вид образовног нивоа.

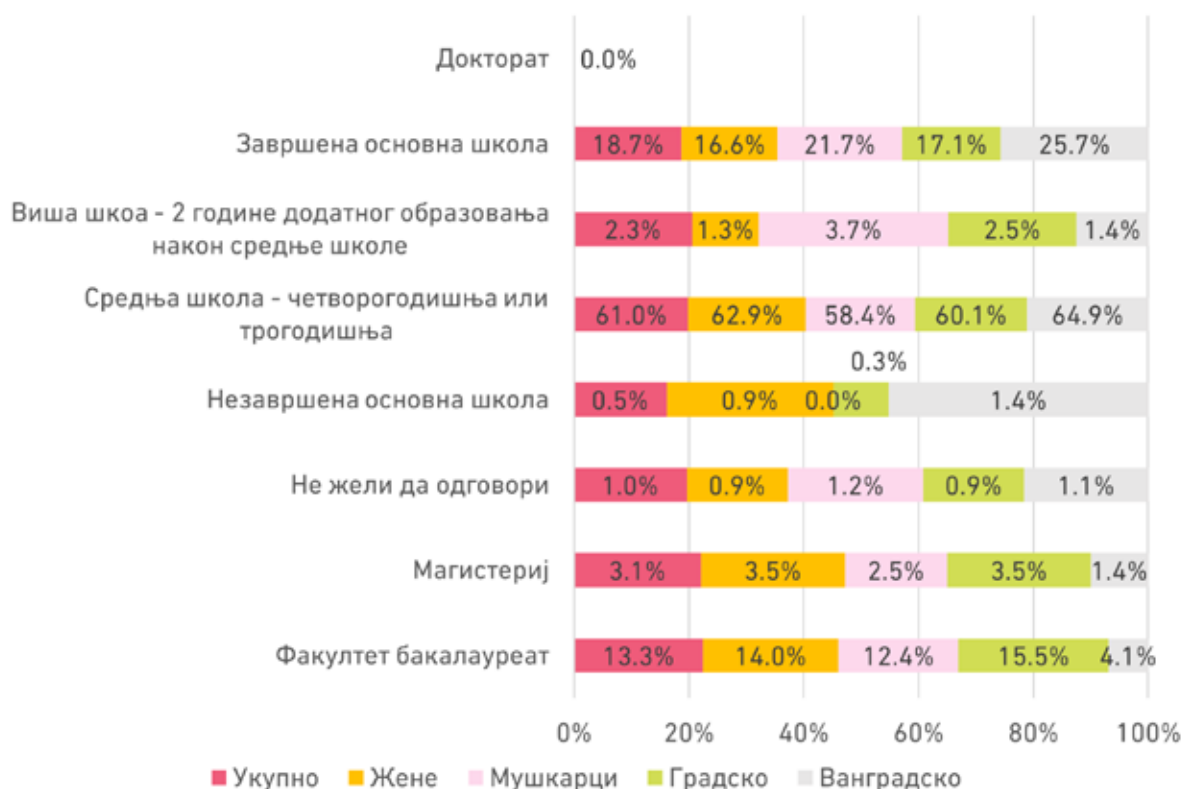
Младих који имају завршено више или високо образовање (виша школа, бакалауреат, мастер и докторат) има укупно 18,7%. Највећи удио у овом постотку свакако су млади са нивоом бакалауреата, односно 13,3% њих. Мушкарци чешће имају завршено факултетско образовање у односу на жене, али разлика је на нивоу тренда те није статистички значајна.

Млади из градских средина значајно чешће имају комплетирано високо образовање у односу на младе из ванградских средина. Наиме, 21,5% свих младих из градских средина има комплетирано високо образовање, док је 6,9% младих из ванградских средина у тренутку анкетирања имало комплетирано високо образовање.

Када говоримо о младима који имају завршено основно образовање, њих, према анализи, има 18,7%. Међутим, важно је имати у виду да у ову категорију спадају и млади који су још увијек у процесу средњошколског образовања, а не само млади који имају завршену искључиво основну школу. Питање на које су млади одговарали односило се на то да наведу највиши похађани и комплетиран ниво образовања, те су млади који похађају средње школе наводили да су комплетирали основно образовање.

Графикон 10. Посљедњи завршени степен образовања / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Који је НАЈВИШИ СТЕПЕН ОБРАЗОВАЊА КОЈИ СТЕ ЗАВРШИЛИ?

Готово половина младих (46,9%) има завршену средњу техничку четворогодишњу школу са одређеним усмјерењем и занимањем (нпр. електротехничар, машински техничар, економски техничар, грађевински техничар, техничар друмског саобраћаја, трговачки техничар, дрвни техничар и сл.). Додатно, занатску струковну школу има завршену 3,3% младих, док их 4,4% има завршену неку умјетничку средњу школу.

Гимназију је завршило 23,1% младих који су учествовали у истраживању, при чему је знатно више жена него мушкараца који су завршили ову школу.

Млади из ванградских средина чешће похађају средње усмјерене школе, док млади из градских средина знатно чешће похађају гимназију од својих вршњака који живе у ванградским срединама.

Остатак младих или није желио да одговори на ово питање или је још у процесу средњошколског образовања те није комплетирао средњу школу.

У претходном истраживању,¹⁶ рађеном за потребе Омладинске политике 2018–2022, у Бањој Луци је било 47,6% младих који су похађали средње образовање, те 39,4% оних који су похађали факултет. Питања из ова два истраживања су само у одређеној мјери упоредива јер нису на исти начин формулисана.

Стипендије

Град Бања Лука додјељује стипендије редовним студентима који имају пребивалиште у овој локалној заједници. Према подацима доступним на званичној веб-страници Градске управе, постоје три врсте стипендија: стипендије према социјалном статусу, стипендије за дефицитарна занимања и стипендије за успјех у школи, односно на студију. Студенти који конкуришу за стипендију за успјех на студију могу да остваре право на њу само ако се не школују за занимање које је утврђено као суфицитарно за ту академску годину.

За школску 2022/2023. г. Град Бања Лука је утврдио износ средстава за стипендирање у висини до 1.800.000 КМ (средства се преламају кроз двије буџетске године) за стипендирање ученика средњих школа и редовних студената првог циклуса на високошколским установама. Појединачни износи стипендија износе 100 КМ за ученике и 150 КМ за студенте по основу социјалног статуса и успјеха у школи, односно студију, а за дефицитарна занимања утврђени су износи од 170 КМ за ученике и 260 КМ за студенте.¹⁷

Такође, за школску/академску 2022/2023. годину одређена су дефицитарна занимања. Дефицитарна занимања/струке за ученике средњих школа биле су: геодезија и грађевинарство (звање: каменорезач/керамичар и извршилац радова на саобраћајницама); пољопривреда и прерада хране (звање: месар) и угоститељство и туризам (звање: конобар).

У домену високошколског образовања (први циклус студија) Градска управа је донијела одлуку да за академску 2022/2023. г. дефицитарна занимањима буду: електроенергетика и аутоматика (звање: дипломирани инжењер електротехнике /240 ECTS/, смјер електроенергетика и аутоматика); физика, наставни смјер (звање: дипломирани професор физике /240 ECTS/ и математика и информатика, наставни смјер (звање: дипломирани професор математике и информатике /240 ECTS/).

16 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

17 Званична веб-страница Града Бања Лука (https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/stipendije/?sr_pismo=lat).

Иначе, Град је у школској 2022/2023. години стипендирао 1.381 ученика (основне и средње школе) и 308 студената.

У 2024. г. Град је кумулативно планирао 1.400.000,00 КМ¹⁸ за стипендирање ученика и студената.

Када говоримо о студентима, доступне су 3 врсте стипендија, које смо већ описали. Када је ријеч о дефицитарним занимања за академску 2023/2024. годину, то су: рачунарство и информатика (звање: дипломирани инжењер електротехнике /240 ECTS/, смјер рачунарство и информатика); математика и информатика, наставни смјер (звање: дипломирани професор математике и информатике /240 ECTS/) и текстилно инжењерство, обућарска технологија и дизајн (звање: дипломирани инжењер текстилног инжењерства /240 ECTS/).

Висина стипендија за студенте према социјалном статусу и стипендије за успјех на студију износи 150 КМ, а за дефицитарна занимања 260 КМ.

У претходним годинама, према доступним извјештајима о буџету и извршењу буџета, Град Бања Лука је сличан износ средстава пласирао за стипендирање ученика и студената.

Графикон 11. Планирана и извршена средства за стипендирање ученика и студената са подручја града Бања Лука / Извор: Град Бања Лука: Буџет и Извјештај о извршењу буџета¹⁹

Од младих који су анкетирани у склопу истраживања, 9,2% их је казало да прима стипендију од Града. Поред Града, млади најчешће имају стипендију од ентитета, чију стипендију има 1,8% младих. Жене чешће примају стипендију од Града у односу на мушкарце. Разлике по мјесту боравка нису уочене, односно у једнакој мјери стипендије од Града користе млади из градских и ванградских подручја.

18 Град Бања Лука: Буџет Града Бања Лука за 2024. годину (https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2024/01/BUDZET-ZA-2024_SG_potpis.pdf).

19 Град Бања Лука (<https://www.banjaluka.rs.ba/gradska-uprava/budzet/>).

Никакву стипендију не прима 81,5% младих који су анкетирани.

Графикон 12. Стипендирање младих / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Током разговора у фокусним групама млади су врло јасно искомуницирали да Град има препознат план стипендирања који је младима доступан, упознати су са њим и знају да много њихових вршњака има стипендију од Града. Прототипан одговор са фокусних група приказан је испод.

„Ја мислим да свака друга особа има стипендију, Град даје стипендије.“

(Женско, Бања Лука)

Разлог престанка даљњег школовања

Након последњег завршеног степена образовања, 20,3% младих Бање Луке изјавило је да нису уписали још неку вишу школу или студиј, нису уочене полне разлике међу младима када је у питању ненастављање образовања.

Млади из градских средина чешће не настављају образовање након комплетирања једног степена образовања.

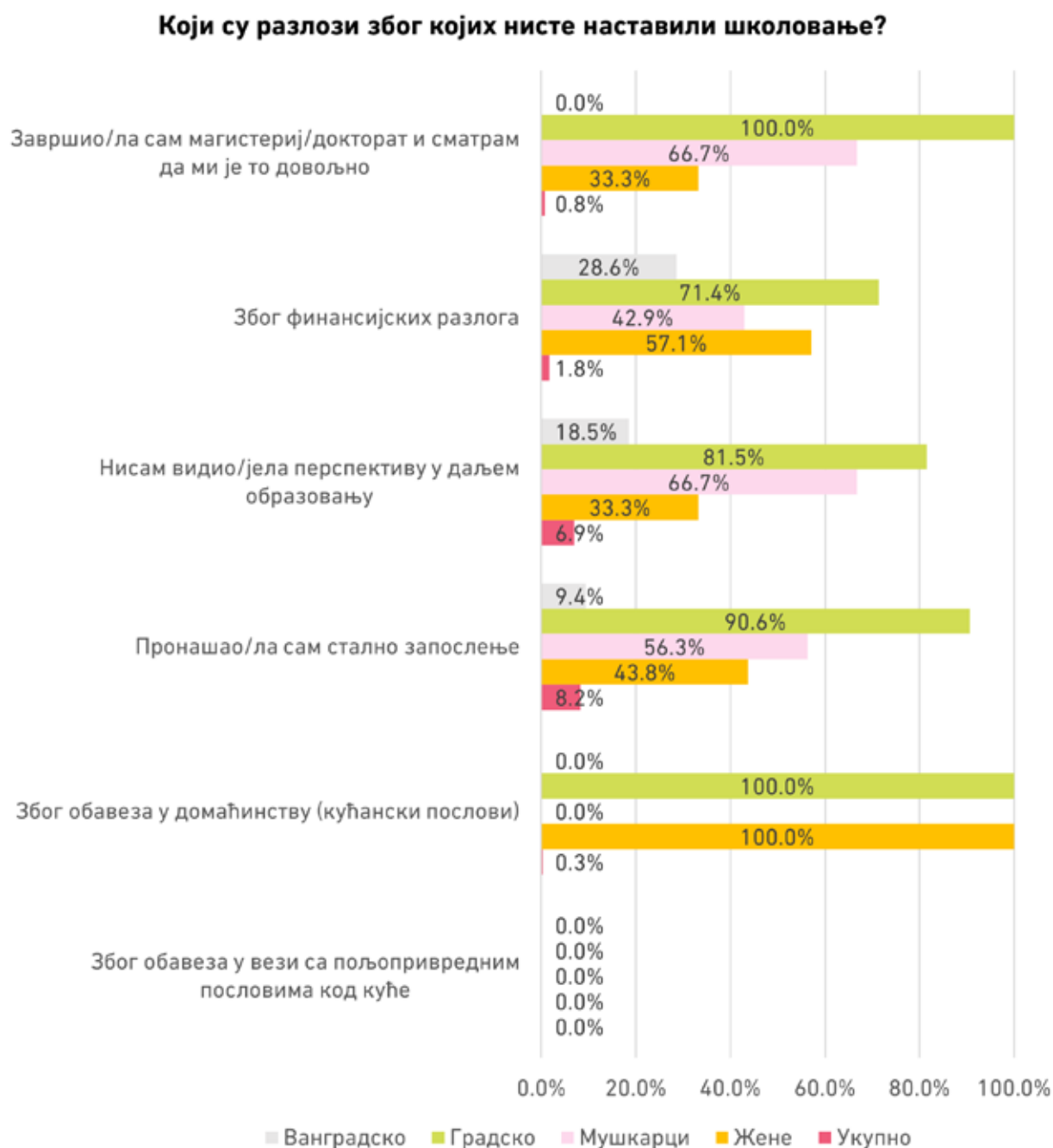
Највише младих (од оних који нису хтјели наставити образовање) није наставило образовање због проналаска сталног запослења (8,2%). Мушкарци нешто чешће не настављају образовање због проналаска посла у односу на жене. Такође, овај разлог је нешто израженији међу младима из градских средина у односу на младе из ванградских средина, али код читања података са графикана треба да се има у виду однос младих из градских и ванградских средина у узорку истраживања (и популацији).

Други разлог ненастављања школовања односи се на мањак перспективе у образовању (6,9%) и он је знатно израженији међу мушкарцима у односу на жене. Нису уочена одступања међу младима из градских и ванградских средина када је у питању овај разлог.

Код осталих разлога инциденца је прениска да би се изводили озбиљни системски разлози.

Битно је истакнути да финансије, иако нису доминантне, и даље представљају разлог ненаставка образовања за 1,8% младих.

Графикон 13. Разлози због којих млади нису наставили школовање / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Практична настава

Практична настава представља врло важан дио процеса образовања ученика за било које занимање, како би ученици теоретски дио који уче током школовања могли да примијене касније у раду. Према резултатима анкетирања, 31,8% младих није никако имало практичну наставу током редовног школовања, док ју је рјеђе од једном недјељно имало њих 20,5%. Једном недјељно праксу је имало 22,3% младих, а неколико пута недјељно практичну наставу је похађало њих 16,4%. Сваки дан практичну наставу имало је 5,1% испитаних.

Графикон 14. Практична настава / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Током разговора у фокусној групи са младима настојали смо детаљније да разумијемо проблем недостатка праксе и ставове младих о квалитету образовања које су похађали. Млади сматрају да пракса у образовном процесу треба да буде редовнија, повезанија са пословима за које се млади школују, осмишљена на начин да повезује компаније које послују у одређеним браншама и образовне установе.

„Мислим да је проблем мањак праксе. Ја сам ишла у грађевинску школу и ми ниједном нисмо имали праксу. То је можда проблем. Ми смо имали предмет пракса, али ми смо сједили у учионици и ништа, цртали смо као на осталим предметима.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја идем у техничку школу. Имамо праксу, али инспекција је затворила просторије гдје су радионице праксе. Сада је држимо у учионицама без услова како би требало. Само цртамо на пракси и ништа не радимо шта треба.“

(Мушко, Бања Лука)

„Ако већ желимо да млади остану код нас, треба да им обезбиједимо адекватну праксу. И ако би се могло, одређено запошљавање након те средње.“

(Женско, Бања Лука)

Адекватност образовања

Младе смо питали у којој мјери је образовање које су стекли током редовног школовања било адекватно за запослење или наставак школовања на вишем нивоу. Наравно, домен образовања није у директној надлежности локалне власти, али локална заједница може на различите начине да утиче на квалитет образовања и ширину понуде образовних програма.

Када говоримо о младима Бање Луке, 46,4% младих сматра да им знање стечено током формалног образовања у великој мјери помаже за наставак школовања, док њих 39% каже да им помаже у малој мјери. Да им знање стечено током школовања никако није користило за наставак образовања истиче 10,5% испитаних. Ови подаци указују на то да млади у Бањој Луци прилично позитивно перципирају образовање које су стекли током редовног школовања и његову функционалност у случају наставка образовања.

Када се говори о запослењу, 34,1% младих рекло је да им је претходно стечено знање помогло у великој мјери да се запосле у струци, а 37,9% их је истакло да им је помогло, али у малој мјери. Никакву корист од знања стеченог током образовања за запослење у струци казало је да нема 21,3% испитаних. Формално стечено образовање је лошије оцијењено када је у питању његова функционалност приликом запослења у односу на функционалност образовања када се наставља школовање.

Графикон 15. Адекватност образовања / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Млади Бањалучани сматрају да многе ствари морају да се измијене у пољу формалног образовања како би оно било квалитетније и пружало адекватно знање, те како би имали боље шансе за наставак школовања или проналазак запослења.

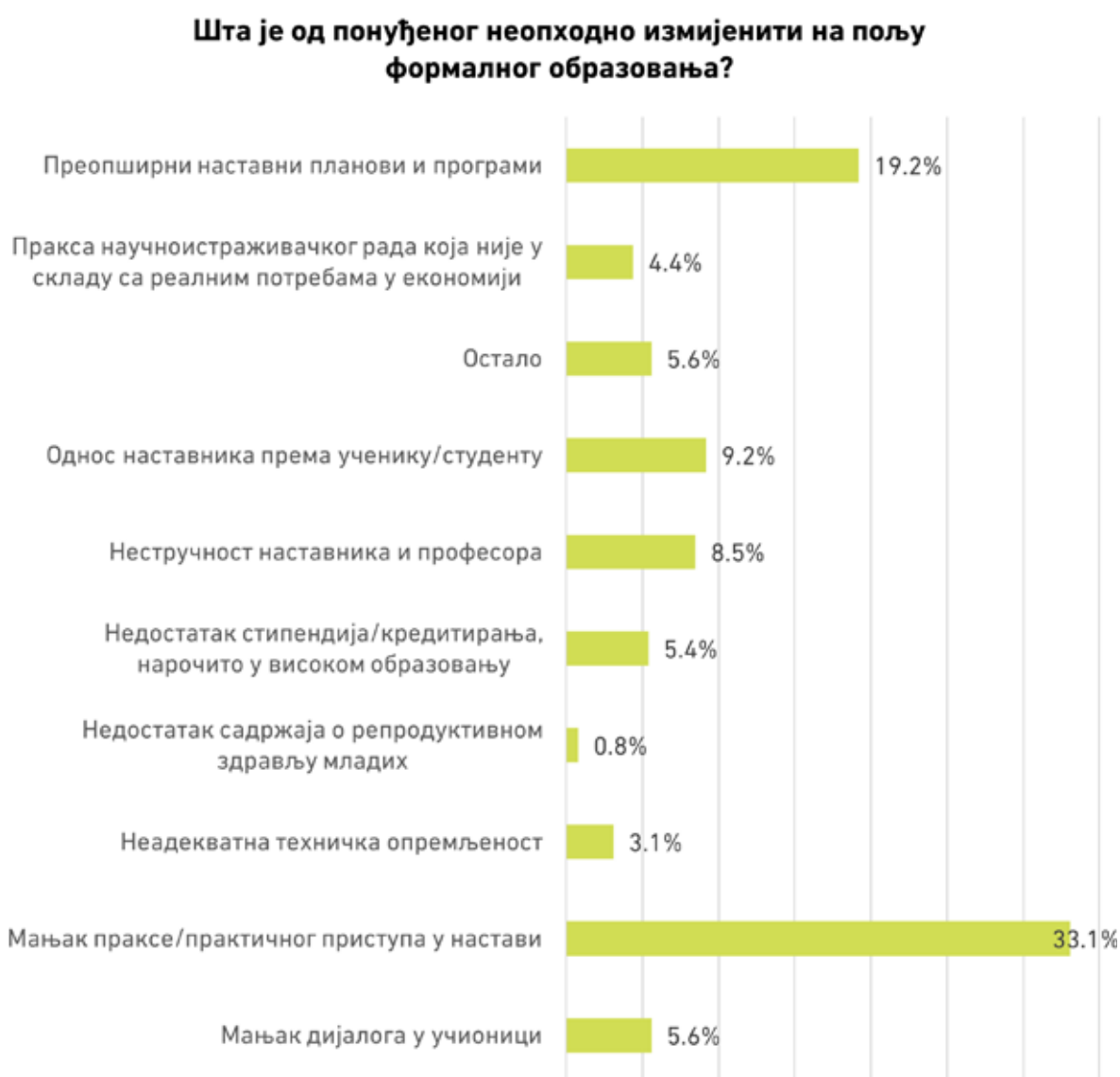
Као један од највећих недостатака 33,1% младих истакло је мањак праксе у настави, док 19,1% испитаних младих каже да су проблем преопширни наставни планови и програми.

Додатно, млади сматрају да однос наставника према ученицима треба да буде унапријеђен те да треба да се унаприједи стручност наставног особља. При томе се код стручности у већој

мјери мисли на праћење актуелних трендова у образовању и на то да се буде у кораку са временом и образовним процесима, а у циљу што бољег приближавања наставне материје ученицима/студентима.

Остале детектоване проблеме препознало је по неколико посто младих. Не значи да ти проблеми нису значајни, него само да су 4 наведена препозната проблема доминантна у односу на остале.

Графикон 16. Потребне измјене у формалном образовању / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

У фокусним групама, поред недостатка практичне наставе, која је већ елаборирана, млади су препознали и проблеме са неадекватним уџбеницима, који нису у кораку са временом, те преоптерећеним наставним кадром, који понекад у фокусу има испуњавање динамике предвиђених наставних јединица на уштрб квалитетнијег трансфера знања.

„Мислим да немамо адекватне књиге за школовање. У основној школи је то донекле океј, али, на примјер, ја, електротехничка сам школа и ми немамо уџбенике за скоро ниједан предмет. По плану и програму постоје књиге, али то нико не користи. Типа, ми смо имали издање књиге из '92. које је неупотребљиво, практично. Јер програмирање, толико је ствари одмакло од '92. до данас. Онда професор, или пише скрипту или вам диктира, што је мало проблематично, јер кад професор диктира, а ви нисте у школи, онда не можете ни да похватате баш најбоље. Питање је да ли је неко други добро преписао, то се веже проблем за проблемом.“

(Женско, Бања Лука)

„И мислим да немамо адекватне уџбенике и такође можда неки наставни кадар, који је у посљедње вријеме доста незаинтересован. Да ли је то зато што имају мале плате, а план и програм је доста стриктан и обиман, они се нама бар тако жале, и из тог разлога доста пута на часовима можете да чујете коментар: <Ја сам за ово плаћен, ви нисте, моје је само да вам испредајем и ћао.> Гдје сам ја имала ситуацију да изађем пред таблу, да ми професорица каже: <Одузимаш ми од часа>, а изашла сам пред таблу да ми објасни задатак. Све зато што она мора да постигне неку норму. Тако да, добро би било да се мало олакша план и програм или да нам оставе више простора за вјежбу.“

(Женско, Бања Лука)

„Мањак практичне наставе, лош утицај родитеља који онемогућавају реалну процјену дјете и њихових способности, лоши радни услови за наставнике, због чега тај посао сада раде незаинтересоване особе.“

(Мушко, Бања Лука)

Неформално образовање

Млади у Бањој Луци похађају неформално образовање у знатној мјери. Налази истраживања показују да је половина младих похађала неки вид неформалног образовања, односно њих 49,7%. На нивоу уочених трендова, жене нешто чешће похађају неформално образовање у односу на мушкарце, али разлика се није показала статистички значајном.

Такође, најчешћи конзументи неформалног образовања су млади у доби од 15 до 19 година, гдје је 53,2% младих у овој добној групи похађало неки вид неформалних едукација. Добра група која најмање похађа неформално образовање су млади у доби од 20 до 24 године старости (45,9%), али и овај податак представља позитиван налаз.

Нису уочене значајне разлике међу младима из градских и ванградских подручја када је у питању похађање неформалних облика едукације.

Када говоримо о жељи за похађањем неформалног образовања у будућности, уочени постоци су нешто нижи у односу на оне који се односе на претходно похађано неформално образовање.

Наиме, младих који желе похађати неформално образовање има 43,1%. Занимљиво је да млади у доби од 20 до 24 године изражавају највећи интерес за похађањем неформалног образовања у будућности, иако разлике у односу на остале добне групе нису значајне, те можемо да говоримо само о уоченом тренду који је можда специфичан за обухваћени узорак.

Занимљива разлика је уочена код младих у доби од 15 до 19 година. Ова група младих је најчешћи конзумент неформалног образовања, али када говоримо о будућем похађању неформалних едукација, разлика је значајна и уочљива. Овој групи интерес за неформалним образовањем опада.

На фокусним групама смо настојали да разумијемо овај налаз, који је неуобичајен, те смо дошли до информације да су млади у овој добној групи знатно укључени у неформалне видове едукације или додатне активности које имају (мимо школских обавеза), те се осјећају оптерећено, а самим тим и интерес дијела њих за необавезним неформалним образовањем опада како се смањују притисци (у школи или породици) да похађају додатне облике едукације.

Млади у ванградским срединама исказују мањи интерес да похађају неформално образовање у односу на младе у градским срединама.

Додатно, када је у питању похађање неформалног образовања у будућности, мушкарци исказују знатно мањи интерес за овим видовима едукације у односу на жене. И овај налаз, иако није неуобичајен, али је тренд разлике знатно изражен, настојали смо додатно да разумијемо током фокусних група. Учесници фокусних група (мушкарци) су у већој мјери вербализовали да губе интерес за оваквим видовима едукације, те да похађају само оне облике за које заиста процијене да су им потребни у наредном периоду (због посла, факултета, усавршавања и сл.), те да је мали број оних који похађају неформално образовање да би ширили своја знања без конкретне потребе.

Ови налази треба да се имају у виду приликом креирања понуде неформалног образовања за младе. За прецизније препоруке и налазе потребно би било да се додатно испитају потребе младих за неформалним образовањем на подручју Бање Луке, њихова мотивација за учешћем у облицима неформалног образовања, те прикупе подаци који ће да узму у обзир различите добне групе, полну структуру те мјесто боравка младих.

Генерално гледано, млади су у знатној мјери имали прилике похађати неформалне облике едукације, али поједине добне групе (млади од 15 до 19 година), као и мушкарци, исказују одређени замор овим обликом образовања те би њима било потребно другачије приступити у креирању садржаја и понуде неформалних едукација.

Интерес је присутан, али су им потребне едукације у областима и вјештинама које могу врло директно ставити у функцију.

Графикон 17. Похађање курса / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када говоримо и темама неформалног образовања које су млади најчешће похађали, то су курсеви страних језика и усавршавање различитих ИТ вјештина (програмирање, веб дизајн, фото и видео уређивање, 3Д дизајн и сл.).

Сличан је интерес и за курсевима које би млади убудуће похађали. Највише се издвајају курсеви страних језика (њемачки, енглески и др.), затим усавршавање ИТ вјештина у врло широком спектру потражње (од доквалификација и развоја постојећих вјештина, преквалификација, до учења из интринсичне мотивације за новим знањима). Додатно, постоји база интересовања за курсеве и едукације који се тичу педикира, маникира и сличних естетских интервенција, за што интерес исказују доминантно жене.

Такође, постоји интерес и за развојем меких вјештина / *soft skills* уз широк дијапазон тема које су млади наводили у оквиру ове категорије.

ЗАПОШЉАВАЊЕ И САМОЗАПОШЉАВАЊЕ МЛАДИХ

Статистички подаци који показују процентуално или бројчано стање на тржишту рада треба да буду узети са резервом. Више фактора одређује радни статус једне особе. Са друге стране, тешко је утврдити радни статус одређеног дијела популације који може да буде незапослен а истовремено нерегистрован на бироу за запошљавање. Јавне службе се углавном воде бројевима лица пријављених на биро за запошљавање и која улазе у евиденцију незапослених лица. Такође, лица су дужна да периодично јављају да се њихов статус није промијенио јер, ако се не пријаве, бивају брисана из евиденције. Важно је навести и „рад на црно“, гдје особа јесте пријављена на биро, али обавља послове за које је плаћена.

Међународна организација рада (МОП/ILO) налаже да се приликом дефинисања незапослености у обзир узимају три критеријума, односно:

- да су лица старија од добне границе одређене за мјерење економски активног становништва која су током мјерног периода била без посла;
- да су лица током наведеног периода у сваком моменту била на располагању за посао и
- да су лица активно тражила посао.

Иако ова дефиниција настоји обухватити шири аспект, ипак изоставља велики број лица која су у могућности да раде, али не траже посао јер мисле да не могу да га нађу. Таква лица нису обухваћена овом дефиницијом. Узме ли се у обзир наведени оквир, намеће се закључак да је број незапослених младих могуће свести искључиво на процјену, а не на тачан податак.

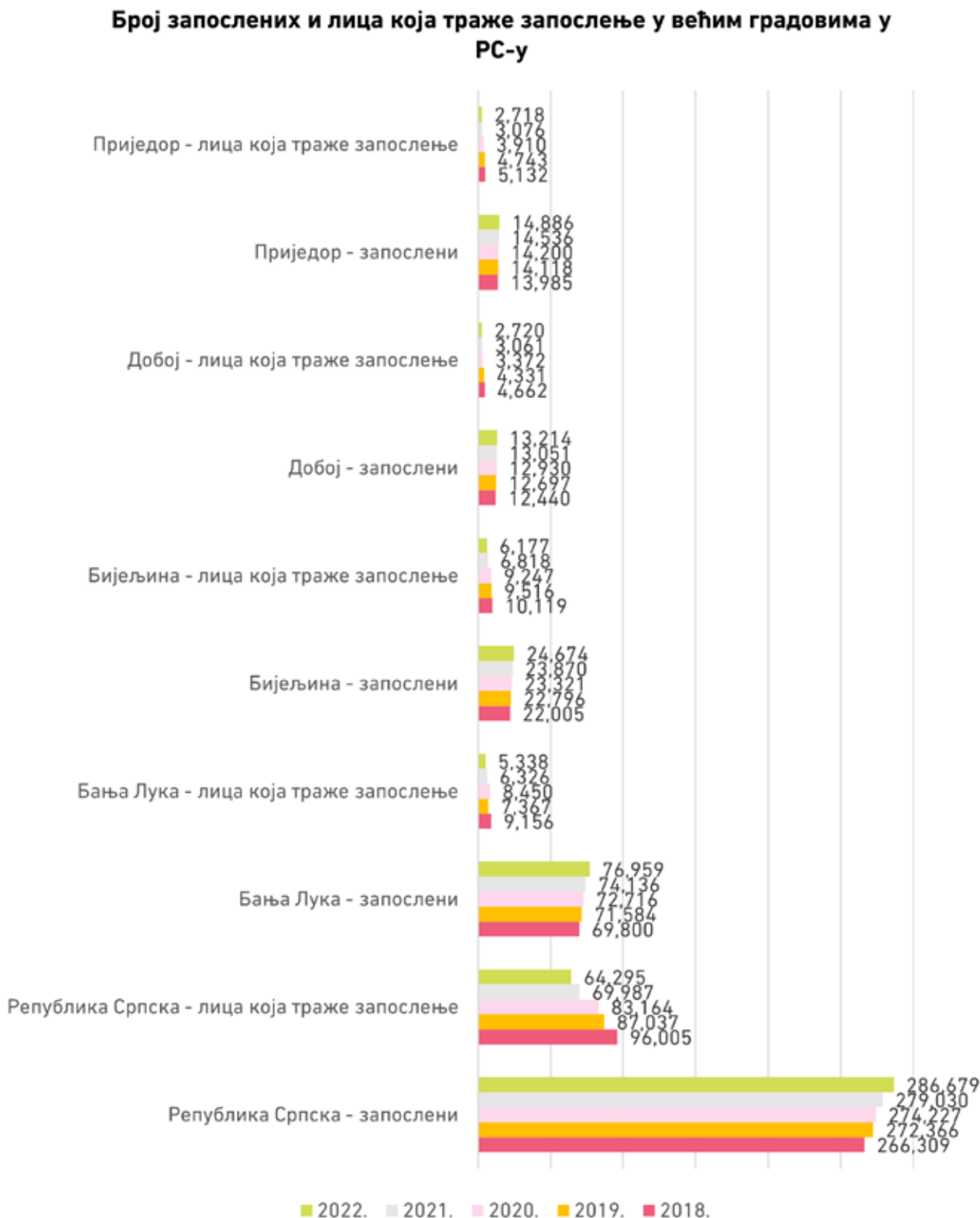
Када је у питању политика запошљавања, мање надлежности се налази у оквиру дјеловања локалних заједница. Ипак, сарадња локалне заједнице и виших нивоа власти може да доведе до унапређења и побољшања ситуације на тржишту рада.

На крају 2022. г. у Републици Српској је било запослено 266.309 лица, док је лица која активно траже посао било 96.005. Када гледамо податке у ширем временском прозору (2018–2022), може да се уочи тренд раста броја запослених на нивоу ентитета, те је број евидентираних запослених порастао за 7,65% у односу на стање из 2018. г. У истом временском периоду дошло је до пада броја лица која траже запослење.

Стање у Бањој Луци је слично као на нивоу Републике Српске. На крају 2022. г. у Бањој Луци је било запослено 76.959 лица. У односу на 2018. г., дошло је до пораста броја евидентираних запослених лица за 10,26%.

Када говоримо о лицима која су евидентирана да траже запослење, у 2018. г. у Бањој Луци је посао тражило 9.156 лица, док их је у 2022. г. посао тражило 5.338, што је смањење од 41,7%.

Графикон 18. Број запослених и лица која траже запослење у већим градовима у РС-у / Извор: Републички завод за статистику РС-а²⁰

²⁰ Републички завод за статистику РС-а (2023). Градови и општине Републике Српске 2023. (доступно на: https://www.rzs.rs.ba/front/article/6273/?left_mi=331&add=331).

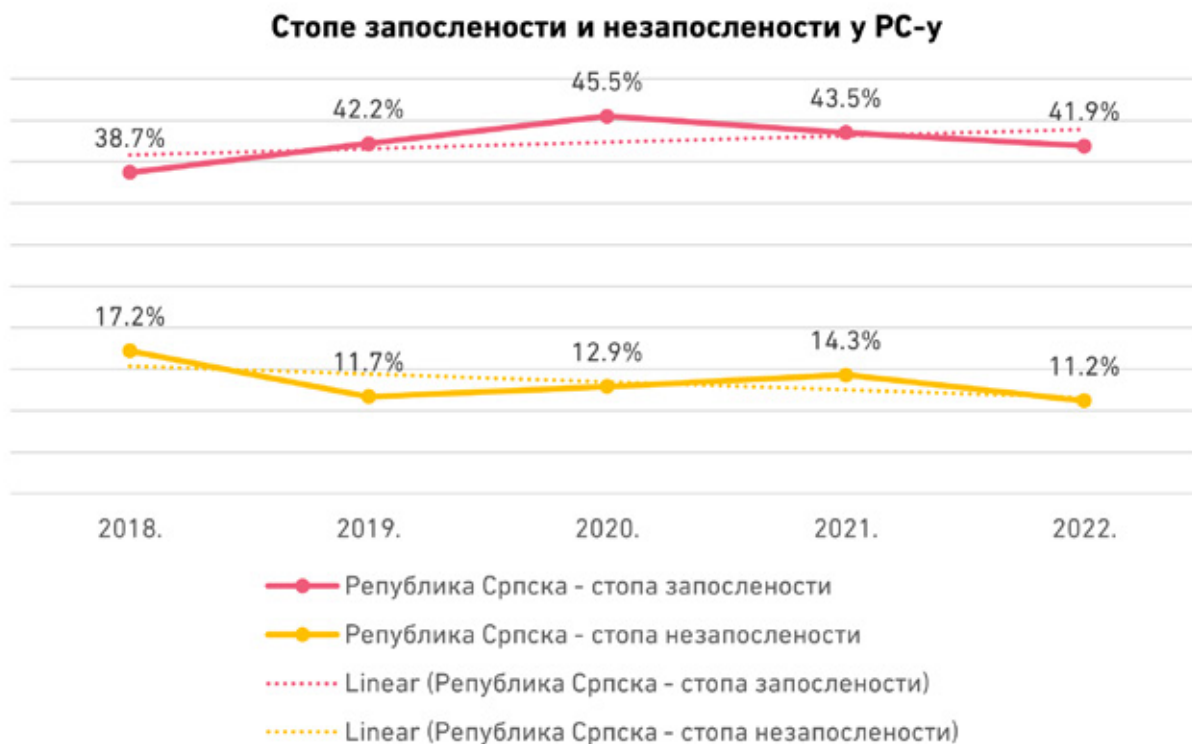
Слични трендови су уочени и у другим већим градовима Републике Српске. У истом временском периоду, у Бијељини је дошло до пораста броја запослених за 12,13%, у Добоју је порастао број запослених за 6,22%, док је у Приједору забиљежен пораст од 6,44%.

Када говоримо о смањењу броја лица која траже запослење, у посматраном временском периоду у Бијељини је забиљежен пад од 38,96%, у Добоју је он износио 41,66%, док је у Приједору износио 47,04%.

С обзиром на то да, гледано у апсолутним бројевима, број лица која више не траже запослење већи је од броја лица која су нашла запослење у Бијељини, Добоју и Приједору, објашњење смањења броја лица која траже запослење није тако једноставно. Дио разлога се свакако налази у повећању запослености те строжијој контроли запослених лица и њихове евиденције у пореским испоставама и на бироима за запошљавање. Додатно, дио образложења за овај уочени несразмјер налази се и у одласку радно способног становништва из ових средина.

Као што су то претходни подаци сугерисали, стопа запослености на нивоу Републике Српске показује узлазни тренд, док стопа незапослености показује тренд опадања у периоду од 2018. г. до 2022. г. Консолидовани и финални подаци за 2023. г. још нису објављени у званичним публикацијама Републичког завода за статистику.

Графикон 19. Стопе запослености и незапослености у РС-у / Извор: Републички завод за статистику РС-а²¹

21 Републички завод за статистику РС-а. Статистички годишњак (2019–2023). Доступно на: <https://www.rzs.rs.ba/front/category/8/?page=1>

У наставку су подаци које смо прикупили од младих током анкетирања. Податке о запослености и незапослености младих треба узети са резервом јер је приказани постотак (не)запослености израчунат на основу сопствене процјене младе особе да ли она себе дефинише као запослену, незапослену или по некој другој понуђеној категорији.

Узимајући у обзир доб испитаника, друга истраживања, постојање рада „на црно“ и различите методологије које се користе за истраживање тржишта рада, врло тешко може да се одреди прецизно стање запослености и незапослености младих.

Према одговорима испитаника, мање од трећине, односно 29,7% младих је у тренутку анкетирања било запослено на пуно радно вријеме. Додатно, 3,1% их је било запослено на пола радног времена, док је повремено запослених (укључујући фриленсере) било 6,4%. Уз приправнике, стажисте и самозапослене младе, може да се закључи да је 48,5% младих имало неки вид радног ангажмана у тренутку анкетирања. Ово не значи да је овај постотак младих и запослен у складу са дефиницијом о запослености надлежних органа.

Међу особама које су рекле да су биле радно ангажоване на неки начин, уочљиви су сљедећи трендови.

Мушкарци знатно чешће имају радне ангажмане на пуно радно вријеме у односу на жене. Млади из градских средина имају чешће запослење на пуно радно вријеме у односу на младе из ванградских средина.

Мушкарци су знатно чешће у односу на жене самозапослени.

Жене нешто чешће имају радни ангажман на пола радног времена, али се разлика није показала статистички значајном те је наведена на нивоу опаженог тренда.

Такође, жене нешто чешће имају волонтерске уговоре у односу на мушкарце.

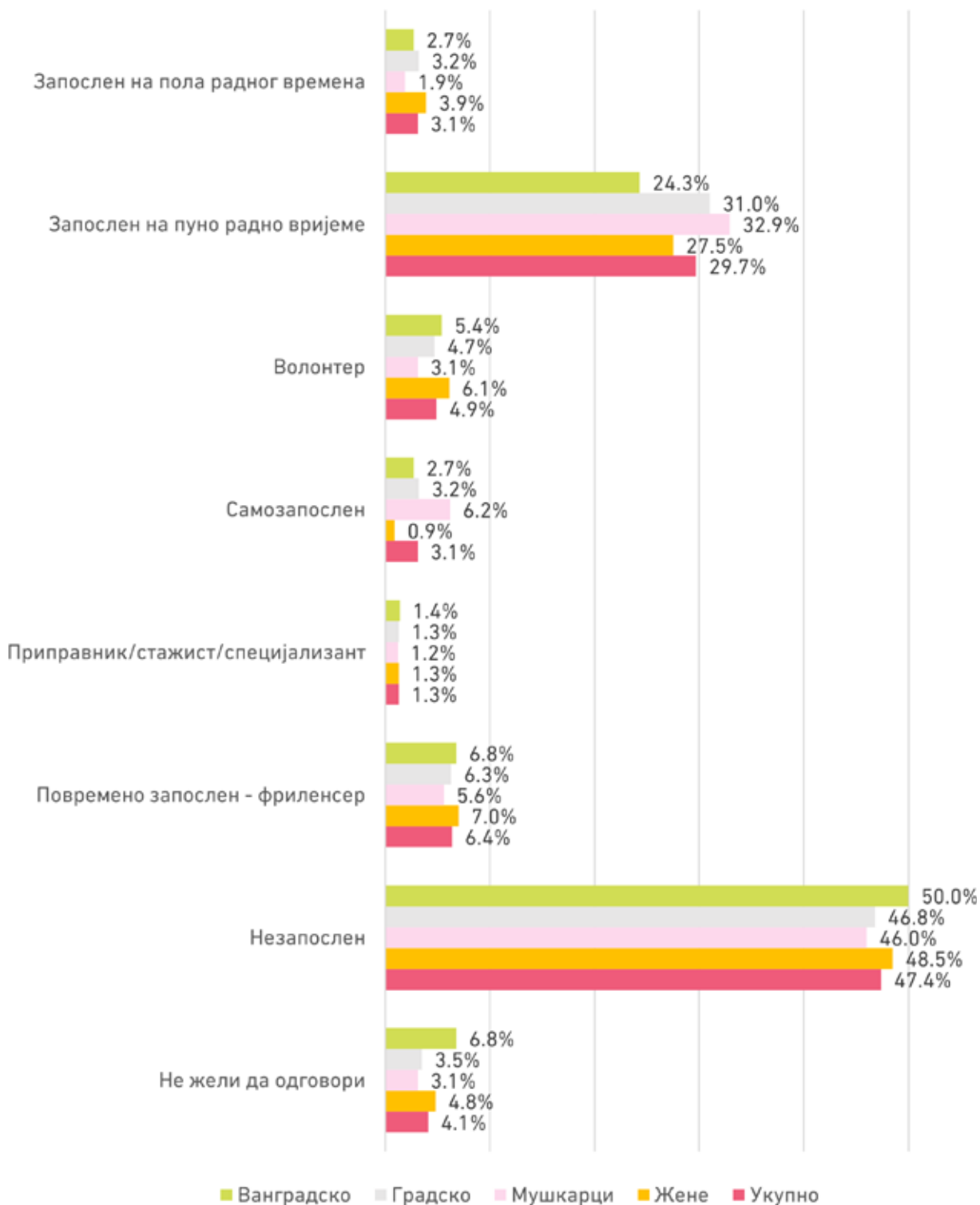
Са друге стране, 47,4% младих је рекло да је било незапослено у тренутку анкетирања. Статистички значајне полне разлике нису уочене, док је примјетан благи тренд веће незапослености младих из ванградских средина, али разлика није била статистички значајна на нивоу овог узорка.

Према подацима из претходне анализе²² из 2017. г., запослених је било 32,4%, док је незапослених младих било 60,12%.

22 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

Графикон 20. (Не)запосленост младих у Бањој Луци / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

**Која од сљедећих категорија најбоље описује Вашу ситуацију
ТОКОМ ПРОШЛЕ НЕДЈЕЉЕ када је у питању формални радни
статус? Да ли сте били запослени на пуно радно вријеме, пола
радног времена, незапослени или нешто друго?**

Тржиште рада

Анализом одговора примијећен је забрињавајући податак да 15,1% младих који су изјавили да су запослени нема потписан уговор са послодавцем. Феномен «рада на црно» међу младима у Бањој Луци захтијева одређену пажњу и приступ како би се ријешио. Важно је истакнути да је «рад на црно» у нешто већој мјери изражен међу младима у доби од 15 до 19 година (7,3%), док тај постотак код младих у доби од 25 до 30 година износи 3,4%. Ови подаци указују на потребу едукације младих о њиховим правима како би се смањила учесталост овог проблема.

Међу преосталим запосленим младима, најчешћи облик уговора је уговор о раду на неодређени период (32,7%), а слиједи га уговор о раду на одређени период (20,5). Такође, ваља да се напомене да 4,9% младих има потписан уговор о дјелу или ауторском хонорару, док уговор са студентским сервисом има 3,9% радно ангажованих младих.

Занимљиво је да 20,2% младих није жељело да одговори какву врсту уговора има са послодавцем, те овај податак указује на високу стопу одбијања одговарања на ово питање, а што може да утиче на ваљаност прикупљених података. 5,4% младих има потписан волонтерски уговор, док 4,8% запослених младих има потписан приправнички уговор. Ови подаци указују на разноликост уговорних облика међу младима, али и на потребу за јачањем радничких права и правне сигурности запослених младих.

Графикон 21. Врста уговора код запослених младих / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када је у питању редовност плата и исплате, 77,07% младих који су изјавили да имају неки вид радног ангажмана се изјаснило да плату прима редовно и без закашњења, док се 4,39% младих изјаснило да плату прима нередовно (закашњење до мјесец дана) или веома неуредно и нередовно (на плату чекају мјесец дана или више).

Млади су током фокусних група истакли да, према њиховом мишљењу, Бања Лука нема довољну понуду радних мјеста да би могли да се запосле. Додатни отежавајући фактор у њиховом запослењу млади виде у недостатку искуства за одређене послове, а искуство им се тражи приликом конкурисања за запослење. Односно, нису довољно конкурентни на тржишту рада јер немају почетно искуство које већина послодаваца тражи.

Такође, истакнути су и разлози рада младих "на црно", односно без потписа неког вида уговора који би им пружио сигурност на тржишту рада. Ови налази могу да указују на важност подизања свијести код младих када је у питању формални оквир за њихов радни ангажман, односно да постану свјеснији важности потписа уговора о ангажману.

„Већина овдје тинејџера преко љета ради <на црно>. Преко љета се увијек уради програм као <summer job>. Има њих који су пријављени, али већина ради <на црно>. Продају сладолед испред <Босне>, они су пријављени, али баш пуно дјеце ради <на црно>. Има и других послова, брати јабуке, на пољима радити, шумске јагоде брати, малине, купине и све то <на црно>. Понекад се деси да послодавац каже <ћао>, не добију ни марке. Не можеш га ни пријавити никоме јер ти ниси пријављен.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја сам тако радио у воћњаку, крушке купио. Плаћали су редовно, био је оброк и паузе кад год смо тражили. То сам радио преко распуста. Али кад завршим школу, никад не бих пристао да радим тако непријављен.“

(Мушко, Бања Лука)

„Ја бих радила <на црно> ако не бих имала баш никаквог избора. Али бих бирала и то гдје ћу радити <на црно>, барем да имам неке бенефите. Или да ми да новац за здравство, за ово, оно, али то би било баш кад <зацрни>.“

(Женско, Бања Лука)

„Зато што нема довољно радних мјеста у Бањој Луци, у цијелој БиХ. Зато што се све више и више фирми затвара. Само остају ови приватници. Углавном је Бања Лука све приватно и онда ту углавном <раде> везе. Једноставно не постоје више фабрике. Можда постоје двије фабрике, то је Бема и оно за сокове, не могу се сјетити како се зове. Сад се мора имати факултет, и онда већина њих иде вани, што ја у потпуности подржавам. Ако се овдје не можете запослити, идите вани. Ја прва, чим добијем прилику, одлазим из ове рупчаге.“

(Женско, Бања Лука)

„Проблем је то што нема радних мјеста. А за младе је додатни проблем и то што свако тражи радника са искуством, а млади га немају. Како ће стећи искуство ако немају прилику да науче.“

(Женско, Бања Лука)

Усклађеност образовања и радног мјеста

Само једна петина (20,4%) младих који су изјавили да су били на неки начин радно ангажовани изјавила је да ради посао у својој струци, за коју се школовала.

Са друге стране, 50,2% младих није запослено у струци за коју су се школовали, док 19,5% младих дјелимично обавља посао за који су се школовали.

Наведени постоци показују да је потребно увезати потребе тржишта рада са формалним образовањем, гдје ће да се повећа број младих који раде у струци за коју су се школовали.

Графикон 22. Однос образовања и радног мјеста / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Злостављање на радном мјесту

Једна четвртина младих (25,2%) је изјавила да је некада током свог радног дјеловања била свједоком или жртвом неког вида злостављања на радном мјесту. Нису уочене битне демографске разлике међу младима када је у питању злостављање на радном мјесту.

Графикон 23. Злостављање на радном мјесту / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Мито и корупција при запошљавању

Резултати анализе откривају да је 4,6% испитаних било директни свједок корупције приликом куповине радног мјеста. Са друге стране, скоро половина (49%) младих у Бањој Луци је чула да је нека особа платила одређену суму новца како би добила радно мјесто.

Ови подаци указују на то да је корупција у процесу запошљавања можда присутна међу младима у Бањој Луци како у облику директних искустава тако и кроз перцепцију оних који су свједочили или чули о таквим случајевима. Ова појава може да има озбиљан утицај на једнакост прилика за запошљавање и наглашава потребу за јачањем интегритета и транспарентности у процесу запошљавања.

Графикон 24. Пракса подмићивања за посао / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Предузетништво младих

Када је ријеч о преференцијама у вези са радним мјестом, млади у Бањој Луци показују значајне промјене у односу на традиционална схватања. Наиме, када су питали гдје би најрадије радили, скоро половина младих, тачније 45,6%, изразила је преференцу за сопствени посао или предузетништво. Државна фирма се налази на другом мјесту са 17,7% младих који сматрају да је то најбоље радно мјесто. Трећу групу пожељних послодаваца чине мултинационалне корпорације и породичне фирме. Рад као фриленсер преферира 5,3% младих Бање Луке.

Занимљиво је напоменути да свега 2,3% младих преферира рад у невладиним организацијама. Ови подаци указују на промјене у перцепцији младих у вези са идеалним радним мјестом, са нагласком на сопственом бизнису као пожељном избору.

Гледајући полне разлике, жене у нешто већој мјери преферирају јавна предузећа у односу на мушкарце, док мушкарци у нешто већој мјери бирају приватне форме у односу на жене.

Графикон 25. Најбоље радно мјесто / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Разлоге због којих млади државу и њене институције и компаније виде као адекватног послодавца сажели су на фокусној групи.

„Ја мислим да је боље радити у државној служби. Приватници немају баш разумијевања за нас жене, то трудничко, могу ми дати лагано отказ. Док државно је државно, што каже наш народ, на државним јаслама си.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја нисам чула ни за кога да је пожељан послодавац. Сад сам баш збуњена јер никад нешто такво нисам чула, јер углавном слушам негативне коментаре о њима. Можда би у Градској управи било лијепо радити.“

(Женско, Бања Лука)

„Бит ћу скромна, вољела бих у неко министарство. Али иначе, вољела бих да радим у неким школама, средњим или основним, као социјални радник. Мислим да је то баш потребно у нашим школама.“

(Женско, Бања Лука)

Међутим, резултати истраживања указују на значајан интерес младих Бање Луке за покретање сопственог бизниса, при чему је више од половине испитаника, односно 55,6%, изразило жељу за покретањем сопственог предузећа, али тренутно није у могућности то да

оствари. Полне разлике нису уочене по овом питању. У 2017. г.²³ било је 59,58% младих који су одговорили да су размишљали о покретању сопственог бизниса.

Младих који већ активно раде на покретању сопственог бизниса има 9,5%, те је незнатно више мушкараца у односу на жене у овој групи.

Занимљиво је да 19,7% младих не зна да ли би хтјело да покрене бизнис, те су жене нешто неодлучније у односу на мушкарце по овом питању.

Додатно, резултати показују да већи број младих мушкараца (8,1%) већ има свој бизнис у поређењу са младим женама (2,6%). Ови подаци сугеришу на потребу за подршком и ресурсима који би омогућили младима остваривање предузетничких амбиција, посебно женама које исказују интересовање за предузетништво, али наилазе на препреке у остваривању тог циља. Млади у добној групи од 25 до 30 година су у нешто већој мјери спремни покренути сопствени бизнис и већ су га покренули.

У доби од 20 до 24 године налази се највише младих који желе да покрену бизнис, с тим да немају могућности да то учине. Додатно, млади из добне групе од 20 до 24 године старости у највећој мјери су рекли да већ активно раде на покретању бизниса.

Нису уочене разлике међу младима по мјесту боравка.

Графикон 26. Став младих о покретању сопственог бизниса / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Млади из Бање Луке изражавају висок интерес за различите облике подршке у покретању

23 Град Бања Лука, Савет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

сопственог бизниса, при чему финансијска подршка предњачи са чак 56%. Осим тога, млади истичу потребу за едукативном подршком о бизнису (17,2%) и савјетодавног/менторском подршком (15,9%) током развоја и покретања бизниса. Ови резултати указују на комплексност изазова са којима се евентуални млади предузетници суочавају, тражећи не само финансијска средства већ и знање и стручно водство.

У претходној анализи²⁴ овог типа било је 63,8% младих који су рекли да је недостатак финансија кључни разлог због којег се не одлучују да покрену сопствени бизнис.

Додатно, млади су истакли и потребу за другим врстама подршке, попут професионалне подршке специфичној дјелатности, подршке у тржишном повезивању са купцима те правне подршке. Ова разнолика очекивања од подршке сугеришу на важност интегрисаних програма подршке који би обухватили различите аспекте предузетничког развоја.

У складу са тим, локалне заједнице које желе да подрже бизнисе младих требало би да развијају свеобухватне програме подршке који не само што укључују финансијска средства, већ и пружају едукацију, менторску подршку и ресурсе за специфичне индустрије, чиме се повећава шанса за одржив и успјешан развој младих предузетника.

Графикон 27. Подршка за покретање сопственог бизниса / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

²⁴ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

На фокусним групама смо провјерили да ли су одговори младих о покретању бизниса заиста одраз њихових ставова и понашања или је у питању давање социјално пожељних одговора. У одговорима младих могли смо да закључимо да је знатан удио њих већ размишљао или размишља о покретању сопственог бизниса, те да неки од њих већ дјелују у бијелој или „сивој“ зони пословања.

„Ја већ имам приватни бизнис. Већ двије године активно се бавим овим кристалима, што највише иде по сајмовима, што је највише сајмова у Дому омладине овдје. Ријеч је о скроз природним кристалима, који се могу пронаћи у земљи. Већ сам почео своје сајмове да правим и заиста иде на супер пут. Размишљао сам да то региструјем у некој другој држави, поготово град Фиренца. Сад кад сам био, много радњи има тамо, а код нас доста људи и не зна шта је то. Кад људи то виде, њима изгледа као камен, најсличније је томе. То је као накит од полудрагог и драгог камена. Али више је на западу актуелно то и више људи знају. Овдје сам добро почео, већ имам тим људи, који раде на томе сваки дан. То се купује из других земаља, али има тим људи који раде на сајмовима, раде као пројекте са мном, дизајн, већином су то графички дизајнери. Ја сам други који је почео да продаје ово у нашем граду. Кад гледам са првог сајма, нико није знао шта је то, већ данас знају и називе и за шта је који камен.“

(Мушко, Бања Лука)

„Ја сам већ почела свој бизнис, плетене играчке. Почела сам у једном хуманитарном удружењу правити «Хоботнице чудеснице». Не знам јесте ли чули, правили смо хоботнице за дјецу у инкубаторима, и како се то распало због короне, почела сам нешто сама и почела се пријављивати на те сајмове. Сада смо коначно покренули курс хеклања, који ће се одржавати у «Здраво да сте», ишла сам и код колеге на сајмове, била сам и на телевизији и зарађујем већ четири-пет година од тога. Имам свој бренд, али није то ништа још регистровано. Не могу то фактички пријавити зато што сам гледала те законе, и да се пријави неки бизнис, треба у једном мјесецу да направи одређени новац. Али ја немам од сваког мјесеца плату. И не могу пријавити и да хоћу. Иначе, доста људи не цијени те рукотворине. Мала група људи долази на те креативне сајмове који се организују. Већина људи не зна за те сајмове, за те младе умјетнике. И то ми је криво, јер доста људи има дара. Ево, колега има дара за то полудраго и драго камење, ја имам дара за то све што је везано са концем и вуном. Доста људи сам упознала, предивне ствари праве, али немају ни средстава од државе, ни од родитеља. Ево, ја све сама купујем, правим, наручујем, и то је мој џепарац. Ја од џепарца купујем и зарађујем.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја бих хтјела бити приватник. Треба сад уписати Медицински факултет за радиолошког инжињера и имам велику жељу да отворим своју клинику. Да не идем ништа државно, да идем све приватно.“

(Женско, Бања Лука)

Владини програми запошљавања

Резултати анализе показали су потребу за (ре)креирањем, али и адекватном промоцијом владиних програма за запошљавање. Наиме, 17,2% испитаних младих изјаснило се да је чуло за неки владин програм за запошљавање (независно од тога који ниво власти је пласирао овај програм). Са друге стране, од оних који су чули за овакве програме запошљавања, њих само 11,9% су били корисници неког владиног програма за запошљавање. У односу на укупан узорак, то је 2,1% младих који су користили неке владине програме запошљавања.

Ова ситуација сугерише да постоје одређени изазови у комуникацији између владиних институција и младих када је ријеч о доступним програмима за запошљавање. Повећана свијест међу младима о постојању ових програма, уз побољшан приступ информацијама, могла би да повећа ефикасност тих програма и допринесе смањењу незапослености међу младима. Стога је важно да се ради на побољшању видљивости, приступачности и промоцији владиних програма за запошљавање како би се подстакло њихово коришћење међу младима.

Графикон 28. Познавање владиних програма за запошљавање / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

СОЦИЈАЛНА БРИГА

Стамбена политика

Једно од најважнијих животних питања сваког појединца је мјесто гдје ће да живи, односно стамбено питање. Код младих је ово посебно важно питање јер његово рјешавање није једноставно из више разлога (цијене некретнина, недостатак запослења, висина примања, неадекватан уговорни ангажман и сл.).

Млади најчешће живе у становима или кућама који су у власништву њихових родитеља, те двије трећине младих (66,2%) Бање Луке има своје стамбено питање (тренутно) ријешено на овакав начин. Заједнички са родитељима, али као подстанари живи 5,1% младих. Ова два података указују на то да 71,3% младих живи са родитељима (независно од тога у чијем власништву је некретнина у којој живе).

Одвојено од родитеља (као подстанари или у сопственој некретнини) живи скоро једна четвртина младих (24,1%). Као подстанари и одвојено од родитеља живи 16,4% младих, док их 7,7% живи у некретнини која је њихово власништво или власништво супружника.

Важно је примијетити да демографске разлике долазе до изражаја у смислу да млади у доби од 20 до 24 године и од 25 до 30 година чешће живе одвојено од родитеља у поређењу са најмлађом добном групом. Додатно, млади из ванградских средина знатно рјеђе живе као подстанари одвојено од родитеља у односу на младе из градских средина. Сходно томе, млади из ванградских средина чешће живе са родитељима у кући или стану који је у власништву родитеља у односу на младе из градских средина.

Слични подаци су уочени и у претходној анализи,²⁵ када је 75,35% младих изјавило да живи са родитељима (24,65% их је изјавило да живе сами или одвојено од родитеља), те можемо да примијетимо да у периоду од 7 година није дошло до значајних промјена на овом плану.

Графикон 29. Начин становања / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

25 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

Као разлоге живота са родитељима млади наводе економско стање (недостатак финансија за осамостаљење), немогућност проналаска посла (за који су се школовали), високе цијене некретнина и најма те културолошке разлоге који се тичу боравка у проширеним породицама.

„Прије свега, проблем је у томе што млади нису довољно потакнути да се запосле и раде одмах. Мислим, подржавам, океј, ко иде на факултет, не може студирати и радити осам сати, али након факултета је јако тешко пронаћи посао и из тог разлога немају довољно финансија да се одселе од својих родитеља и да живе самостално. Мислим да то могу људи који се одмах запосле по завршетку факултета или по завршетку средње школе. Евентуално, оснују породице па се зато из тог разлога и одселе, а неки и живе са својом новом породицом и са родитељима. (...) Мислим да је то код нас проблем јер се нема прилика да се запослимо или имамо радна мјеста за која не требате ни да имате школу, а људи са факултетом, претпостављам, не желе да раде у маркету или на бензинској пумпи. Није за омаловажавање ни та струка, али желе да раде оно што су они завршили. Вјероватно тражећи тај посао, то је дуготрајан процес код нас, па је и зато то све тако.“

(Женско, Бања Лука)

„Плате су мале и кирија је велика, тако да им се не исплати да се осамостаљују. Али и тај обичај да се остаје код родитеља је генерално застарио. И код нас је народ, зашто ће се ћерка одсељавати, за посао, можда, али гледа се да се ћерке држе што ближе кући зато што она је њежна, она је слаба, она се увијек може вратити кући. Док синови су се тјерали, поготово након рата, напуни 18, само га «избаци» из куће. Ти имаш 18 година и иди ради. Једини начин да ја одем из куће је да се запослим у другој земљи или да се удам.“

(Женско, Бања Лука)

„Мислим да нису само финансије проблем, него и менталитет. Генерално је тешко отићи од родитеља. Поготово, рецимо, мајке су баш везане за синове, а ћерке се одсељавају тек онда кад се удају. А не удају се сви одмах, тамо мало касније, у 25, 26. години, и тек тад се одселе, кад се удају.“

(Женско, Бања Лука)

„Млад човјек тешко да може сам себи приуштити некретнину. Можда, евентуално, да се ради вани, па да се неке паре скупљају и доносе овдје или да се дигне кредит. А овако, као да ви радите па остављате мало, мислим да је то мало теже.“

(Мушко, Бања Лука)

Додатно, млади су препознали важност програма који омогућавају младима да се осамостале и започну самосталан живот, независно од родитеља, или који им на неки начин у томе доприносе. Из навода испод јасно је да млади само фрагментарно препознају програме који им се нуде или на које могу да аплицирају, а што указује на додатну потребу да се овакви програми јасније, конкретније и адекватније искомуницирају према младима, како би се повећала њихова видљивост, а потенцијално и искористивост.

„Ја кредит видим као нешто ружно и који вам се толико година вуче. Људи око мене сви имају неке кредите и онако изгледа баш оптерећавајуће. Можда би био добар неки подстицај који неће вас везати за кредит. Јер ви као сад имате подстицај за младе брачне парове, али ви морате дићи кредит и камата ће вам бити мало мања. То би требала држава да направи неки подстицај, сад не знам колике количине новца би то биле, али супер је рецимо што је Европска унија сад финансирала, на примјер, развођење за гријање, фасаде. Мислим да би то за младе људе било супер. Ви ако правите кућу, супер је да вам неко исфинансира гријање и фасаду. Тако неки подстицаји буду.“

(Женско, Бања Лука)

„Чула сам ово за младе брачне парове. Нисам сигурна да ли то град финансира или република, али као право нешто на кредите, као нека помоћ, мислим да је мања нешто камата. Такође, бесплатан прикључак воде и грађевинска дозвола, то је сад од Града.“

(Женско, Бања Лука)

Међу анкетираним особама имали смо 1,3% младих који имају одређени вид/степен инвалидитета. Већина их је живјела у градским подручјима, али треба да се узме у обзир да три четвртине младих у Бањој Луци живи у градским подручјима, те да због мало опажених фреквенција не можемо да доносимо закључке о системским разликама по овом питању.

Према подацима Републичког завода за статистику, у 2022. г. су у Бањој Луци живјела 1.954²⁶ малољетна лица која су била корисници социјалне заштите (у овај број улазе и лица која по Закону не потпадају под категорију младих јер су млађа од 15 година). У овој групи је било 700 лица која се могу подвести под категорију лица са инвалидитетом.

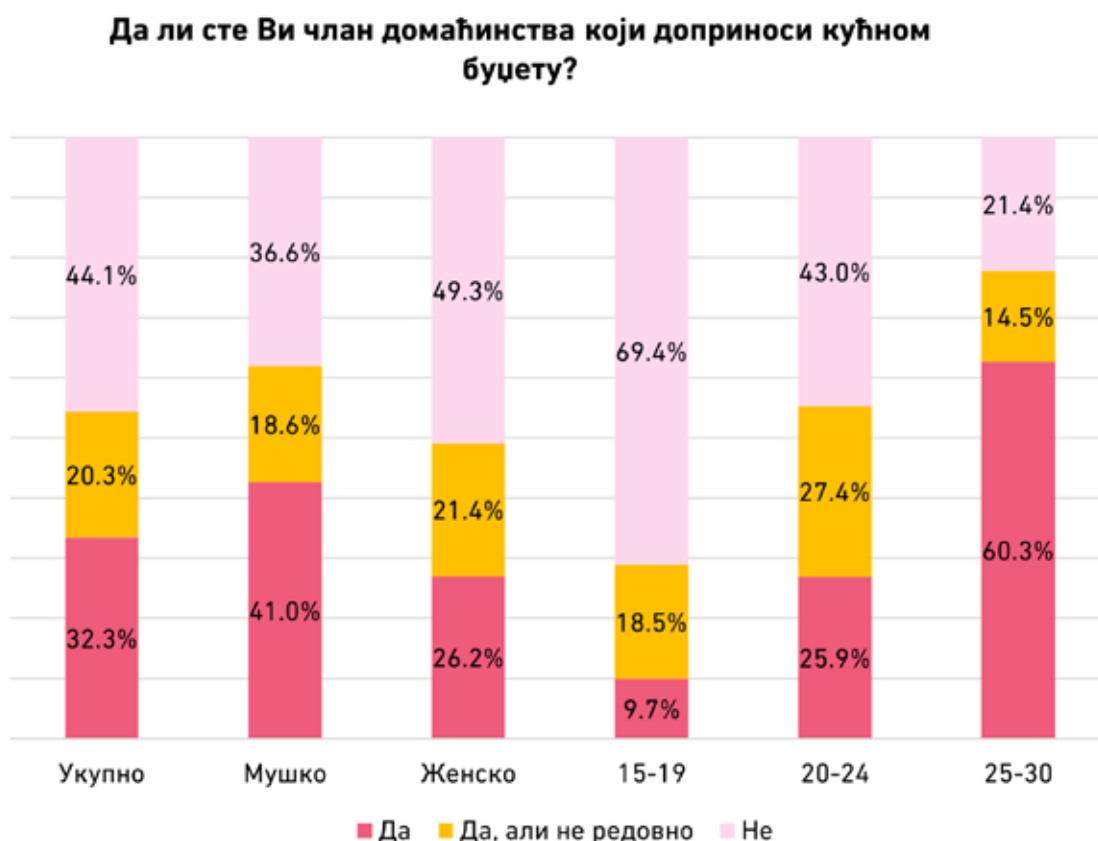
26 Републички завод за статистику РС-а. Градови и општине Републике Српске 2023.

Примања

Више од половине младих, њих 52,6%, тврди да доприноси кућном буџету. Од тога, 32,3% их редовно доприноси, док 20,3% повремено доприноси буџету. Насупрот томе, 44,1% младих уопште не доприноси кућном буџету. Значајно је напоменути да мушкарци чешће доприносе кућном буџету у поређењу са женама; 59,6% мушкараца редовно или повремено доприноси кућном буџету, док то истовремено чини 47,6% жена. Такође, са годинама младих расте постотак оних који доприносе кућном буџету, при чему три четвртине младих особа (74,8%) у доби од 25 до 30 година редовно или повремено доприноси кућном буџету.

Додатно, млади из градских средина нешто чешће доприносе кућном буџету у односу на младе из ванградских средина.

Графикон 30. Допринос кућном буџету / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када се анализирају лични приходи младих из Бање Луке, евидентно је да 16,7% младих нема никакве личне приходе, што указује на недостатак финансијске независности у овој групи. Додатних 28,5% младих није било вољно открити информације о својим примањима. Међу онима који су дијелили информације о личним приходима, 10,5% их је изјавило да располаже сумом до 200 КМ мјесечно. За 22,6% младих који остварују одређене приходе, тај приход се креће у распону од 200 до 1.000 КМ. Додатно, значајан податак је да једна петина младих (21,8%) има приходе преко 1.000 КМ.

Графикон 31. Лични приходи младих Бање Луке током прошлог мјесеца²⁷ / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Са картице испод одаберите износ који најбоље одговара ВАШИМ УКУПНИМ ЛИЧНИМ ПРИХОДИМА током ПРОШЛОГ МЈЕСЕЦА из свих извора.

Да ове податке ставимо у контекст, у наставку дајемо податке о просјечној плати у Бањој Луци у претходним годинама.

Видљиво је да Бања Лука има просјечну нето плату вишу од просјека Републике Српске, али и других већих градова.

Ако ово ставимо у однос са подацима које су нам дали млади, можемо да примијетимо да 12,8% младих у Бањој Луци има примања у нивоу или изнад просјечне плате за Бању Луку и Републику Српску (преко 1.400,00 KM).

Додатно, ваља напоменути да је од 1. јануара 2024. г. минимална плата у Републици Српској 900,00 KM. Према подацима из истраживања, 43,4% младих није имало примања или је имало примања мања од минималне плате.

²⁷ Због високе стопе одбијања младих да одговоре на ово питање, наведени постоци су информативне и оријентационе природе, те не можемо да тврдимо да представљају податке за које вриједе маргина грешке и интервал поузданости дефинисани овим истраживањем.

У 2017. г. било је 9,21% младих који су имали примања преко 1.000,00 КМ,²⁸ а преко 800,00 КМ имало је примања 6,51% младих. Треба да се има у виду да је у тој временској тачки просјечна нето плата била 831,00 КМ.²⁹ Примања око или изнад износа просјечне нето плате у 2017. г. имало је 15,72% младих.

Графикон 32. Просјечна примања у Бањој Луци и Републици Српској / Извор: Републички завод за статистику РС-а³⁰

Када су у питању укупни приходи домаћинстава у којима млади живе (укључујући и њихове приходе), вриједи истакнути да 12,8% младих није знало одговор на ово питање. Додатно, 27,2% младих није жељело да одговори на ово питање. Укупно имамо 40% младих који су одбили дати прецизан одговор на ово питање, те приказану дисперзију одговора о висини прихода у домаћинствима у којима млади живе треба узети са резервом и користити је искључиво као оријентациони податак јер су интервал поузданости и маргина грешке за ово истраживање нарушени великим бројем младих који су одбили дати одговор на питање о примањима у домаћинству.

28 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

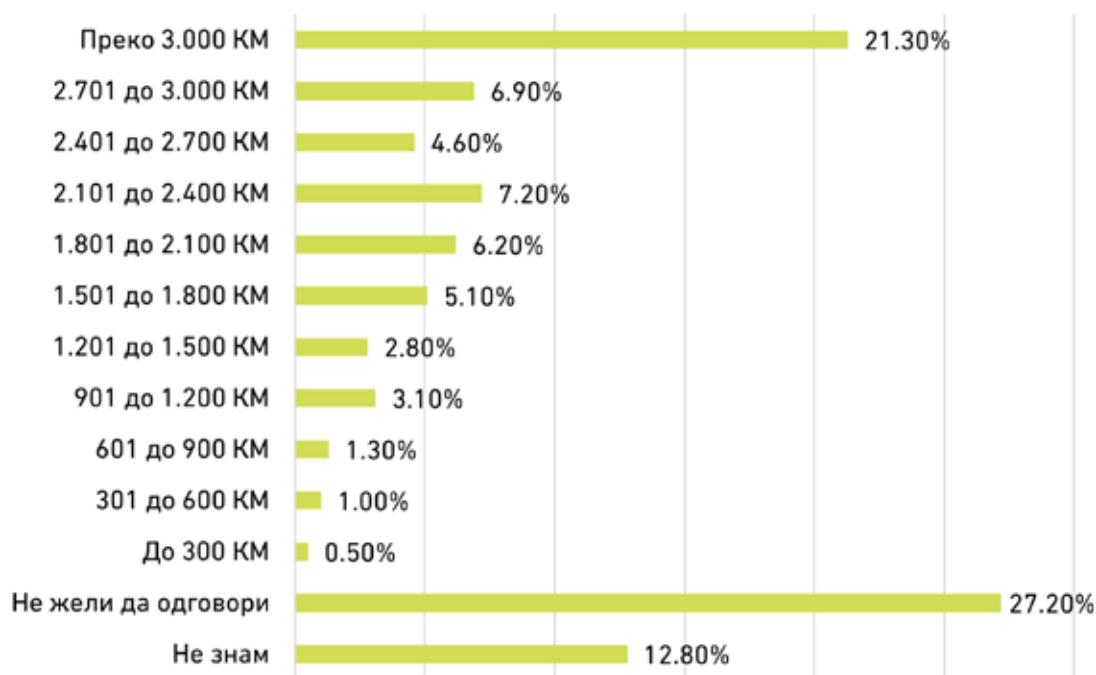
29 Републички завод за статистику РС-а. Ово је Република Српска 2018.

30 Републички завод за статистику РС-а. Градови и општине Републике Српске 2023.

Када се разматрају појединачни распони укупних прихода домаћинства младих из Бање Луке, запажено је да највећи број младих (21,3%) тврди да укупни приходи њиховог домаћинства премашују 3.000 КМ. Такође, 8,7% младих изјављује да су укупни приходи њиховог домаћинства испод 1.500 КМ, што је граница за просјечну плату у Бањој Луци у тренутку израде ове анализе. Распон прихода од 1.501 до 3.000 КМ има 30% младих.

Графикон 33. Укупни приходи свих чланова домаћинства током прошлог мјесеца³¹ / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

**Са картице испод одаберите износ који најбоље одговара
УКУПНИМ ПРИХОДИМА СВИХ ЧЛАНОВА ВАШЕГ
ДОМАЋИНСТВА ТОКОМ ПРОШЛОГ МЈЕСЕЦА, укључујући и
Вас лично.**

Према подацима Министарства трговине и туризма Републике Српске, потрошачка корпа за децембар 2023. године износила је 1.729,92 КМ.³² Просјечна нето плата у Бањој Луци износила је 1.450 КМ. Просјечна нето плата у Републици Српској за септембар 2023. г. износила је 1.304 КМ.³³

31 Због високе стопе одбијања младих да одговоре на ово питање, наведени постоци су информативне и оријентационе природе, те не можемо да тврдимо да представљају податке за које вриједе маргина грешке и интервал поузданости дефинисани овим истраживањем.

32 Република Српска, Министарство трговине и туризма Републике Српске. Званична веб-страница Министарства: <https://vladars.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MTT/Za%C5%A1tita%20potro%C5%A1a%C4%8Da/Potro%C5%A1a%C4%8Dka%20korpa/Pages/default.aspx>

33 Републички завод за статистику РС-а. Градови и општине Републике Српске 2023.

Када је у питању фискална дисциплина младих, треба да се истакне да 39,2% младих тврди да на крају мјесеца ипак могу да уштеде неки износ средстава, без обзира на то да ли имају редовна примања или не.

Говорећи о програмима из домена социјалне бриге које локална власт има, а које млади препознају и за које су чули, издваја се већ поменуто стипендирање студената и ученика. Такође, напоменули смо да су млади фрагментарно упознати са програмима подршке младим брачним паровима у домену потпомогнуте оплодње. Додатно, знају и за програме који се тичу бесплатних уџбеника и превоза.

„Вјештачка оплодња има која се финансира из средстава Града.“

(Мушко, Бања Лука)

„Финансирање превоза, добар дио Град плаћа, студенти и ученици. Мислим да Град плаћа 9, а ми 30 марака, и сада желе то да још смање. И за 4+ је бесплатно, породице са 4 и више дјеце.“

(Мушко, Бања Лука)

„Има нешто око градње кућа, односно издавања грађевинских дозвола, али не знам прецизне детаље.“

(Мушко, Бања Лука)

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Систематски преглед

Укупно 38,5% младих је исказало да су у посљедњих годину дана извршили систематски преглед, док је једна трећина (32,3%) систематски преглед извршила прије више од годину дана. Истраживање о систематским прегледима међу младима пружа дубљи увид у обрасце здравствених навика у различитим добима. Забрињавајући је податак да се 26,2% младих не сјећа када су посљедњи пут извршили систематски преглед.

Међутим, можемо да кажемо да се уочава разлика између добне групе 15–19 година и старијих група. Млађи испитаници (15–19 година) показују позитиван тренд, јер их у овој добној групи има највише који су систематски преглед обавили у посљедњих годину дана (48,4%), односно најмање је оних који се не сјећају када су обавили систематски преглед (18,5%).

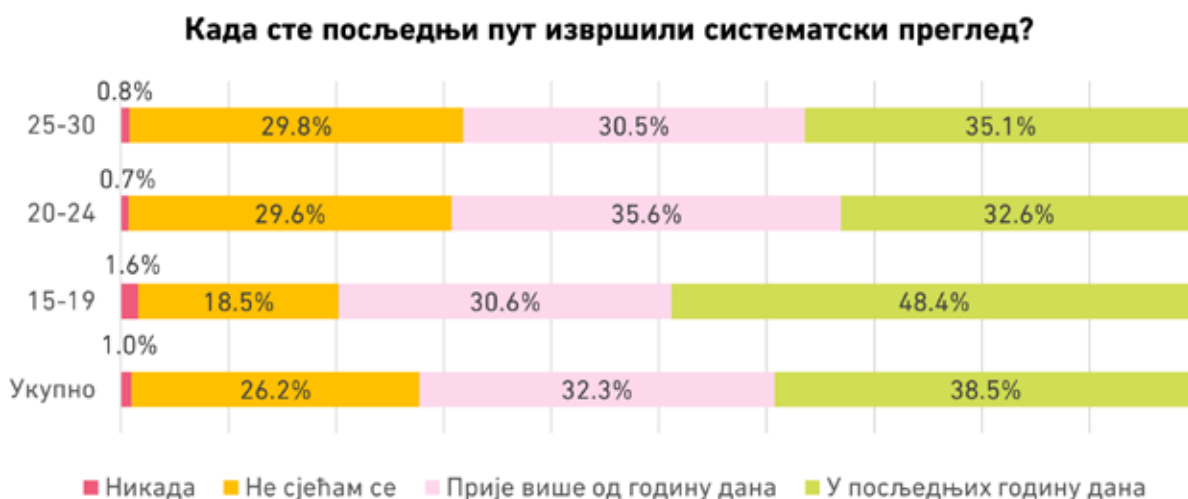
Старије добне групе имају значајно лошије навике по питању спроведбе систематских прегледа.

Мушкарци у већој мјери у односу на жене изјављују да су систематски обавили прије више од годину дана. Додатно, млади из ванградских средина у већој мјери изјављују да су систематски преглед обавили у посљедњих годину дана у односу на своје вршњаке из градских средина.

Друге демографске разлике нису уочене.

Овај податак сугерише да постоји потенцијал за побољшање свијести о редовним систематским прегледима. Ови резултати указују на потребу за циљаним интервенцијама усмјереним на јачу свијест о значају систематских прегледа, посебно међу старијом популацијом младих. Побољшане едукативне кампање и прилагођени приступи могли би да играју кључну улогу у потицању редовних здравствених провјера унутар ове заједнице.

Графикон 34. Систематски преглед / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Разлози за подвргавање систематским прегледима међу младима углавном су повезани са вањским факторима и потребама, док су интринсична мотивација и превенција здравствених проблема мање чести разлози. Млади који су обавили систематске прегледе често су то учинили из практичних разлога, као што су добивање возачке дозволе или тражење посла (31%). Спортски догађаји и редовни спортски прегледи такође су били разлози за систематске прегледе код 10% младих, док је 4,9% њих то учинило на препоруку лијечника због здравствених проблема.

Значајан податак је да је 13,3% младих подузело систематски преглед из сопствене иницијативе. Ова самоиницијатива указује на одређени ниво свијести о сопственом здрављу међу младима, иако остаје питање како додатно потакнути интринсичну мотивацију за редовне медицинске прегледе.

Графикон 35. Разлози спроведбе систематског прегледа / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

На фокусним групама млади тврде да за систематски немају времена, нико их није научио важности систематског прегледа, или је тај преглед упитног квалитета.

Додатно, потврдили су да најчешће систематске прегледе раде када имају екстерни разлог (полагање возачког испита, спортски/такмичарски захтјеви, упис на факултет и сл.). Ово је уједно и дио разлога због којих најмлађа добна група има највећи удио у онима који су обавили систематски преглед у посљедњих годину дана (полагање возачких испита и уписи на факултет).

„У мојој школи не, само мој смјер не ради систематске прегледе, и то ми никад неће бити јасно. Сви остали смјерови који су при медицини раде систематске прегледе, само ми никад нисмо ишли. Идем ја сама, али као школа, не раде.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја, пошто се бавим спортом, ишао сам на систематски, а у средњој школи нисам ишао. Имао сам само једном систематски у основној школи.“

(Мушко, Бања Лука)

„Мене је љекар мој позивао сваке двије године док сам ишла у основну школу, а сад у средњој школи не. Нити ме он више зове, нити школа организује. Идем у електротехничку школу.“

(Женско, Бања Лука)

Гинеколошки преглед

Више од једне четвртине младих жена (22,3%) никада није извршило гинеколошки преглед.

Подаци који указују на висок постотак младих жена које никада нису извршиле гинеколошки преглед (22,3%), уз додаток оних које нису то учиниле ни у референтној години (3,9%), представљају упозорење у погледу скрби о сопственом здрављу међу младим женама.

Охрабрујуће дјелује податак да 21% жена извршава гинеколошки преглед више од једном годишње те указује на базу младих жена које имају изграђену свијест о важности бриге о сопственом здрављу.

Демографске разлике су уочене по мјесту боравака младих жена. Односно, међу младим женама које никада нису извршиле гинеколошки прегледе доминирају младе жене из ванградских средина, те 42,2% свих младих жена из ванградских средина никада није извршило гинеколошки преглед. Податак указује на потребу за креирањем посебних едукационих или информационих активности усмјерених на здравље жена из ванградских средина.

Важно је напоменути да се, иако су жене саме попуњавале упитнике, тема гинеколошких прегледа и даље сматра осјетљивом или табу. То се очитује у високом постотку (20,1%) жена које су избјегле одговорити на ово питање. Ова сазнања указују на потребу за посебним приступима у комуникацији и образовању како би се смањила стигма и потакнуо отворен разговор о женском репродуктивном здрављу.

Напокон, чињеница да младе жене најчешће први пут изврше гинеколошки преглед у доби од 18 до 20 година наглашава важност едуковања и потицања на рано започињање превентивних здравствених пракси.

Графикон 36. Гинеколошки преглед / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Здравствене услуге

Када је у питању оцјена квалитета услуга које нуде локални домови здравља, код младих су израженији позитивни ставови у односу на негативне ставове о раду ове здравствене установе. Конкретно, 28,7% младих је задовољно и у потпуности задовољно услугама које пружа дом здравља, док је 25,1% младих незадовољно и у потпуности незадовољно услугама које пружа дом здравља са пратећим амбулантама у њиховој локалној заједници. Ипак, највећи је удио младих који су нити задовољни нити незадовољни (41,5%) услугама дома здравља у њиховој локалној заједници.

Жене су у већем постотку задовољне или у потпуности задовољне услугама које пружа дом здравља (33,5%), док је код мушкараца тај постотак нешто нижи (25,3%).

Ови подаци сугеришу родно зависне разлике у перцепцији квалитета услуга здравствених установа. Важно је разумјети специфичности тих ставова како би се прилагодиле услуге и побољшало задовољство корисника, посебно код мушкараца, који чешће изражавају незадовољство услугама пруженим од стране домова здравља у њиховим заједницама.

У претходној анализи³⁴ овог типа 70,43% младих је било задовољно својим породичним доктором, док их 29,57% није било задовољно.

Иначе, на фокусним групама које смо спровели 2024. г. млади су усмено изјавили да су у много већој мјери задовољни стручношћу и односом љекара према њима у односу на задовољство (или, прецизније речено, незадовољство) системом здравствене заштите.

³⁴ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

„Систем је проблем, доктори нису. Имамо ли образованих људи који знају да раде?“

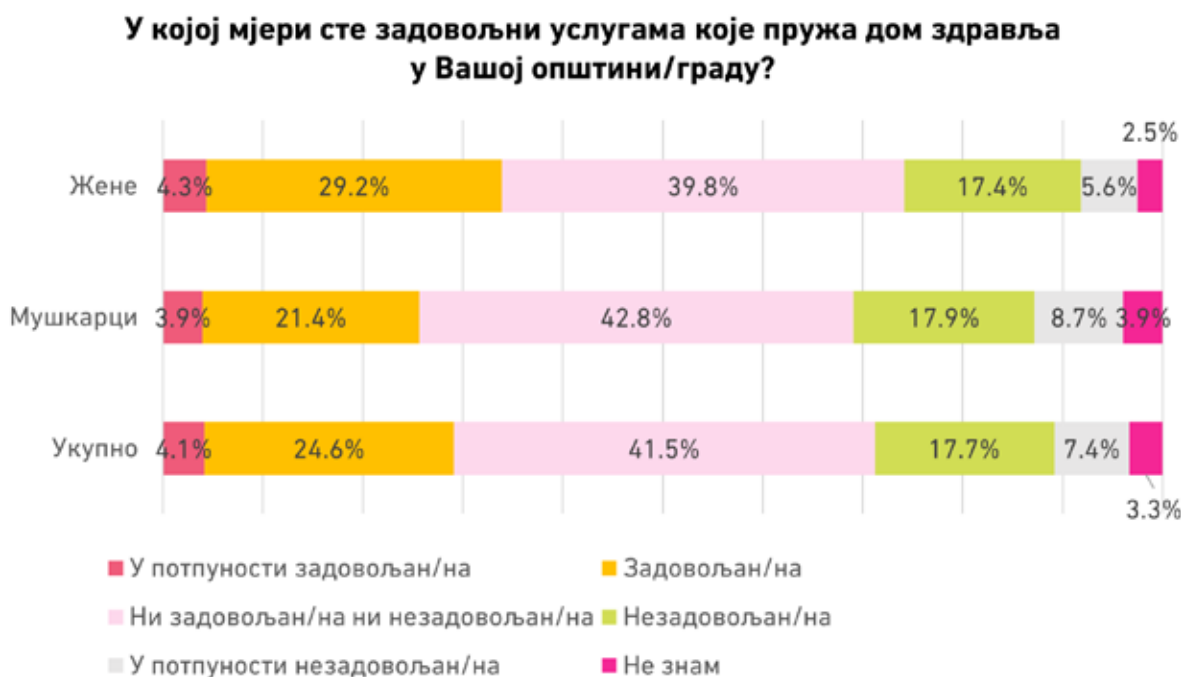
(Мушко, Бања Лука)

„Систем не ваља, никада нисмо имали мање доктора и више политичара.“

(Женско, Бања Лука)

Иначе, у домену примарне здравствене заштите у Бањој Луци дјелује Јавна здравствена установа Дом здравља Бања Лука³⁵ са 9 медицинских служби и 31 подручном амбулантом.

Графикон 37. Задовољство услугама које пружа дом здравља / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Осим дома здравља, у Бањој Луци услуге примарног нивоа здравствене заштите пружају четири приватне здравствене установе/амбуланте породичне медицине³⁶ које имају закључене уговоре са Фондом здравственог осигурања РС-а, а то су:

- ЗУ Специјалистички центар „Deamedica“ ПЈ Медицинска електроника;
- ЗУ Специјалистички центар “ Firena”;
- ЗУ Специјалистички центар “ MedicCare”;
- ЗУ Амбуланта породичне медицине “Кућа здравља”.

³⁵ <https://domzdravljabanjaluka.com/dz/o-nama/>

³⁶ https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/zdravstvo/?sr_pismo=lat

Такође, у Бањој Луци дјелује и Универзитетски клинички центар Републике Српске, те још 4 јавна завода и Јавно-приватно партнерство Болница „Fresenius Medical Care IDC центар Бања Лука“. Осим јавних, у Бањој Луци дјелује и 10 приватних болница или специјалистичких центара.

Здравствене установе често пружају бесплатне услуге намијењене искључиво младима, али је свијест о њиховом постојању међу младима изузетно ниска.

Четири петине, односно 85,4% младих тврди да није упознато са таквим услугама, што указује на потребу за јачим промовисањем и информисањем о доступним здравственим ресурсима. Само 2,8% младих зна за постојање оваквих услуга и користило их је, док их 8,2% зна за њих, али их није користило.

Ови подаци сугеришу да, и када су млади информисани о овим услугама, постоји још увијек простор за побољшање њихове употребе. Значајно је да се примијети да нису уочене демографске разлике међу младима у погледу упознатости са бесплатним здравственим услугама намијењеним само њима. Ова уједначеност указује на потребу за инклузивним приступом у промовисању тих услуга како би се обезбиједило да сви млади имају приступ и користе предности специфичних здравствених ресурса.

Здравствено осигурање

Здравствено осигурање међу младима претежно се остварује кроз два главна облика, при чему већина младих (52,8%) остварује осигурање преко родитеља или старатеља. Значајан број младих (26,7%) такође је осигуран преко својих послодаваца, што указује на важност радних односа у осигуравању здравствене заштите.

Врло мали постотак младих (1,5%) нема здравствено осигурање, док њих 7,7% није сигурно јесу ли осигурани или не, што је релативно висок удио. Ови резултати наглашавају важност континуираног праћења и информисања младих о доступним опцијама за здравствено осигурање како би се обезбиједило да сви имају приступ нужној здравственој њези.

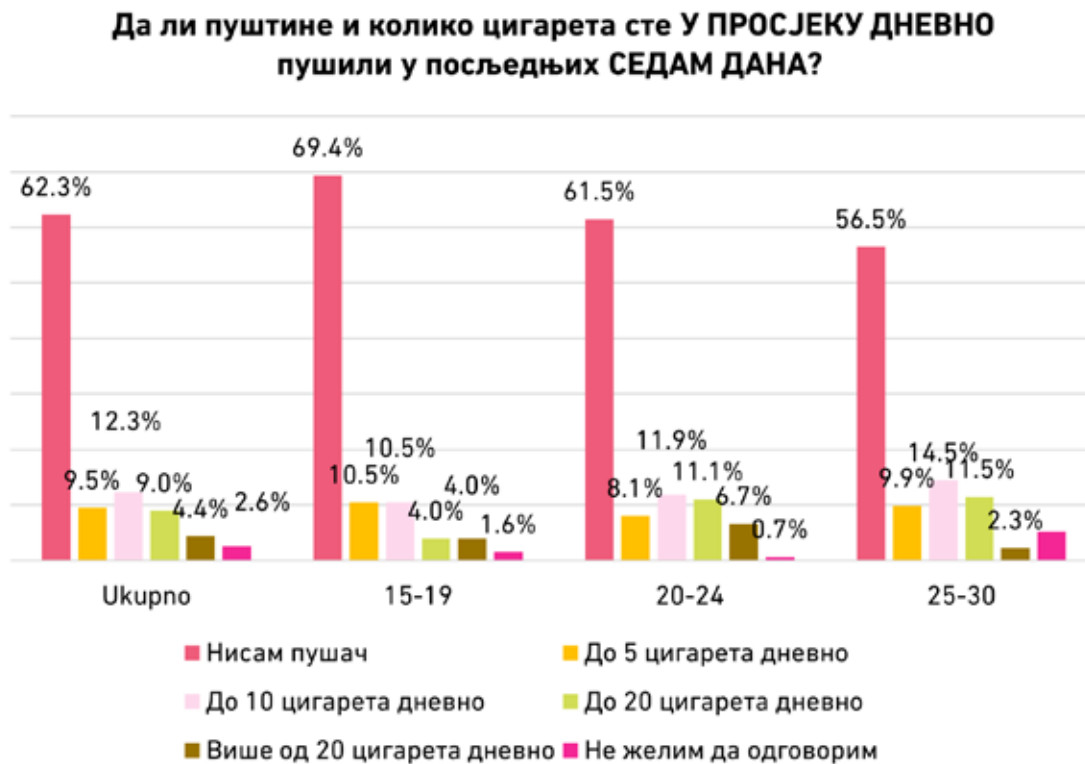
Графикон 38. Врста здравственог осигурања / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Импулсивна понашања (конзумирање дувана, алкохола, наркотика и играње игара на срећу)

Резултати анализе указују да готово двије од пет младих особа конзумирају дуван и цигарете (35,2%), док 62,3% младих тврди да не користи дуван или дуванске производе. Анализа добних разлика открива да млади у доби од 25 до 30 година (38,2%) и од 20 до 24 године (37,8%) најчешће конзумирају дуванске производе, а у овим добним групама најмањи постотак младих не конзумира дуван (20–24 године: 61,5%; 25–30 година: 56,5%).

Што се тиче младих у доби од 15 до 19 година, 29% њих изјављује да пуши цигарете. Ови подаци истичу потребу за циљаном интервенцијом и превенцијом пушења међу младима као популацијом, посебно у старијим добним групама, како би се смањила преваленција пушења и потакнуло здравије понашање међу младима.

Када је у питању конзумирање нарگیле, 92,1% младих тврди да никако не конзумира овај дувански дериват. Једном или више пута мјесечно нарگیлу конзумира једна четвртина младих (1,1%).

Графикон 39. Конзумирање дувана и дуванских производа / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Постотак младих који тврде да не конзумирају алкохолна пића је знатно мањи у односу на постотак неконзумента дувана и износи 24,4%. Најчешћи конзументи алкохолних пића су млади са 20 или више година старости. Тако смо, увидом у одговоре, уочили да је 74,7% младих у доби од 20 до 24 године конзумирало алкохол у протеклих мјесец дана, док је 71,7% младих у доби 25 до 30 година признало да су у протеклих мјесец дана конзумирали алкохол. Нешто више од половине младих (57,2%) у доби од 15 до 19 година конзумирало је алкохол у претходних мјесец дана.

Уочена је разлика међу половима када је у питању конзумација алкохола. Прецизније, уочене су полне разлике када је у питању број конзумација алкохола на мјесечном нивоу. Наиме, мушкарци чешће конзумирају алкохол на мјесечном нивоу, те имамо 14,2% мушкараца који су конзумирали алкохол 7 или више пута у мјесецу, док исту фреквенцију конзумације тврди да има 4,4% жена.

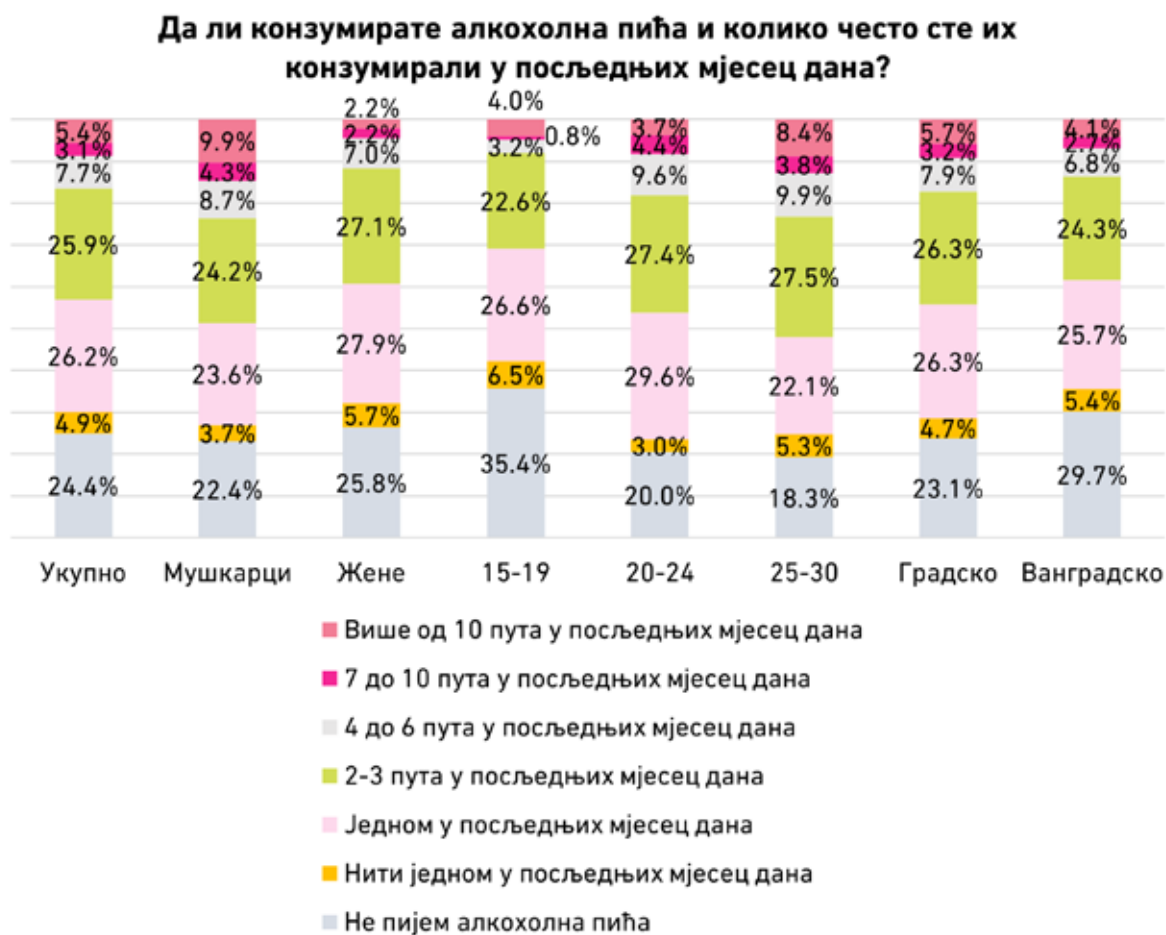
Када је у питању апстиненција од алкохола, односно неконзумирање, нису уочене полне разлике.

Млади из ванградских средина нешто чешће тврде да не конзумирају алкохол у односу на своје вршњаке из градских средина.

Према одговорима из упитника, 87,9% младих тврди да не конзумира опојне дроге. Младих који су опојне дроге конзумирали једном или више пута у претходних мјесец дана има 4,9%.

Полне или друге разлике није реално утврдити с обзиром на опажени удио оних који су изјавили да конзумирају опојне дроге.

Графикон 40. Млади и конзумирање алкохола / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Коришћење СНУС-а и никотинских врећица није раширено међу младима у Бањој Луци, те их је 96,7% одговорило да није користило ове производе, док их је 1,5% изјавило да је користило СНУС у претходних мјесец дана.

Млади су свјесни проблема доступности дуванских производа и алкохола међу припадницима ове групе. Такође, наводе и друге облике понашања који штете младима, а за која сматрају да су прилично раширена међу младима (као што је нпр. конзумација вејпа).

„Највећи проблем младих су зависности од цигара, дроге, коцке. Зависности од коцке је највише. Колико се отвара кладионица... Само на Венеција мосту има шест кладионица. То је ужасно постало. Код мене 90% дјечака из разреда сваки дан иде на коцку. Изађу отамо, немају ни марке више. Ја стварно то не могу разумјети, једном сам нешто одиграла и никад више. Драго ми је да се нешто почело дјеловати по том питању. Онда, у кладионици су правили акцију, ако

донесеш личну, добијеш купон од 30 марака, што можеш кеширати. Код нас је настао бизнис у школи, мој друг је имао на телефону преко 100 сликаних личних. И морали су ставити правило због њега, ако жена има 80, 90 година, да не може подићи пошто су доносили и личне од прабаба које су преминуле прије 20 година. Тај момак је те недјеље кеширао око 3.500 КМ.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја сам почела пушити због друштва у средњој школи. Ја сам поред цигара пушила и вејпове, и три године сам била овисник о вејповима. Дошла сам до те ситуације да ја отворим очи кад се пробудим, устанем и сједнем на столицу и 15 минута само пушим вејп да дођем себи. Сваке недјеље је на то ишло 15, 20 КМ. Кад сам се успјела од тога одвићи, идем да купим цигаре, друга жалост, је ли, жена ме једна стопирала испред, као промотерка тих вејпова и она мени гура опет вејп: <Хајд пробај тестер.> Ја сам се издерала на њу: <Престани, једва сам престала, немој ми то гурати.> <Али>, каже, <то је неки нови фазон, нова формула.> <Немој, нећу.> Дошло је до тога да је она мени гурала у уста, у очи те вејпове, па сам рекла: <Молим те, одмакни се од мене>, па су је последије спасили ови са Нешковић пумпе. На крају се наљутила на мене, као: <Ти би добила од мене два вејпа бесплатно да си узела.> Али поред основних и средњих школа колико тих промотерки има, на концертима...“

(Женско, Бања Лука)

„Кад је ријеч о овисностима, проблем је што је нама младима све доступно. На сваком ћошку можемо наћи све што нам треба, па и кад се ради о наркотицима. Све се зна ко шта продаје, то буде као јавна тајна. Све се зна, али нико не реагује.“

(Мушко, Бања Лука)

Када говоримо о игрању игара на срећу (спортске кладионице, лутрије и срећке и сл. активности), 74,6% младих је изјавило да никада не игра игре на срећу. Додатно, њих 10,8% је рекло да игра рјеђе од једном мјесечно.

Више пута мјесечно или сваки дан игре на срећу игра 11,8% младих Бање Луке. Посебно се овдје истичу мушкарци као особе које знатно чешће практикују оваква понашања у односу на жене. Додатно, играње игара на срећу је чешће међу старијом групом младих (25–30 година) у односу на друге групе, али и млади у млађим добним групама практикују оваква понашања и нису изоловани од штетног утицаја играња игара на срећу. Додатно, у фокусним групама млади у млађим добним групама сматрају да су ова понашања врло изражена и присутна међу њиховим вршњацима, независно од старости.

Овај податак може да указује на то да се међу младима налази развијена база особа које редовно практикују игре на срећу, те које ће временом да постану све више посвећене оваквим

понашањима, и у функцији времена, ако се нешто не уради на овом пољу, неки од њих могу да постану зависни од игара на срећу.

Овог проблема свјесни су и сами млади, који су нам на фокусним групама врло јасно вербализовали да су кладионице и игре на срећу врло распрострањене и превише доступне њима. Додатно, свјесни су да постоје законска ограничења у вези са тим које особе могу да практикују ова понашања, али су њихова искуства таква да се особље кладионица (и одговорна лица) не понаша у складу са законским одредбама.

На основу информација прикупљених од учесника двије фокусне групе, сматрамо да податке о фреквенцији практиковања играња игара на срећу прикупљене кроз упитник треба узети у одређеној мјери са резервом и схватити ову појаву присутнијом и распрострањенијом од преваленце измјерене путем квантитативног истраживања.

„Највећи проблем младих су зависности од цигара, дроге, коцке. Зависности од коцке је највише. Колико се отвара кладионица... Само на Венеција мосту има шест кладионица. То је ужасно постало. Код мене 90% дјечака из разреда сваки дан иде на коцку. Изађу отамо, немају ни марке више. Ја стварно то не могу разумјети, једном сам нешто одиграла и никад више. Драго ми је да се нешто почело дјеловати по том питању. Онда, у кладионици су правили акцију, ако донесеш личну, добијеш купон од 30 марака, што можеш кеширати. Код нас је настао бизнис у школи, мој друг је имао на телефону преко 100 сликаних личних. И морали су ставити правило због њега, ако жена има 80, 90 година, да не може подићи, пошто су доносили и личне од прабаба које су преминуле прије 20 година. Тај момак је те недјеље кеширао око 3.500 КМ.“

(Женско, Бања Лука)

Бављење спортом

Подаци о спортској активности младих указују на општи низак ниво редовног бављења спортом. Само 12,8% младих се бави спортом свакодневно, док 30,5% младих ни на који начин не практикује спортске или рекреативне активности. Ови резултати сугеришу потребу за подузимањем иницијатива које би потакнуле повећање спортске партиципације међу младима у Бањој Луци.

Надаље, мушкарци се у знатно већем постотку баве спортом у односу на жене. Чак 62% младих мушкараца бави се спортом или рекреативним активностима барем једном недјељно, док је тај постотак код младих жена нешто нижи, те износи 51,2%. Ова родна разлика у спортској активности може да послужи као полазиште за развој прилагођених програма и потицање женске партиципације у спортским активностима.

На фокусној групи смо питали младе због чега се не баве спортом, и њихови прототипни одговори су приказани испод, а могу се сажети у томе да их спорт не занима, немају мотивације за дугорочно постизање резултата, не желе издвајати вријеме за спорт, или не виде сврху у бављењу спортом.

„Ја тренутно ништа, али сам се бавила и пливањем, каратеом, ишла сам на фолклор 2,5 године, гимнастика, одбојка, скијам 13 година. Ишла сам и на рафтинг, тренутно ништа, чекам да почне пењање.“

(Женско, Бања Лука)

„Спорт сам се бавила седам година, и на крају сам престала јер сам поломила све што сам могла поломити. И онда сам сконтала да то није за мене. Не бавим се ничим ни рекреативно јер нисам спортски тип.“

(Женско, Бања Лука)

„Нисам спортски тип, а и немам баш времена, нажалост и то је велика мана зато што требамо да се бавимо спортом. Али кад је зима, сваке године идем на скијање и баш волим скијање. Планирам сада рекреативно можда неко трчање. Схватила сам да немам кондиције и да се не могу уз степенице попети.“

(Женско, Бања Лука)

„Прије сам се бавио фолклором, али престао сам. Нисам могао стизати ни због школе, једноставно није ми ни ишло.“

(Мушко, Бања Лука)

„Ја се бавим фудбалом већ двије-три године. Не могу без спорта јер сам превише хиперактиван и имам превише енергије. Бавио сам се чудом, фолклором, тенисом, свим што сам хтио. За неке сам био превише мален па нисам могао неке резултате остварити, али са фудбалом, тренирам двије-три године и добро ми иде. Тренирам у Црном врху, код нас у селу, друга лига.“

(Мушко, Бања Лука)

Млади у доби од 15 до 19 година највише се баве спортом или рекреативним активностима барем једном недјељно (65,3%), док се спортом мање баве млади у старијим добним групама. Ови подаци указују на важност прилагођавања спортских програма према специфичним добрима младих како би се одржала њихова заинтересованост за спортске активности током различитих животних фаза младости.

Најчешће врсте спортова којима се млади баве су екипни (ногOMET, кошарка, одбојка и сл.), фитнес (пилатес, јога, аеробик, плес) и тренирање у теретани (бодибилдинг, кондиционо вјежбање и сл.).

Графикон 41. Бављење спортом младих / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Ментално здравље

Анализом одговора, дошли смо до спознаје да је 38,2% младих посјетило психолога у одређеном периоду свог живота, док је 56,2% младих исказало да није никада посјетило психолога.

Резултати показују да је постотак мушкараца који су посјетили психолога 36%, док је међу женама тај постотак нешто већи и износи 39,7%. Када се анализира према добним групама, млади у доби од 15 до 19 године најрјеђе посјећују психолога (32,3%), док остале добне групе чешће посјећују психолога.

Када се гледа према локацији, већи постотак младих из градских подручја (39,9%) посјетио је психолога у поређењу са младима из ванградског подручја (31,1%). Врло је уочљива разлика међу младима из градских и ванградских подручја када је у питању група младих који нису никада били код психолога. Ова два посљедња податка указују на потребу додатне промоције бриге о менталном здрављу међу младима из ванградских подручја.

Графикон 42. Ментално здравље младих / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Потребно је да се ради на развоју свијести код младих и шире друштвене околине о важности бриге о менталном здрављу, гдје млади неће бити под стигмом друштва. Такође, у оквиру образовног система потребно је да се размотри пракса редовне посјете психологу младих док су у процесу образовања, а све како би се број младих који нису упознати са предностима коришћења услуга менталног здравља смањило, а посебно се то односи на најмлађу добну групу (15–19 година), која, иако у процесу образовања може да има приступ психолозима у образовним установама, то ипак не чини, односно чини мање од старијих колега.

Важно је напоменути да већина младих који су изјавили да никада нису посјетили психолога наводи недостатак потребе као главни разлог због којег нису посјетили психолога (85,8%). Међутим, одређена група младих (7,8%) изјављује да су осјећали потребу за таквом врстом услуге, али нису знали коме да се обрате или гдје да потраже помоћ. Ови подаци наглашавају важност информисања младих о доступним здравственим услугама, а посебно о психолошкој подршци.

Приступ информацијама о здравственим ресурсима може да се побољша кроз едукацију и промоцију унутар образовних институција. Пружање информација о доступним услугама психолошке подршке може да смањи препреке које млади доживљавају у тражењу помоћи и потакне свијест о важности бриге о менталном здрављу.

Графикон 43. Разлози непосјеђивања психолога / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када се говори о менталним потешкоћама са којима се суочавају млади, најчешће помињу стрес, анксиозност, депресивна расположења (уз разлику од клиничке депресије).

„Има доста младих који се боре са депресијом и анксиозношћу. И не потраже помоћ зато што код нас на Балкану је то кад идеш на психотерапију, ти си луд. То мене јако нервира. Табу тема је и срамота је рећи, знате: <Ја сам ишао на психотерапију јер сам имао проблем.> Као, нисам могао сам да га ријешим. Срамота је рећи: <Ишао сам на психотерапију, причао сам са човјеком о проблему.> Надам се да ће те предрасуде више нестати.“

(Женско, Бања Лука)

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

Према подацима које смо прикупили са терена, али и на основу информација прикупљених током разговора у фокусним групама, можемо да кажемо да су млади генерално задовољни понудом културних садржаја у Бањој Луци. Посебно се то односи на културне и забавне садржаје током љетњих мјесеци, када се дешава низ фестивала и других садржаја занимљивих већини младих.

Више од једне трећине младих (36,2%) сматра да имају често прилику да посјећују садржаје који се тичу културе (представе, концерти, изложбе, музеји и сл. садржаји). Додатно, младих који сматрају да имају прилику да посјећују овакве догађаје у Бањој Луци, али ријетко, има 40%. Свака шеста млада особа (16,2%) сматра да у Бањој Луци нема прилику да посјећује културне садржаје у обиму и разноврсношћу који су за њих адекватни.

Мушкарци у већој мјери тврде да немају прилике да посјећују културне садржаје. Такође, сличан став имају и млади у најмлађој добној групи (15–19 година).

Млади из ванградских средина чешће тврде да немају прилике да посјећују културне садржаје у односу на младе из градских средина.

Подаци су врло слични када говоримо и о приликама да посјећују спортске садржаје. Наиме, 37,2% младих сматра да има често прилику да посјећује одређене спортске садржаје у Бањој Луци. Додатно, њих 39% сматра да понекад имају прилику да посјећују такве садржаје, док 14,9% младих сматра да у Бањој Луци нема довољно садржаја овог типа које могу да посјећују.

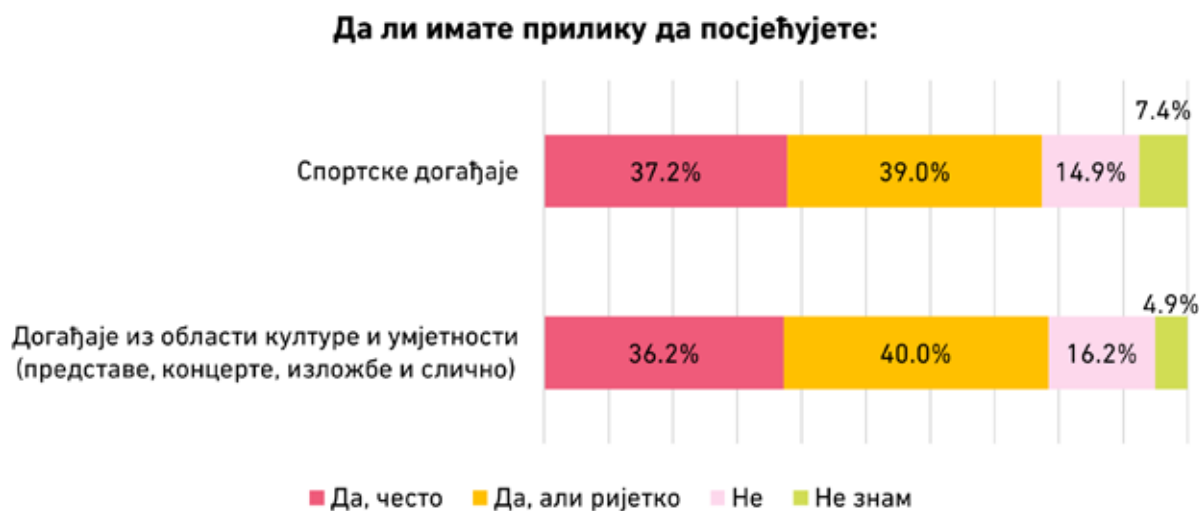
Мушкарци су ти који у већој мјери сматрају да често имају прилике да посјећују спортске садржаје у Бањој Луци, док жене у нешто већој мјери тврде да такве садржаје могу да посјећују, али ријетко.

Млади из градских средина у већој мјери тврде да имају прилике да посјећују спортске садржаје у односу на младе из ванградских средина. Сходно томе, младих из ванградских средина чешће тврде да уопште немају прилике да посјећују такве садржаје.

У анализи³⁷ из 2017. г. 58,19% младих је одговорило да млади у Бањој Луци имају адекватне прилике за спортске или културне активности, а оних који нису сматрали да таквих прилика има довољно било је 41,81%.

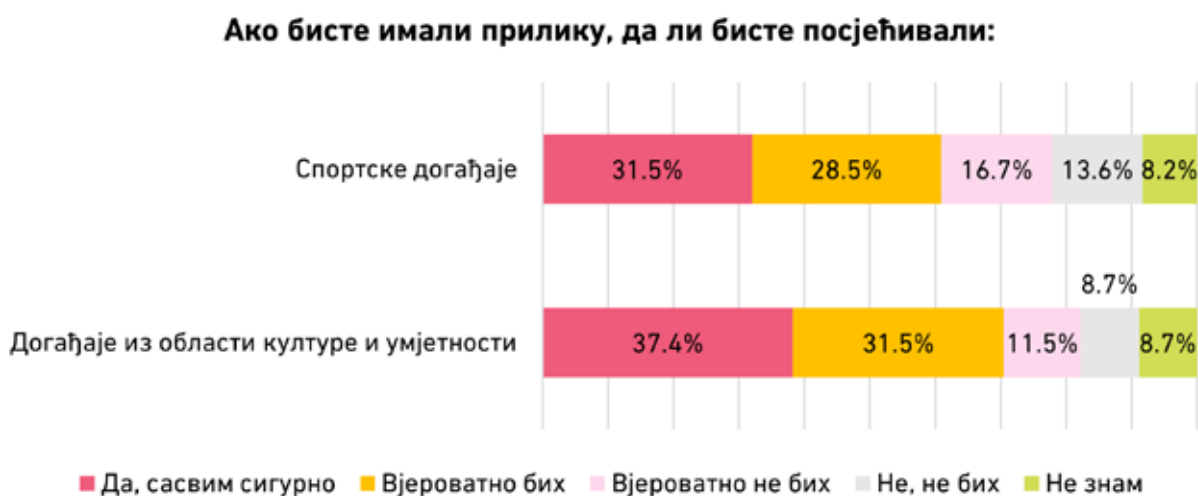
37 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

Графикон 44. Перцепција прилика за посјеђивањем културних и умјетничких садржаја/спортских догађаја / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када је у питању спремност за посјеђивање спортских догађаја, готово двије трећине младих (60%) је исказало да би сасвим сигурно или вјероватно посјеђивало овакву врсту догађаја. Са друге стране, нешто већи број младих (68,9%) је исказао спремност на посјеђивање догађаја из области културе и умјетности (сасвим сигурно и вјероватно).

Графикон 45. Спремност на посјеђивање спортских, културних и умјетничких садржаја / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Уочене су и одређене полне разлике по питању спремности посјеђивања спортских догађаја, те је 70,8% младих мушкараца исказало да би сасвим сигурно и врло вјероватно посјеђивало спортске догађаје, док ову спремност дијели 52,4% младих жена.

Такође, уочена је полна разлика по питању спремности посјећивања догађаја из области културе и умјетност, с тим да је овај пут 79,9% младих жена исказало да би сасвим сигурно и врло вјероватно посјећивало догађаје из области културе и умјетности, док је 53,4% младих мушкараца исказало спремност за посјету претходно поменутих догађаја.

Податак из 2017. г., а који се односи на то да је 70,47%³⁸ младих сматрало да у Бањој Луци недостаје културних садржаја, није директно компарабилан са подацима изнесеним овдје, али даје одређени допринос у разумијевању потребе за културним садржајима, те да та потреба има своју стабилност у времену.

Додатно, тада је било 44,15% младих који су задовољни спортским и културним дешавањима у Бањој Луци, док их је незадовољних било 55,85%.

Према подацима до којих смо дошли током израде анализе, у Бањој Луци су у тренутку писања анализе била активна два кино оператера. Подаци из Републичког завода за статистику³⁹ за 2022. г. наводе да је у Бањој Луци постојао један кино оператер, који је приказао 170 различитих филмова, у оквиру 9.661 пројекције, те је продато 200.958 улазница. Иначе, у истој години 78,9% свих продатих кино улазница у Републици Српској је продато у Бањој Луци.

Додатно, према подацима Републичког завода за статистику,⁴⁰ у 2022. г. у Бањој Луци је дјеловало пет позоришта (укључујући три аматерска, једно дјечје и једно професионално позориште), која су укупно реализовала 527 представа (играња представа) те су продала укупно 121.626 улазница.

Бања Лука има два музеја (Музеј Републике Српске и Музеј савремене умјетности), која су 2022. г. понудила 12 изложби за 30.144 посјетиоца.

Према подацима из Консолидованог извјештаја о извршењу буџета Града Бања Лука⁴¹ за период 1.1.–30.09.2023. г., на грантове који се тичу културних садржаја реализовано је 561.766,80 КМ, од планираних 766.000,00 КМ.

За 2024. г. Град Бања Лука⁴² је планирао дистрибуирати 750.000,00 КМ у виду грантова за различите пројекте који се тичу културе.

Поредећи задовољство младих односом медија и локалних власти према спортским и културним садржајима, примјетан је доминантан тренд неодређених одговора, гдје већина младих изражава неутралност, нити задовољство нити незадовољство. Највеће задовољство исказано је у вези са подршком локалне власти према спортским садржајима и активностима.

38 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

39 Републички завод за статистику РС-а (2023). Градови и општине Републике Српске 2023.

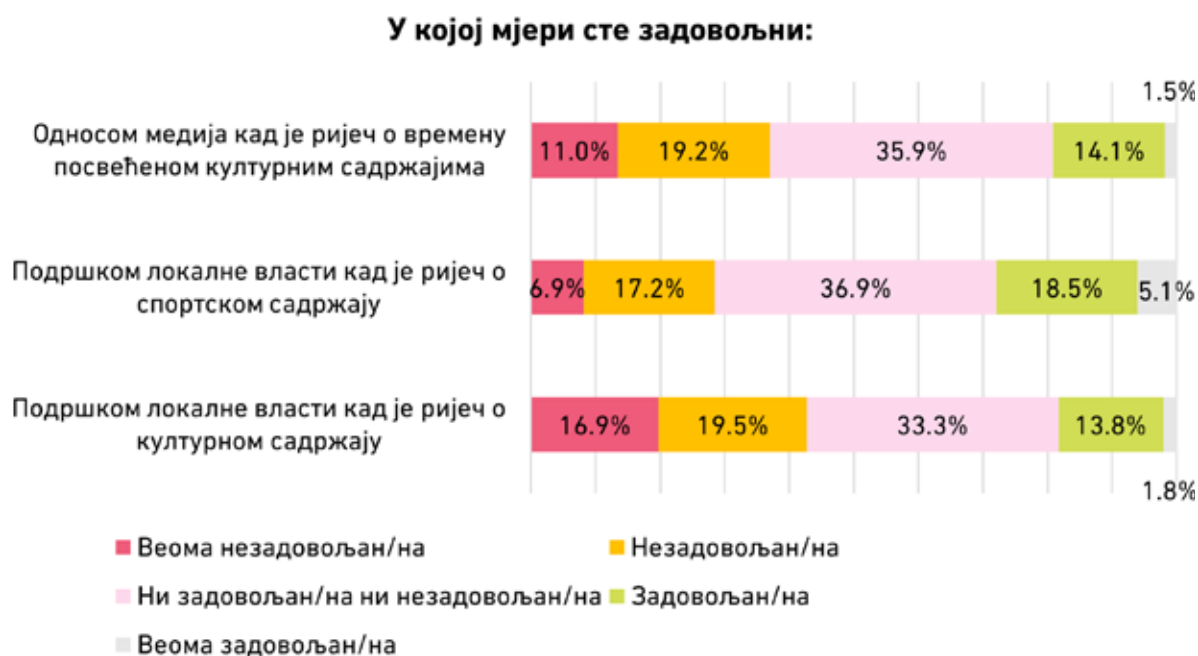
40 Ибид.

41 Град Бања Лука (2023). Консолидовани извјештај о извршењу буџета Града Бања Лука за период 01.01.–30.09.2023. (доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2023/12/KONSOLIDOVANI-IZV_DO-30092023-G_FINAL_2.pdf).

42 Град Бања Лука. Буџет Града Бања Лука за 2024. г. (доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2024/01/BUDZET-ZA-2024_SG_potpis.pdf).

Међутим, најмање задовољства млади доживљавају у погледу подршке локалних власти културним. У просјеку 36,4% младих изражава незадовољство или је веома незадовољно подршком локалне власти културним дешавањима и садржајима, док је само 15,6% младих задовољно. Ови резултати указују на потребу за побољшањем ангажмана локалних власти у подршци културним и спортским иницијативама како би се задовољство младих повећало, стварајући динамичнију и потицајнију културну и спортску сцену у Бањој Луци. Ово добија посебну димензију имајући у виду претходно наведену информацију да су млади генерално углавном задовољни културним (а посебно забавним) садржајима у Бањој Луци.

Графикон 46. Задовољство подршком културним и спортским садржајима / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Током разговора у фокусним групама млади су нам у одређеној мјери појаснили квантитативне податке које смо прикупили. Наиме, у већој мјери су задовољни понудом забавних садржаја (концерти, фестивали, забавна дешавања у граду, понуда мјеста за изласке и сл.) у Бањој Луци, док су нешто мање задовољни понудом културних садржаја који се тичу позоришне или филмске умјетности, те понудом музејских садржаја у Бањој Луци, који им нису довољно привлачни и разнолики или их не перципирају довољно привлачно да их разматрају као опцију за културни развој.

Додатно, млади препознају и да нису сви њихови вршњаци генерално у толикој мјери заинтересовани за културне садржаје, те више преферирају забавне садржаје. Публике, односно корисника културних садржаја има, и они износе ставове у просторима за унапређење, али су свјесни да одређена група младих није заинтересирана за такве садржаје, независно од квалитета понуде.

„Сваке године идем на недјељу умјетности у Гимназију пошто ми најбоља другарица је један од координатора. У нашој школи то нема ништа. Кад је у питању културни садржај, можда постоји, али ја бих вољела више да се направе те изложбе из средњих школа овдје у Дому омладине, Савременом музеју умјетности, Библиотеци. Може и у Господској, само нек се види. Умјесто концерта, гдје се зове Лепа Брена, зашто се не зову дјеца из музичке школе. Постоји доста наше талентоване дјеце у школама и на факултетима. Зашто се плаћају неки музичари када можемо платити ту дјецу? Да им дамо школарину, бакшиша, било шта. Само да се та дјеца гурају на сцену, умјесто што их се само потискује.“

(Женско, Бања Лука)

„Откако је дошао нови градоначелник, иако не подржавам доста његових поступака, културу је подигао на мало већи ниво. Имамо више фестивала, догађаја у Дому омладине. Није на завидном нивоу, требало би се доста радити да се иде више у позориште, да се има више представа, али каква је ситуација била, сада је доста боља.“

(Женско, Бања Лука)

„Док сам радио на свом сајму, наш цијели тим је радио на маркетингу. Осим свог труда, плаћања, лијепљења плаката по цијелом граду, ишли смо на многе телевизије. Опет одазива није било толико. То је било два мјесеца труда за маркетинг. У мом случају је то био сајам креативаца, који је био продајног карактера, гдје су млади могли видјети накит, хеклане производе које праве млади људи. Одазива младих није било толико, није било да нико није ушао, али колики је то труд био два мјесеца. Сад опет правим сајам и не знам како да их привучем да дођу.“

(Мушко, Бања Лука)

„Можда културни догађаји нису толико видљиви, али можда млади и нису заинтересовани за такве догађаје. Радије би отишли два сата у кафану него што би овдје погледали неку квалитетну представу.“

(Женско, Бања Лука)

„Овдје кад нешто такво организујете, морате лично да вучете људе за рукав. Ја кад сам овдје правила изложбу града Бања Лука, посјетило ме је преко 100 људи. Али то је било да сам ја 15 дана сједила на телефону по читав дан, звала и вукла људе за рукав. Ја сам се искрено изненадила одзивом, ми смо бустали нешто те објаве и стварно је дошло људи које ја нисам звала. И то је први пут да сам ја нешто организовала и да је дошло толико људи са стране. Омладина је пасивна и треба их заинтересовати нечим, али заиста не знам начин како.“

(Женско, Бања Лука)

АКТИВИЗАМ МЛАДИХ (УЧЕШЋЕ, АКТИВИЗАМ И ВОЛОНТИРАЊЕ)

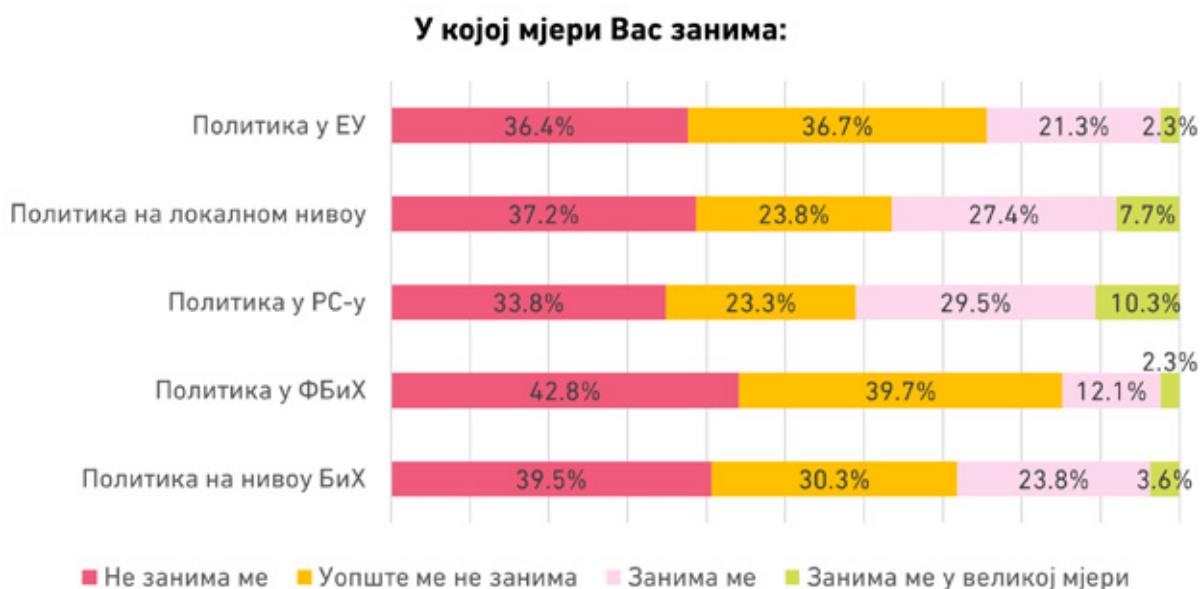
Занимање за политику

Анализа резултата истраживања о интересовању младих за политику на различитим нивоима показује претежно низак ниво ангажмана и заинтересованости међу младима.

Политика на локалном нивоу у Бањој Луци занима 27,4% младих, а у великој мјери занима њих 7,7%. Са друге стране, локална политика не занима и уопште не занима укупно 61% испитаних младих људи. Политика у Републици Српској занима укупно 29,5% младих. Оних које не занима политика у овом бх. ентитету има 33,8%, а уопште их не занима 23,3%.

Политика у Федерацији БиХ занима укупно 12,1% младих из Бање Луке. Са друге стране, политика у Федерацији БиХ не занима 42,8% младих у Бањој Луци, док уопште не занима 39,7% младих. Политика на нивоу БиХ занима 23,8% испитаника, а да их занима у великој мјери одговорило је 3,6% младих. Државна политика не занима и уопште не занима укупно 69,8% младих. Политика у Европској унији (ЕУ) занима укупно 21,3% младих људи, док оних које не занима и уопште не занима политика у ЕУ има 73,1%.

Графикон 47. Занимање за политику / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када се све сагледа, младе у Бањој Луци примарно највише занима оно што се дешава у ентитету у којем живе, јер је таквих 39,8%. На другом мјесту је занимање за оно што се дешава на локалном нивоу (35,1%), а на трећем мјесту је занимање за оно што се дешава у држави (27,4%).

Утицај младих на промјене

Појединац може да утиче на промјене у друштву на различите начине. У оквиру истраживања положаја и потреба младих у Бањој Луци, они су оцјењивали ефикасност различитих начина за креирање друштвених промјена.

Да је рад у политичкој странци ефикасан начин дјеловања да се креирају промјене у друштву сматра 34,4% испитаника, а да је јако учинковит истиче њих 4,6%. Дјеловање у политичкој странци не сматра учинковитим 26,7%, а потпуно неучинковито је за 8,5% младих.

На промјене у друштву може да се утиче и кроз рад у невладиним организацијама или удружењима, а то је мишљење 39,5% испитаника, а да је рад у организацијама врло учинковит сматра 11,8% младих. Неучинковитим и потпуно неучинковитим на друштвене промјене рад у организацијама/удружењима истиче 25,1% испитаника.

Скоро половина испитаних младих сматра да је гласање на изборима учинковит и потпуно учинковит начин за промјене у друштву (47,2%). Неучинковитим и потпуно неучинковитим је гласање на изборима оцијенило укупно 32,5% младих.

Лично контактирање политичара, тј. оних који одлучују, сматра учинковитим укупно 29,2% испитаника, а неучинковитим и потпуно неучинковитим 41,8% младих у Бањој Луци.

Да на друштвене промјене може да се утиче јавим демонстрацијама истиче укупно 31,1% младих, а да су демонстрације неучинковите и потпуно неучинковите сматра више од половине испитаника (52,9%). За 41,6% младих у Бањој Луци потписивање петиција може да буде генератор промјене у друштву, док су за 36,2% младих петиције неучинковите методе.

Графикон 48. Учинковитост начина промјена у друштву / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Према резултатима истраживања, 56,9% младих истакло је да је гласало на протеклим изборима. Од тога је 59,9% жена и 40,1% мушкараца, а кад је у питању мјесто пребивалишта, доминантно су гласали млади из градских средина (87,8%). Није гласало 41,3% младих у Бањој Луци, а и ту је примјетна разлика по мјесту пребивалишта (градско 71,4% и ванградско 28,6%). Они који су рекли да нису гласали одговорили су на питање о разлозима неизласка на изборе. Као најдоминантнији разлог због којег нису гласали млади су истакли то што немају право гласа (62,1%). Потом, 14,9% младих је казало да нису гласали јер не вјерују да ће нешто да се промијени. Према подацима ЦИК-а, излазност младих у БиХ на локалне изборе 2020. године износила је 51,4%, док је излазност опште популације у овом изборном циклусу била 50,4%. Према резултатима локалних избора из 2020. г., у Бањој Луци имају 3 одборника у градској скупштини који су млади, у складу са законском дефиницијом младих.

Графикон 49. Гласање на изборима / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Да су избори сљедеће недјеље, 55,9% младих каже да би обавили своју грађанску дужност и гласали (58,3% жена и 41,7% мушкараца). Не би гласало 13,6% младих испитаника.

О гласању на изборима се разговарало са младима на фокусној групи и генерални је закључак да сви треба да гласају, у противном, сматрају да немају право да се жале на ситуацију у друштву.

„Ја ове године имам право да гласам на изборима и сигурно ћу изаћи. Моја грађанска дужност је да гласам и ако ми се нико не свиђа од кандидата, ја ћу да допишем нешто на листић. Јест да ми неће важити листић, али ја сам изашла.“

(Женско, Бања Лука)

„Важно је да изађемо да гласамо. Али не да гласамо зато што нам је неко дао 50 КМ да за некога гласамо. Већ да истински попунимо оно што мислимо да је океј за нашу будућност.“

(Женско, Бања Лука)

„Гласамо да нам не би украли глас. Зато што морамо гласати. Нажалост, наш глас неће промијенити ништа.“

(Мушко, Бања Лука)

„Барем ћемо неважећи листић направити.“

(Мушко, Бања Лука)

Млади донекле имају утицаја на одлуке које се тичу њих, а доносе се на локалном нивоу. Оцјена је то 24,9% испитаних у Бањој Луци. Да имају мало утицаја на одлуке, сматра 35,1% младих, а да уопште немају утицаја истиче њих 29,5%. Са друге стране, да млади имају много утицаја казало је 3,3% младих.

Графикон 50. Утицај младих на доношење одлука / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Резултати истраживања указују на значајан осјећај немоћи и недовољног утицаја међу младима када је ријеч о доношењу одлука на локалном нивоу. Двије трећине младих (64,6%) изражава негативан став, сматрајући да имају мало или нимало утицаја на одлуке које се доносе на локалном нивоу. Овај податак указује на потребу за јачањем партиципације младих у процесима доношења одлука како би се обезбиједила адекватна заступљеност њихових интереса. Са друге стране, 28,8% младих сматра да имају одређени степен (донекле и много) утицаја на одлуке које их се тичу на локалном нивоу. Овај сегмент популације препознаје могућност утицаја, што може да буде основа за даљње промицање активног учешћа младих у локалним иницијативама. Важно је напоменути да мали постотак младих (5,4%) није сигуран у мјеру свог утицаја на одлуке на локалном нивоу, што може да указује на потребу за бољом информисаношћу младих о механизмима партиципације и начинима како да остваре своје интересе у локалној заједници.

Укупно, ови резултати истраживања пружају увид у потребу за јачањем ангажмана младих у процесима одлучивања на локалном нивоу како би се обезбиједила већа репрезентативност њихових ставова и потреба.

Чланство младих у организацијама

Чланство младих у организацијама цивилног друштва и њихов активизам су на ниском нивоу у Бањој Луци. Млади у највећој мјери нису чланови организација, односно, њих 72,1% каже да нису чланови нити једне организације.

Највише их је одговорило да су чланови омладинских организација, и то 19,5%. Од тога је 67,1% особа женског пола и 32,9% особа мушког пола. Да су чланови политичких странака потврдило је 4,6% младих, а у организацијама за људска права или хуманитарну помоћ је 3,1% испитаника.

У 2017.⁴³ г. 38,12% младих је изјавило да су чланови неке организације, док их 49,95% нису били чланови било какве организације. И тада је највише младих било члановима омладинских организација, а затим политичких партија.

Графикон 51. Чланство младих у организацијама / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

На питање да ли су у протеклој години учествовали у активностима које су организовале неке организације или су волонтирали за организације без обзира да ли су чланови или не,

43 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

70,5% младих одговорило је да нису били учесници никаквих активности. По полу, 44% је мушкараца и 56% жена.

Према подацима истраживања, 23,3% младих одговорило је да су волонтирали у омладинским организацијама. У активностима омладинских организација политичких странака учествовало је 2,6% младих, а слиједе религијске организације (1,3%), политичке странке (6,5%), околишне организације (1,8%), организације које се баве људским правима или хуманитарним радом (3,6%).

Када је у питању волонтирање, млади су у фокусној групи говорили о томе колико су сами активни и приликама које имају.

„Ја волонтирам у двије-три невладине организације. Идем у дневни центар гдје су дјеца из дисфункционалних породица, тамо баш волим да идем, водим клуб ‘Буди мушко’, идем на курс програмирања и доста времена се дружим са пријатељима.“

(Женско, Бања Лука)

„Доста година сам и волонтирала, и кад чујем приче момка из Хрватске што је волонтирао годину и по дана у Италији, пола године волонтирао је у Бразилу. Ја овдје са волонтирањем најдаље сам доспјела до Мостара. Овдје нема прилика.“

(Женско, Бања Лука)

МОБИЛНОСТ МЛАДИХ

Путовања и млади

Подаци указују на значајан ниво мобилности међу младима у Бањој Луци, при чему је висок постотак (87,4%) младих путовао у неки други град унутар Босне и Херцеговине у посљедње двије године. Ова мобилност може да одражава потребу за ширењем искустава, стицањем нових знања или обављањем различитих активности у другим градовима унутар земље.

Надаље, већина младих (75,4%) је такође путовала у иностранство у истом периоду. Ово указује на изражену жељу младих за интернационалним искуствима и сусретима са другим културама. Интересантно је да нису уочене битне разлике у путовањима према демографским категоријама, што указује на то да је мобилност равномјерно заступљена међу различитим групама младих.

Када је ријеч о дестинацијама, земље западне Европе (посебно Њемачка и Аустрија) чине најчешће дестинације путовања, што може да буде повезано са економским и образовним приликама у тим земљама. Такође, присутност Грчке, Турске, Мађарске, Италије и земаља из регионалног окружења (Србија, Хрватска, Словенија, Црна Гора) указује на разноликост интереса младих у Бањој Луци у смислу путовања.

Укупно, ови подаци указују на динамичност и разноликост животног стила младих Бање Луке, са нагласком на широком спектру путовања како унутар земље тако и у иностранство.

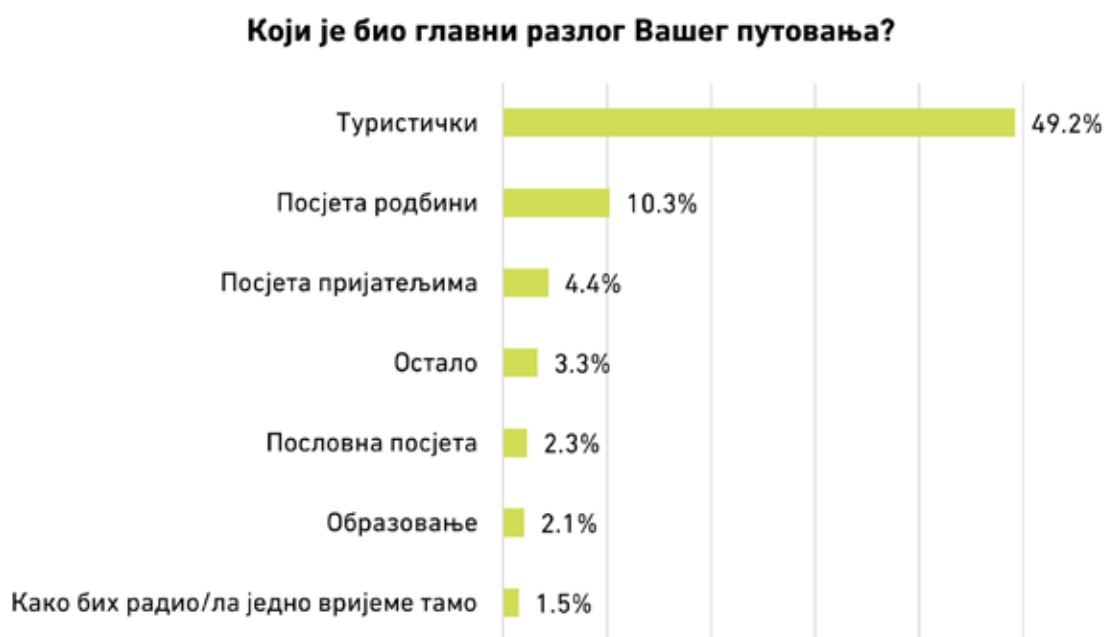
Графикон 52. Млади и путовања изван БиХ / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Осим мјеста и држава у које путују, младе смо питали и о разлозима путовања. Млади као доминантан разлог путовања у друге државе наводе туризам (49,2% младих који су путовали у иностранство путовали су као туристи). Такође, битан разлог путовања који се донекле истиче су и посјета родбини (10,3% младих је путовало из овог разлога). Нису уочене никакве

демографске разлике између различитих група младих, односно све групе младих Бање Луке подједнако путују као туристи.

Графикон 53. Разлози путовања младих Бање Луке / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Информације о активностима и размјенама у којима судјелују млади из Бање Луке откривају трендове и преференције у њиховом слободном времену. Екскурзије, како унутар земље тако и изван ње, чине значајан дио њихових искустава, са 28,2% младих који су путовања у иностранство имали у протекле двије године. Оваква искуства пружају прилику за истраживање нових култура и стицање међународног искуства.

Унутар Босне и Херцеговине екскурзије су такође популарне, са 23,8% младих који су се упустили у ове авантуре. Интересантно је примјетити да је 14,6% младих изабрало екскурзије унутар свог ентитета, док је 9,2% посјетило ентитет у којем не живи. Ово указује на жељу младих да истраже различите регије земље и упознају богатство разноликости.

Волонтирање и омладински кампови такође су популарни, са 15,6% младих који су учествовали у оваквим активностима. То указује на интерес младих за ангажман у заједници и развој вјештина кроз волонтерски рад.

Међутим, студентске размјене, лјетње школе и школе у природи нису тако често одабране опције међу младима из Бање Луке. Ови подаци сугеришу потенцијалну потребу за промовисањем ових програма како би се пружило више информација и потакнуло веће укључивање младих.

Укупно, ови подаци пружају увид у разноликост интереса и активности младих из Бање Луке те истичу важност пружања прилика за развој и ангажман у различитим сферама живота.

Графикон 54. Програми размјене у којима учествују млади Бање Луке / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Детаљнијом анализом података, уочене су одређене разлике у одговорима који се тичу студијских путовања. Наиме, млади у доби од 20 до 30 година у просјеку су 18,4% имали прилику учествовати у студијским путовањима, док је 2,4% младих у доби од 15 до 19 година имало ту исту прилику. Такође, 15,8% младих из градског подручја имало је прилику похађати студијска путовања, док је такву исту прилику добило 2,7% младих из ванградских подручја. Када је ријеч о студијским путовањима, једино није уочена разлика између младих мушкараца и младих жена, што значи да су обје полне категорије у подједнакој мјери учествовале у студијским путовањима.

Напуштање државе

Одлазак становништва из Босне и Херцеговине, посебно међу младима, представља значајан изазов за друштво. Према прикупљеним подацима, 39,2% младих у Бањој Луци извјестило је да је неко из њихове уже породице напустио земљу у посљедњих 7 година. Осим тога, импресивних 67,7% младих навело је да је неко из њиховог комшилука такође емигрирао у истом периоду.

У 2017.⁴⁴ г. било је 51,17% младих који су жељели напустити Републику Српску и Бању Луку.

44 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

Графикон 55. Феномен одласка грађана из БиХ и млади / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

У Бањој Луци се примјећује релативно висок интерес младих за напуштање Босне и Херцеговине, што произлази из разних фактора који обликују њихове будуће одлуке. Према доступним подацима, већина младих (50,5%) изражава интерес за живот изван земље, при чему свака четврта особа (27,4%) осјећа снажну жељу за тим кораком. Насупрот томе, 24,1% младих показује отвореност за идеју о одласку из БиХ, али нема изражен интерес, док 19,7% њих нема никакву жељу или интерес за напуштање земље.

Анализа према полу и доби открива одређене разлике у перцепцији одласка. На примјер, жене показују јачи интерес за одлазак, гдје 31,9% младих жена изражава јаку жељу за напуштањем БиХ, док је тај постотак међу мушкарцима 21,7%. Такође, 18,5% младих у доби од 15 до 19 година није заинтересовано за одлазак, али нису у потпуности одбацили ту могућност, док је истог става 28,1% младих у доби од 20 до 24 године. Укупно 29,4% младих из градских средина је јако заинтересовано за одлазак из државе, док жељу истог интензитета дијели 20,3% младих из ванградских средина.

Ови резултати указују на потребу за дубљим истраживањем разлога и фактора који утичу на одлуке младих везане уз останак или одлазак из земље. Ова информација може да буде од користи за обликовање политика и иницијатива усмјерених на задржавање младих талената и стварање потицајног окружења за њихов развој у Босни и Херцеговини.

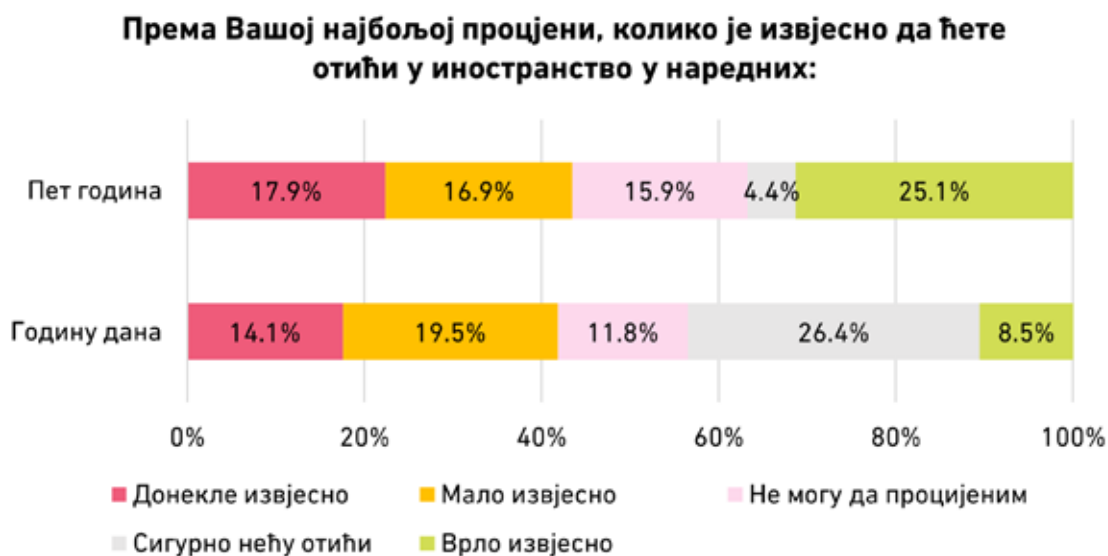
Графикон 56. Интерес младих за одласком из БиХ / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Анализирајући перспективе младих из Бање Луке о будућим плановима напуштања Босне и Херцеговине, уочава се све израженији тренд дугорочног одласка из земље. У наредној години само 8,5% младих изражава чврсту намјеру да напусти БиХ, док тај постотак значајно скаче на петогодишњем хоризонту, гдје се чак 25,1% младих види изван граница земље.

Када се сагледа у цјелини, 22,6% младих сматра да је донекле или врло вјероватно да ће напустити БиХ у сљедећој години, док се тај постотак готово удвостручује на 43,1% када се размотри петогодишњи период. Занимљиво је примијетити да се 26,4% младих јасно противи напуштању БиХ у наредној години, док само 4,4% њих изражава сигурност у останак у земљи у сљедећих пет година.

Свака десета млада особа Бање Луке (9,7%) је подузела конкретне кораке за одлазак у иностранство (учење језика, тражење посла/студија, аплицирање за визу и слично), док отприлике исти постотак младих (11%) још увијек није, али планира у наредних годину дана да подузме конкретне кораке за одлазак у иностранство.

Графикон 57. Извјесност одласка младих из БиХ у наредном периоду / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Анализа података о разлозима због којих млади из Бање Луке размишљају о одласку у иностранство показује неколико кључних фактора.

Прво, висок постотак (49,7%) који се односи на боље услове рада и веће могућности запослења у иностранству сугерише да економске прилике играју значајну улогу у одлуци младих да напусте Бању Луку. Недостатак стабилних послова и перспектива унутар земље може да подстиче младе људе да траже боље прилике изван граница државе.

Други значајан разлог је бољи стандард и квалитет живота у иностранству, са значајних 43,6%. Ово указује на жељу младих за побољшањем квалитета живота, укључујући приступ

бољим здравственим услугама, образовању, становању и осталим аспектима живота који могу да буду недоступни у Босни и Херцеговини.

Трећи важан фактор је недостатак перспективе у БиХ, са 30%. Ова висока стопа указује на осјећај несигурности и недостатка јасних путева за напредак унутар земље. Млади се можда осјећају ограничено у погледу каријерних могућности и животног стандарда, што их потиче на размишљање о одласку у иностранство.

Ови подаци сугеришу да млади из Бање Луке разматрају одлазак у иностранство због комбинације економских, социјалних и каријерних разлога. Недостатак перспективе у земљи, бољи стандард живота и веће могућности запослења изван граница Босне и Херцеговине чине кључне факторе који обликују њихове одлуке о будућности.

Графикон 58. Разлози евентуалног одласка у иностранство / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Разлози одласка младих се у већој мјери тичу стања у БиХ у односу на факторе извана. Млади најчешће вербализују разлоге свог одласка кроз бесперспективност друштва у БиХ, боље

услове и квалитет живота у иностранству те боље економске услове и прилике у другим државама.

На фокусној групи млади су своје разлоге интереса за одласком из БиХ или останком овдје сажели у неколико реченица.

*„Одмах, исте секунде бих напустила БиХ. Зато што не видим никакву овдје своју будућност, нити да оснујем овдје породицу, нити ишта. Зато што видим да је сваке године све горе. Ето, на примјер, неко је поменуо да игра фудбал. У неким земљама се може направити каријера, овдје је то ужасно тешко. Мој циљ је да, када једног дана будем основала своју породицу, да им пружим више него што су моји мени пружили. А то више је да им пружим мјесто у Европској унији. Доста година сам и волонтирала, и кад чујем приче момка из Хрватске што је волонтирао годину и по дана у Италији, пола године волонтирао је у Бразилу. Ја овдје са волонтирањем најдаље сам доспјела до Мостара. Овдје нема прилика. Ужасно су високе и цијене, БиХ је једна од најскупљих држава да се живи у Европи. Ужасно је скупо, немамо прилика и једноставно наш рад се овдје не цијени. На примјер, ја сад овдје да стажирам и одем сад у Словенију, морала бих опет стажирати јер они не вјерују нашем образовном систему да ја знам радити свој посао. Зато, чим ми се пружи прилика, *adío amore*.“*

(Женско, Бања Лука)

„Генерално бих напустио БиХ, али не би ми био ни велики проблем кад бих остао овдје. Али да ли бих ишао у неке земље да радим, попут Бразила или Уругваја, тешко, али бих волио да будем овдје ради своје породице. То је једино што ме веже за ово, ништа више. Можда некад да се преселим у Фиренцу, јер је то град који ми се баш свидио.“

(Мушко, Бања Лука)

„Ја не бих ишла из БиХ, мени се овдје свиђа. Била сам неколико пута у Њемачкој, до прије пар дана ми је супер, wow, супер, то је Њемачка и ту ћу да живим једног дана. Буквално сам прије седам дана само хтјела да дођем овдје, зато што су тамо људи хладни и систем живота им је кућа, посао, посао, кућа, односно, пицама, одијело. Ја не желим да моја дјеца одрасту у таквом систему. Босна јесте земља гдје су наша дјеца слободна, могу слободно изаћи на улицу и играти се, док у страним државама то не могу. Јесте да има много више прилика у Европској унији него код нас, али мислим да је читав Балкан једна здрава околина да се дијете одгаја. Јер сам ја одрасла ту и вољела бих да моје дијете има дјетињство какво сам и ја имала.“

(Женско, Бања Лука)

„Планирам уписати студиј у Словенији, али онако како ми могућности дозволе, онда бих се вратила највјероватније са студија. Није ово толико здрава околина у смислу менталног здравља, што може бити баш нарушено на Балкану. Али мислим да смо много више као социјализовани. И путовала сам баш доста по Европи и нигдје нисам наишла на топлоту и блискост. Можда зато што је ово мој народ, али ја увијек кад се вратим и улазим преко границе, кажем: <Лијепа моја Босна, лијепа моја Република Српска.> Можда зато што сам рођена па се боље и осјећам овдје. Да је лоша ситуација, јесте. Ја сам оптимиста па се надам бољем. Надам се да ће једног дана стварно доћи боље, када дођу нове генерације, вољела бих да одгајам дјецу тако да могу да попијем кафу док се они играју у паркићу ту поред мене.“

(Женско, Бања Лука)

СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ

Млади у Бањој Луци очигледно дају велики значај социјалним интеракцијама, проводећи значајан дио свог слободног времена са пријатељима и породицом. Ови подаци сугеришу дубоку повезаност са локалном заједницом и породичним вриједностима. Висок постотак младих који свакодневно помажу у кућанским пословима одражава ангажман у домаћинству, што показује одговорност и укљученост у породичне активности.

Када је у питању дружење, већина младих преферира провођење времена са пријатељима уживо (72,3%), док мањи постотак (26,2%) проводи више времена у онлајн дружењу. Ово сугерише да, иако фаворизују физичко дружење, млади препознају и користе могућности онлајн комуникације.

Такође, већина младих из Бање Луке проводи значајан дио времена са породицом, што указује на важност породичних веза. Нешто више од половине младих (53,6%) проводи четири сата или више дневно са породицом.

Када је ријеч о помагању у кућанским пословима, већина младих (66,4%) свакодневно помаже у обављању кућанских послова. Интересантно је да мали, али значајан број младих (9,2%) проводи пет или више сати дневно помажући родитељима или другим члановима породице у пољопривреди или приватном бизнису.

Што се тиче хобија и активности изван школе и породичног окружења, значајан број младих (32,1%) не практикује никакав спорт или други облик рекреације на недјељној бази, док их 15,6% нема никакав хоби. Такође увидом у одговоре, може да се примијети да велики број младих (34,4%) није читао књиге, а готово половина (41,8%) није користила новине, магацине или портале за информисање у протеклој недјељи.

У претходној анализи⁴⁵ 60,18% младих је рекло да слободно вријеме користи тако што конзумира садржаје на интернету и гледајући телевизију, 58,98% их је рекло да чита, док их се 42,91% бавило неким спортским активностима у слободно вријеме.

Подаци о недостатку спортских и хоби активности код младих представљају прилику за локалне власти и организације да промовишу разнолике спортске и културне програме. Такође, потребно је да се размотре иницијативе које потичу читање књига и информисање путем различитих извора како би се потакнуло интелектуално ангажовање младих.

45 Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

Графикон 59. Слободно вријеме / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Присјетите се ПОСЉЕДЊИХ СЕДАМ ДАНА. Колико сати ДНЕВНО сте у просјеку:

Током фокусних група млади исказују да слободно вријеме проводе зависно од својих хобија, преференција или обавеза.

„Ја волонтирам у двије-три невладине организације. Идем у дневни центар гдје су дјеца из дисфункционалних породица, тамо баш волим да идем, водим клуб <Буди мушко>, идем на курс програмирања и доста времена се дружим са пријатељима.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја највише волим са сестрама и са пријатељима да проводим слободно вријеме. Нисам баш особа која може да сједи седам сати за телефоном. Не видим поенту у томе. Ако ме нешто интересује, ја ћу узети телефон да погледам, ако ми треба нешто за факс, то ћу да погледам, будем мало на интернету да видим има ли шта ново. Дневно проведем три-четири сата на телефону. Не волим ту технологију, мислим да ме то затупљује. Сматрам да се доста људи пружа медијска пажња, а коме не би требало.“

(Женско, Бања Лука)

Информисање

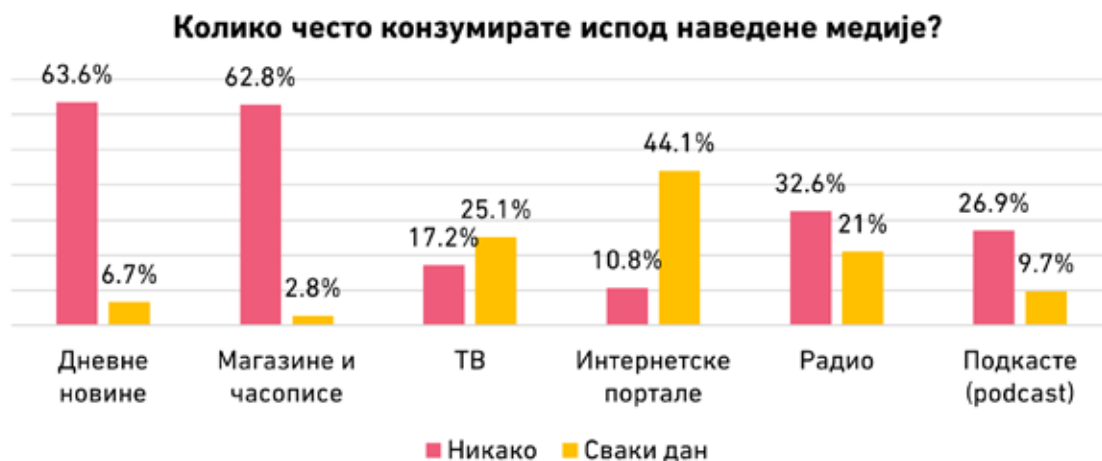
Међу младима у Бањој Луци електронски медији, прије свега интернетски портали, доминирају као најпопуларнији извор информација, са 44,1% младих који их прате свакодневно. Телевизија је други најчешћи медиј, са 25,1% младих који редовно прате садржаје путем овог медија. Штампани медији, попут дневних новина, магазина и часописа, рангирају се као најмање популарни међу младима.

Интересантно је примјетити да већина младих, чак 63,6%, уопште не прати дневне новине, док 62,8% њих не прати магзине и часописе. Ови подаци сугеришу да су традиционални штампани медији изгубили привлачност међу младима, док су електронски медији постали главни извор информација.

Ове информације су од кључног значаја за локалне власти које желе комуницирати са младима. Пласирање информација путем локалних интернетских портала има највећу вјероватност да ће бити примијећено и правилно прихваћено од стране младих. Насупрот томе, пласирање информација путем принтаних медија има значајно мање изгледа да ће да досегне младу публику.

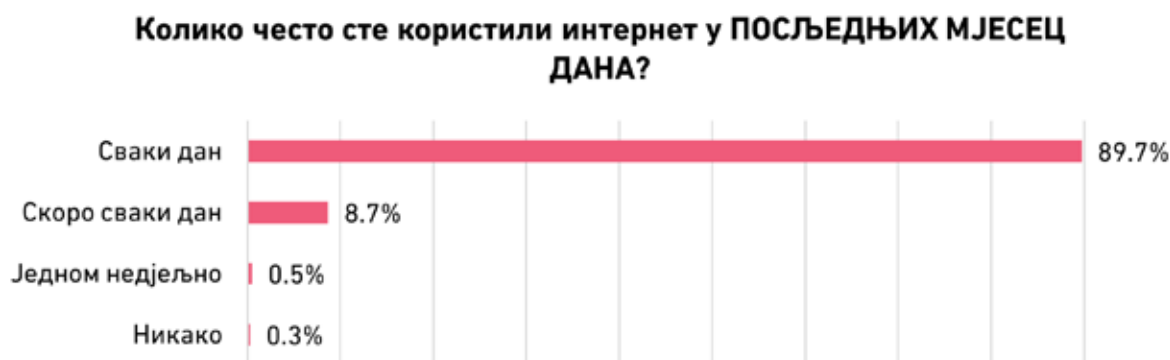
Важно је напоменути да радио и даље задржава своју релевантност међу младима. Наиме, 21% младих свакодневно слуша радио. Ово је битно узети у обзир приликом планирања комуникационих стратегија, с обзиром на то да је локални радио често коришћен медиј од стране локалних власти за пласирање информација у јавност.

Подкасте, као релативно нову форму медија, свакодневно прати 9,7% младих у Бањој Луци. Овај тренд указује на потенцијални раст популарности овог медија међу младима, што такође може да буде важно за локалне власти које желе да досегну младу публику.

Графикон 60. Коришћење медија / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Детаљнијим увидом у одговоре, уочени су и одређени обрасци у конзумирању медија попут ТВ-а и радија у зависности од добне групе којој млади припадају. Тако смо примијетили да 34,4% младих у доби од 25 до 30 година свакодневно прати ТВ, док се 33,6% њих из исте добне категорије свакодневно информисе путем радија. Са друге стране, 17% младих у доби од 20 до 24 године свакодневно прати ТВ, док 8,1% младих у доби од 15 до 19 година свакодневно пратио радио.

Подаци о коришћењу интернета међу младима у Бањој Луци откривају висок степен дигиталне писмености и широку употребу интернета у свакодневним активностима. Готово 90% младих редовно користи интернет, а готово сви испитаници, чак 98,4%, наводе да су онлајн готово свакодневно или свакодневно присутни на мрежи. Ови подаци јасно указују на снажну интеграцију младих у дигитално окружење те њихово дигитално присуство кроз различите интернетске сервисе.

Графикон 61. Приступ интернету међу младима / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Значајна већина младих у Бањој Луци (90,3%) користи паметни (мобилни) телефон као главно средство приступа интернету. Овај податак указује на премоћ мобилне технологије у свакодневном животу младих, а посебно важност мобилних уређаја у приступу онлајн

садржајима. Битно је примијетити да нема значајних разлика у коришћењу мобилних телефона за приступ интернету међу различитим демографским групама младих, што сугерише да је мобилна технологија универзално прихваћена и приступачна широком спектру корисника без обзира на род, локацију или добну групу. Ова информација има импликације за прилагођавање комуникационих стратегија према младима, са фокусом на мобилно оптимизирани садржаје и канале комуникације.

Подаци о коришћењу друштвених мрежа међу младима у Бањој Луци пружају увид у дигиталне навике ове популације. Instagram доминира као најпопуларнија друштвена мрежа, свакодневно коришћена од стране 89,7% младих. Ова платформа, која се често фокусира на визуелни садржај, привлачи широк спектар корисника, са посебним нагласком на млађу добну групу. YouTube слиједи као друга најчешће коришћена платформа (71,3%), а истраживање указује на разлике у преференцијама између мушкараца и жена, гдје млади мушкарци више преферирају ову платформу у односу на младе жене. Друштвене мреже Facebook (32,3%), TikTok (28,5%) те Snapchat (23,3%) млади Бање Луке користе у нешто мањој мјери. Друштвену мрежу Twitter користи свака десета млада особа (10,5%), док LinkedIn користи 2,3% младих Бање Луке.

Важно је напоменути одређене демографске разлике у коришћењу ових платформи, с обзиром на доб и пол. Па тако можемо да уочимо да 52,7% младих у доби од 25 до 30 година свакодневно користи друштвену мрежу Facebook, док исту друштвену мрежу свакодневно користи 12,1% младих у доби од 15 до 19 година. Са друге стране, 96% младих у доби од 15 до 19 година свакодневно користи друштвену мрежу Instagram, док истодобно 80,9% младих у доби од 25 до 30 година користи свакодневно претходно поменути друштвену мрежу. Млади мушкарци Бање Луке (81,4%) користе свакодневно медијску платформу YouTube, док 64,2% младих жена Бање Луке користе свакодневно ову медијску платформу.

Графикон 62. Друштвене мреже које млади најчешће користе / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Рекапитулација налаза о информисању младих била би да се информације које желимо да дођу до младих пласирају путем онлајн медија (интернетских порталаа или друштвених мрежа),

при томе би најбоље било да се те информације пласирају путем Instagrama или YouTubea као медијске платформе, те да све објаве буду прилагођене конзумацији на паметним телефонима.

И на фокусним групама млади су потврдили да је примарни извор информисања за њих нека од социјалних мрежа. Додатно, истакли су да немају превише повјерења у медије и информације које се пласирају путем уобичајених, традиционалних медија.

„Од маме и тате. Моји су у политици, ја политику не волим и информишем се од њих. Ја на TikTok пратим само бањалучки портал Бањалучки бунт, што пљују вјечито наше политичаре. Волим ту провести по три сата. На крају, мама и тата то највише прате, ја дођем и гледам ту скупштину и не знам ништа. Не знам ко је политичар. Више знам ове из Србије, колико-толико, али овдје ништа.“

(Женско, Бања Лука)

„Информишем се зависно од тога шта ме занима. Ако је неки догађај, попут сајма, пријатељи ми јаве да ли ћемо отићи и слично. А ако је нешто везано за политику, исто се информишем од маме и тате. Генерално ме то не занима нешто толико. А већином су ту друштвене мреже. Иначе избјегавам да гледам те неке ствари, попут рата негдје, јер последице тога будем јако негативан и то баш не волим.“

(Мушко, Бања Лука)

„И ја се информишем преко друштвених мрежа. Углавном је то преко Twittera или X, како се то већ сад зове. Вјерујем и не вјерујем медијима. Увијек волим, ако прочитам нешто у једним новинама, прочитаћу и у осталих десет да провјерим тачност те информације. Провјерићу додатно и на интернету. Кад је у питању конкретан медиј, гледам Aljazeera, ово што се дешава у Израелу и Палестини ту пратим.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја генерално не вјерујем баш медијима, сматрам да су сви окренути ка некој политичкој странци, не мора бити владајућа, може то бити и опозиција. Генерално, један портал копира од другог, и не провјери да ли је то тачно, само бацају те вијести окол. Претежно се информишем преко Instagrama и Reelsa, јер вам ту искачу разне ствари. Као што је страница Бањалучки бунт, ту се свашта може сазнати.“

(Женско, Бања Лука)

ИДЕНТИТЕТ

У Бањој Луци је укупно 73,1% младих истакло да осјећају значајну и врло значајну повезаност са народом којем припадају. Врло малу повезаност са народом којем припадају има 18,5% младих, а 4,6% их не осјећа никакву повезаност.

Веома значајну и значајну повезаност са религијом има 71,3% младих. Са друге стране, 14,9% младих осјећа врло малу повезаност са религијом, а 10% их не осјећа никакву повезаност.

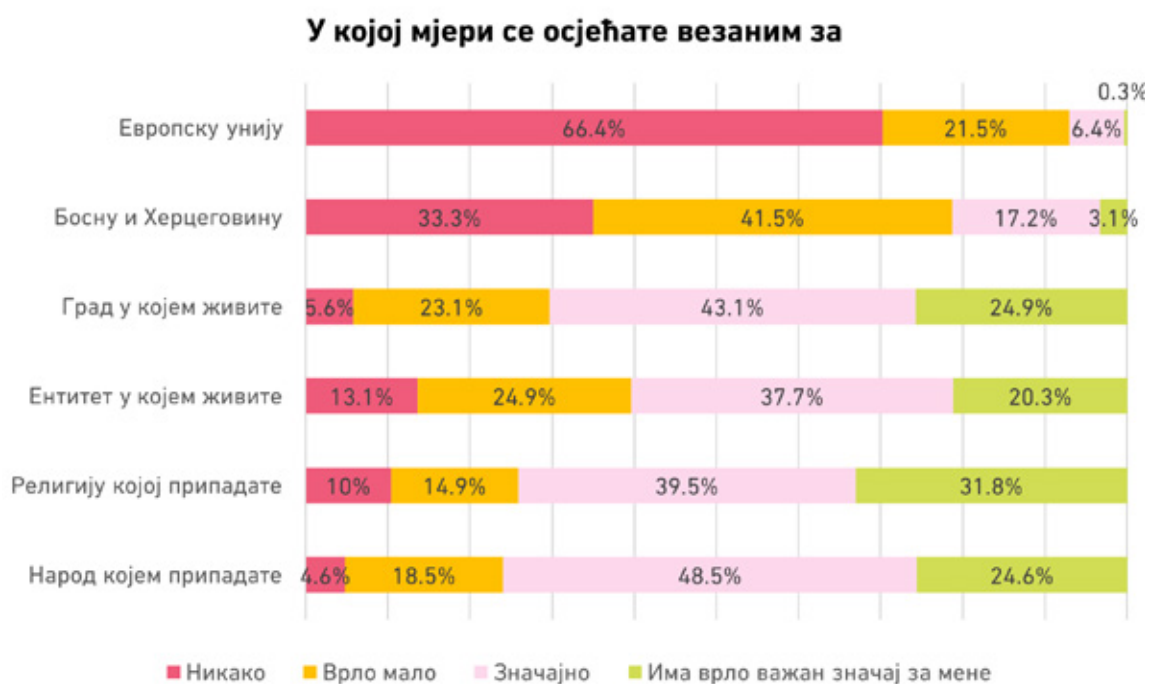
Више од половине младих у Бањој Луци значајно и веома значајно везано је за ентитет у којем живе, њих 58%. Врло мало за ентитет је везано 24,9% испитаних, а никако њих 13,1%.

За град у којем живе значајно и врло значајно је везано 68% младих. Врло малу повезаност осјећа 23,1%, а никакву 5,6% њих.

Значајну и врло значајну везаност за БиХ изразило је 20,3% испитаника. Да су врло мало везани за БиХ одговорило је 41,5% младих, а никакву везу са својом државом не осјећа њих 33,3%.

Кад је у питању Европска унија, 6,7% младих је казало да ЕУ има врло важан и важан значај за њих. Међутим, никакву везу са ЕУ не осјећа 66,4% младих, а врло малу 21,5% испитаника.

Графикон 63. Осјећај повезаности / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Већина испитаних младих у Бањој Луци казала је како им националност и религија нису битан критеријум за одабир пријатеља (82,1%), док је то битан критеријум за 5,6% испитаника.

У брак са особом друге националности ступило би 39,5% младих Бањалучана, а то не би урадило њих 30,5%. Да нису сигурни да ли би ступили у брак са особом друге националности одговорило је 24,6% испитаника.

Потом, 84,4% испитаника одговорило је да им не би сметало да им послодавац или надређени буде особа друге националности, од тога је 60,5% жена и 39,5% мушкараца.

БЕЗБЈЕДНОСТ

Задовољство безбједносном ситуацијом и полицијским службеницима

Безбједносном ситуацијом у Бањој Луци више од трећине испитаних младих више је задовољно него незадовољно, односно 35,1%. Са друге стране, безбједносном ситуацијом је више незадовољно него задовољно 26,2% испитаних. Да су потпуно задовољни безбједносном ситуацијом одговорило је 16,2% младих, а потпуно незадовољних је 12,8%. На питање о задовољству безбједносном ситуацијом у њиховом граду са „не знам“ одговорило је 7,7% младих Бањалучана.

Графикон 64. Задовољство безбједносном ситуацијом / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Током разговора у фокусној групи са младима, већина је одговорила да се осјећа апсолутно безбједно у свом граду. Поједини су истакли да се у неким насељима осјећају безбједније него у другим дијеловима града, мада је то врло зависно од тога из којег дијела града или приградског насеља долази особа која је одговарала на питање.

„Зависи у којем сте насељу. Старчевица, Лауш, ова мало даља насеља, гдје су мало познатије као те банде. Ја кад сам била мања, мени су причали, ако видиш човјека са Стрчевице са ружом на врату, бјежи. То све зависи у којем си насељу. Старчевица, колико се зна, није најбоља, зато што је мало изолирана, није подржана од Бање Луке. На примјер, Борик и Старчевица се не могу поредити. Онда ту је и Лауш, Дервиши... Све зависи.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја се осјећам 100 посто безбједно.“

(Женско, Бања Лука)

Када је у питању рад полицијских служби у Бањој Луци, највише је неодлучних, односно нити задовољних нити незадовољних (36,7%) радом органа безбједности. Поред тога, задовољних и потпуно задовољних њиховим радом има 23,4%, а незадовољних и потпуно незадовољних има 32,6%.

Графикон 65. Задовољство радом полицијских служби / Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Поједини млади су у фокусној групи казали како им се не свиђа што полицајци без разлога на улици или парку претресају младе, а да им њихово присуство на улицама генерално улијева сигурност.

„Ја сам нови возач, ја сам положила тек у априлу, али чула сам доста хорор прича својих другарица да дође неки полицајац који дође само да их опипа. Углавном, колико су ми рекли родитељи и сви, претреса се вањском страном шаке, а они су буквално пипали. (...) Мени су увијек говорили, ако те заустави полиција и хоће на претрес, да тражиш женског полицајца, ако нема, да те воде у станицу. Зато што тебе неће нико претресати... И да стојим поред аута. Мене је полицајац замало згазио на бициклу. Ја идем улицом и имам право првенства и он из једне споредне улице иде у другу споредну, он је само почео коврвати очима на мене иако сам ја имала право првенства, иако је он прекршио закон, шта, не можеш полицији ништа рећи.“

(Женско, Бања Лука)

„Ја сам радила ту на сладоледу преко љета, и до 12 навече ми је била смјена и они генерално ходају по центру, посебно навече. Мени је мало бахато оно што претресају, посебно дјечицу, омладину, нас. То ми је искрено мало безвезе. Видиш да нема личну и ту сад нешто ти њега ту малтретираш, као пријетиш да ћеш га водити у станицу. Мислим, океј, требали су родитељи повести рачуна о томе гдје

су им дјеца, али мени први родитељи кажу: «Океј, буди до 23 х», да се дружим са другарима. Мислим да су ту мало бахати и да плаше тако дјецу и стварају одбојност код дјеце. Да патролирају, ходају, то да, и осјећам се безбједно.»

(Женско, Бања Лука)

Облици насиља међу младим особама

Процјена присутности насиља око младих врши се директним питањем о томе да ли су били жртве насиља, али и кроз пројективно питање на које млади одговарају тако што се покушају сјетити знају ли некога ко је био жртва одређених облика насиља. Присутност насиља је на овако постављеном питању знатно већа у односу на директно изјашњавање о томе да ли су млади били жртва неког облика насиља.

У случајевима када треба да се сјете да ли знају некога ко је био жртва насиља, значајан облик насиља које су млади истакли је насиље у породици, и то 35,4% младих познаје некога ко је био жртва овог облика насиља. Код међувршњачког насиља 38,5% младих је одговорило да познаје некога ко је био жртва, а код насиља на интернету 27,2% младих истиче да познаје такве жртве. На питање да ли познају некога ко је био жртва сексуалног насиља, 20,3% младих одговорило је потврдно, а да знају жртве насиља на радном мјесту одговорило је 16,9% испитаника.

Млади Бањалучани одговорили су да познају и неке жртве разбојништва, и то њих 11%, а 22,1% их је истакло да познаје жртве насиља од стране партнера или партнерице. Млади знају и оне који су претрпјели насиље од одређене екстремистичке групе (навијачке, религијске и слично), а таквих има 10,5%. Младих који нису хтјели да одговоре на питање да ли познају неку жртву насиља има 8,5%.

Иначе, 29,5% младих одговорило је да не познаје никога ко је био жртва било којег облика насиља.

На питање да ли су они били жртве неког облика насиља, 59,5% их је казало како никада нису били жртве.

Да су били жртве међувршњачког насиља истакло је 17,9% младих (54,3% жене и 45,7% мушкарци), а насиље на интернету доживјело је 6,9% анкетираних (59,3% жене и 40,7% мушкарци).

Потом, 5,6% их је одговорило да су били жртве насиља у породици, од чега је 72,7% жена и 27,3% мушкараца. Поред тога, 5,4% их је одговорило да су били жртве сексуалног насиља (71,4% жене и 28,6% мушкарци). Насиље на радном мјесту, према резултатима испитивања, доживјело је 4,9% младих, а насиље од партнера, према њиховим одговорима, претрпјело је 3,8% испитаних. На питање о насиљу није жељело да одговори 7,4% испитаника.

На питање да ли су они сами или чланови њихове породице били жртве провале или крађе у посљедњих пет година, 78,5% младих каже да нису били жртве, док их је 10,5% одговорило потврдно. Да се не сјећају да ли су били жртве провале или крађе одговорило је 8,5% младих.

ПРЕПОРУКЕ

Анализа положаја и потреба младих представља документ који је основа за доношење омладинске политике локалне заједнице. Омладинска политика представља законску обавезу локалних заједница и других нивоа власти у Републици Српској у складу са Законом о омладинском организовању. Рад на овом документу захтијева приступ кроз више аспеката. Због наведеног анализа је подијељена на више области, које дају увид у положај и потребе младих у одређеној локалној заједници.

Ова анализа показала је потребу, поред осталих, да се будуће дјеловање фокусира на домене наведене у наставку текста.

Образовање

Практична настава је наглашена као једна од главних потреба унапређења наставног процеса. Иако локална заједница нема велики утицај на процес образовања, садржај курикулума или наставне планове и програме, она може да омогући услове за практичну наставу.

- ❖ Млади сматрају да пракса у образовном процесу треба да буде редовнија, повезанија са пословима за које се млади школују, осмишљена на начин да повезује компаније које послују у одређеним браншама и образовне установе.
- ❖ Препорука би била, посебно за техничке и струковне смјерове образовања, да се омогући боља и квалитетнија практична настава, у договору са већим бројем комерцијалних фирми које би младим људима пружиле прилику да науче да раде оно за шта се образују.

Као други аспект за унапређење образовног процеса млади су нагласили преопширне наставне планове и програме. Овај проблем би могао да се рјешава иницијативама са нижих нивоа власти према вишим, гдје ће се тражити унапређење наставних планова и програма.

- ❖ Такође, образовање је потребно усмјерити ка потребама тржишта рада како у локалној заједници тако и шире. На овај начин ће млади да имају знање које ће моћи да примијене приликом процеса запошљавања.

Стипендирање ученика (посебно надарених ученика) је једна од мјера која дугорочно може дати позитивне резултате и помоћи младим талентованим особама да остваре свој пуни потенцијал.

- ❖ Препорука је задржати и додатно промовисати или, по могућности, унаприједити стипендијске програме које локална заједница реализује.

Запошљавање

Млади су у анализи показали да им је идеално радно мјесто у сопственом бизнису, док се на другом мјесту налази посао у државној фирми или администрацији. Омогућена подршка младима приликом покретања сопствених обрта и бизниса може да помогне у побољшању климе на тржишту рада.

Према резултатима истраживања, 56% младих сматра да би им највише одговарала финансијска подршка за покретање сопственог бизниса. Младима је потребна и шира подршка кроз различите облике савјетовања о томе како да покрену сопствени бизнис и на тај начин остваре могућност сопственог запослења. У истраживању су млади истакли важност и других врста подршке приликом покретања бизниса.

- ❖ Локалне заједнице које желе да подрже бизнисе младих требало би да развијају свеобухватне програме подршке који не само што укључују финансијска средства већ и пружају едукацију, менторску подршку и ресурсе за специфичне индустрије, чиме се повећава шанса за одржив и успјешан развој младих предузетника.

Младима су такође потребна практична знања која ће их припремити на изазове које носи тржиште рада. Овај домен посебно је важан јер велики број младих не ради у струци за коју се школовао.

- ❖ Потребно је увезати младе са послодавцима који су заинтересовани да пруже обуку и прилику за прво запослење.
- ❖ Налази истраживања указују на важност подизања свијести код младих када је у питању формални оквир за њихов радни ангажман, односно да постану свјеснији важности потписа уговора о ангажману.
- ❖ Програми запошљавања би требало да буду додатно развијени и младима промовисани на начин који је њима близак.
 - о Резултати анализе показали су потребу за (ре)креирањем, али и адекватном промоцијом владиних програма за запошљавање.
 - о Само 17,2% испитаних младих изјаснило се да је чуло за неки владин програм за запошљавање (независно од тога који ниво власти је пласирао овај програм).

Плаћена пракса и приправнички стаж би увелико помогли да се премости јаз између завршеног образовања и првог стеченог радног искуства.

- ❖ Партнерство између локалне заједнице, локалних фирми и образовних установа може да побољша функционалност образовања и спремност за тржиште рада младих након завршетка образовања.
 - о Потребно је увезати потребе тржишта рада са формалним образовањем, гдје ће да се повећа број младих који раде у струци за коју су се школовали.

Здравство

Систем примарне здравствене заштите са акцентом на превентивне активности и кораке усмјерене на младе у Бањој Луци потребно је унаприједити. Наиме, велики број младих не обавља систематске прегледе.

- ❖ Резултати указују на потребу за циљаним интервенцијама усмјереним на јачу свијест о значају систематских прегледа, посебно међу старијом популацијом младих.
- ❖ Побољшане едукативне кампање и прилагођени приступи могли би да играју кључну улогу у потицању редовитих здравствених провјера унутар ове заједнице.

Редовни гинеколошки прегледи могу да спријече и правовремено открију могућа обољења те је потребно омогућити дјевојкама редовне гинеколошке прегледе и освијестити их о важности редовне контроле њиховог здравственог стања.

- ❖ Подаци из анализе указују на потребу за креирањем посебних едукационих или информационих активности усмјерених на здравље жена из ванградских средина.

Млади су указали на потребе унапређења доступности здравствених услуга посебно намијењених младим особама.

- ❖ Подаци указују да би требало да се ради и на превенцији импулсивних понашања међу младима (конзумација дувана и дуванских производа, алкохола, наргиле и сл.).

Такође, у оквиру образовног система потребно је да се размотри пракса редовне посјете психологу младих док су у процесу образовања, а све како би се број младих који нису упознати са предностима коришћења услуга менталног здравља смањио.

- ❖ Када се гледа према локацији, већи постотак младих из градских подручја (39,9%) посјетио је психолога у упоредби са младима из ванградског подручја (31,1%). Врло је уочљива разлика међу младима из градских и ванградских подручја када је у питању група младих који нису никада били код психолога.
- ❖ Потребно је додатно промовисати бригу о менталном здрављу међу младима из ванградских подручја.
 - Одређена група младих (7,8%) изјављује да су осјећали потребу за таквом врстом услуге, али нису знали коме да се обрате или гдје да потраже помоћ.
 - Ови подаци наглашавају важност информисања младих о доступним здравственим услугама, а посебно о психолошкој подршци.

Социјална брига

Потребно је да се ради на развоју програма социјалне подршке младима.

- ❖ Додатно, подаци о немогућности осамостаљења младих указују на потребу за унапређењем локалних програма који ће младима да омогуће лакши долазак до сопствене некретнине или најма некретнине.
- ❖ У оквиру ових програма могу да се размотре опције (су)финансирања куповине прве некретнине, (су)финансирања камате или дијела камате за куповину некретнине, ослобађања плаћања пореза на промет некретнине или подршке у најму некретнине за младе или младе брачне парове, те помоћи у изградњи стамбених објеката (кућа).

Програми за младе

Потребно је креирати прилике и пружити могућности за већу укљученост младих особа у волонтерске активности кроз наставни или ваннаставни процес.

- ❖ Младима је потребно да наставе да подржавају прилике за неформално образовање, односно тренинге и курсеве који би им били финансијски прихватљиви и од користи за њихово лично и професионално усавршавање.
- ❖ Посебно је важно да се ови облици неформалног образовања учине доступним и младима из ванградских подручја јер интерес за оваквим програмима постоји, али су овој популацији мање доступни у односу на младе у градским срединама.
- ❖ Треба да се ради на већој доступности спортских и рекреативних садржаја младима из ванградских средина.

Мобилност и укљученост младих

Потребно је да се ради на већој партиципацији младих у процесима доношења одлука како би се обезбиједила адекватна заступљеност њихових интереса.

- ❖ Превоз на подручју града Бања Лука требало би да се настави суфинансирати те да се омогући младима његово коришћење под повољнијим условима у односу на типичну популацију.
- ❖ Потребно је да се ради на бољој умрежености ванградских подручја са централном градском језгром те побољша доступност линија јавног превоза младима из ванградских подручја.

Комуникација

Узимајући у обзир да млади најчешће информације добијају путем друштвених мрежа и интернетских портала, комуникацију са младима је најбоље остварити кроз наведене канале.

- ❖ Млади не прате класичне канале комуникације и пласмана информација (телевизија, радио, новине) те би информације намијењене њима требало да се пласирају путем других канала.
- ❖ Промоција активности које су везане за младе особе пуно је ефективнија ако се одвија онлајн и путем друштвених мрежа, јер на тај начин већи број младих има могућност да сазна за њих.

Безбједност

Унутар области безбједности млади су нагласили проблем међувршњачког насиља, насиља на интернету и насиља у породици, као и потребу рада на отклањању овог проблема.

- ❖ Потребно је да се унаприједи степен повјерења младих особа у полицијске службенике и полицијске органе, који треба да буду лако доступни и у могућности да адекватно и по потреби дјелују у случају потребе.

ЛИТЕРАТУРА

Федерални завод за статистику [онлајн]. Доступно на: <https://px-web.fzs.ba/pxweb/bs-Latn-BA/POPIIS%202013%20Kona%c4%8dni%20rezultati-CENSUS%202013%20Final%20Results/?rxid=7e91d240-74c9-4427-9011-89cc3bc680d0> [приступљено: 16. 12. 2023].

Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. /доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

Град Бања Лука (2023). Консолидовани извјештај о извршењу буџета Града Бања Лука за период 01.01.–30.09.2023. (доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2023/12/KONSOLIDOVANI-IZV. DO-30092023.-G. FINAL_2.pdf).

Град Бања Лука. Буџет Града Бања Лука за 2024. г. (доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2024/01/BUDZET-ZA-2024_SG_potpis..pdf).

Град Бања Лука (<https://www.banjaluka.rs.ba/gradska-uprava/budzet/>).

Република Српска, Министарство трговине и туризма Републике Српске. Званична веб-страница Министарства: <https://vladars.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MTT/Za%C5%A1tita%20potro%C5%A1a%C4%8Da/Potro%C5%A1a%C4%8Dka%20korpa/Pages/default.aspx>

Република Српска, Министарство породице, омладине и спорта РС-а (2023). Омладинска политика републике Српске од 2023. до 2027. године

/доступно на: https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/Documents/%D0%9E%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%B0%20%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5%20%D0%A1%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5%202023%20-%202027_062374987.pdf/.

Република Српска, Републички завод за статистику /доступно на: https://www.rzs.rs.ba/front/category/330/?up_mi=22/.

Републички завод за статистику, интерни допис бр. 06.03.4/060-615/23 од 4. 10. 2023. г.

Резултати Пописа становништва 2013. објављени на страници [Републичког завода за статистику](#) Републике Српске.

Републички завод за статистику РС-а (2017). Резултати Пописа 2013: Градови, општине, насељена мјеста /доступно на: https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/popis/gradovi_opstine_naseljena_mjesta/Rezultati_Popisa_2013_Gradovi_Opstine_Naseljena_Mjesta_WEB.pdf/.

Републички завод за статистику РС-а (2023). Градови и општине Републике Српске 2023. (доступно на: https://www.rzs.rs.ba/front/article/6273/?left_mi=331&add=331).

Републички завод за статистику РС-а. Статистички годишњак (2019–2023). Доступно на: <https://www.rzs.rs.ba/front/category/8/?page=1>

Републички завод за статистику РС-а. Градови и општине Републике Српске 2023.

Републички завод за статистику РС-а. Ово је Република Српска 2018.

Службени гласник Републике Српске (2004): Закон о омладинском организовању Републике Српске (Службени гласник РС-а, број 98/04) /доступно на: https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/Documents/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%BE%20%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D1%83%20%D0%A1%D0%93%20%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%98%2098%20-%2004_370464267.pdf/.

Званична веб-страница Града Бања Лука (https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/stipendije/?sr_pismo=lat).

Званична веб-страница Града Бања Лука. Доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/?sr_pismo=lat [приступљено: 4. 3. 2024].

Званична веб-страница Града Бања Лука. Доступно на: <https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/osnovne-skole/> и https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/?sr_pismo=lat [приступљено: 4. 3. 2024].

https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/zdravstvo/?sr_pismo=lat

<https://domzdravljabanjaluka.com/dz/o-nama/>

<https://www.heg.gov.ba/Content/Read/tabela>

